

Danskernes hverdagsproblemer

Af Jacob Andersen, Anders Hede og Jørgen Goul Andersen

For mig handler tryghed om glæden ved at høre til, om at være sund og rask og om at turde stå ved sig selv. Hvis ikke du har trygheden, kan du hverken tro på dig selv eller hvile i dig selv. Men når du er tryk, har du også overskuddet til at være noget for andre. Til at lukke nogen ind i din verden og se ud over egne grænser.

Gurli Martinussen

Forord

Da TrygFonden begyndte at måle befolkningens tryghed tilbage i 2004, var vi næsten alene om det. Tryghed blev set som et vigtigt samfundsmål, ikke som et forskningsfelt. Det har ændret sig. I de senere år er stadig flere forskere og myndigheder begyndt at interessere sig for sagen. Det har ført til tankevækkende undersøgelser af beboernes tryghed i bestemte boligmiljøer og trygheden på offentlige steder. For ikke at tale om de detaljerede kortlægninger af trygheden i Odense og København, som giver de to kommuner, politiet m.fl. en præcis pejling af borgernes tryghedsbehov.

Den nye interesse er næppe tilfældig. Omkring årtusindskiftet fremstod trygheden som en given og forholdsvis uforanderlig størrelse. Naturligvis blev vi af og til ramt af de store rystelser – som f.eks. angrebet på tvillingetårnene i New York. Men grundlaget for tilværelsen virkede gennemgående bundsolidt. Siden har vi haft et par gevaldige ture i den store rutsjebane – både på bolig markedet og på arbejdsmarkedet. Der er også sket dybtgående reformer af bl.a. de lediges vilkår. Nyhederne minder os dagligt om, hvor tæt vores levevilkår hænger sammen med ukontrollable forhold i resten af verden. Det sætter alt sammen spor i trygheden.

Der er da også en hel del nyheder siden den sidste tryghedsmåling i 2011. Én af de mest iøjnefaldende er, at danskernes tårnhøje tryghed nu er faldet ni år i træk. Vi ser også stadig tydeligere tegn på en opdeling af samfundet, hvor nogle er blevet særdeles utrygge. Det gælder navnlig grupper uden for arbejdsmarkedet. I 2011 så det ud til, at de allermest trængte igen havde fået det lidt bedre. Nu peger pilen i stik modsat retning.

Omvendt må man glæde sig over, at den virkelig knugende utryghed for kriminalitet bliver stadig mindre udbredt. Tilbage i 2009 tænkte hver sjette ofte eller hele tiden på risikoen for at blive offer for en forbrydelse. Sådan har kun hver tolvte det her i 2013. Det er det laveste niveau, man har målt siden 1970'erne.

På de følgende sider lægger vi de vigtigste data fra undersøgelsen frem og sætter dem i perspektiv. Ud over de tidligere tryghedsmålinger, refererer vi en hel del anden forskning, som vi er blevet klogere af. Den mulighed får læseren nu også.

Gurli Martinussen
Direktør i TrygFonden

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1	4
-----------	---

Danskernes tryghed – de store linjer

Danskernes nedarvede tryghed eroderer fortsat. Flere er utrygge og færre rigtig trygge. Hidtil var truslen om vold den største kilde til almindelig utryghed. I dag slår frygten for sygdom og for økonomien i den 3. alder lige så hårdt.

Kapitel 2	22
-----------	----

Mørkets gerninger og den personlige sikkerhed

Frygten for kriminalitet falder, men for nogle er den stadig høj. Hver tiende kvinde frygter for seksuelle overgreb. Boligsociale problemer skaber utryghed. Hatecrimes fylder mere i virkeligheden, end mange forestiller sig.

Kapitel 3	42
-----------	----

Samfundsbekymringer

Krisen og dens følger bekymrer stadig flere stadig mere. Aldrig før har vi målt så stor tvivl på fremtidens velfærd.

Kapitel 4	54
-----------	----

Økonomisk utryghed i Danmark

Økonomi er en vigtig faktor bag den stigende utryghed. Syge og kontanthjælpsmodtagere er blevet meget utrygge. 40 pct. har problemer i tilfælde af en uventet regning, og 200.000 har undladt at købe medicin af økonomiske grunde i løbet af et halvt år.

Tryghed og utryghed på kanten af arbejdsmarkedet

60 pct. af danskerne kom tæt på ledighed i 2012. Mange ledige er ikke særlig utrygge, men andre frygter udstødelse på grund af sygdom og alder. Ledighedstruede ønsker opkvalificering frem for traditionel tryghed.

De meget trygge boligejere

Boligejerne er som helhed langt tryggere end lejerne, men det gælder ikke dem med de meget lave eller negative friværdier. En stor del skal have refinansieret deres afdragsfri lån i de kommende år og kan se frem til mange vågne nætter. Og er vi beredt til de uundgåelige rentestigninger?

Hvem er trygge ved krisepolitikken?

Højest hver femte vælger er overbevist om, at de senere års reformpolitik vil gavne danskernes velfærd på den lange bane. Lidt flere vurderer, at de politiske ledere generelt træffer de rigtige beslutninger for landet. Den beskedne tillid til det politiske system gør ikke danskerne tryggere.

De unges frygt

De unge presses af deres egne og andres forventninger, men de færreste er meget utrygge af den grund. Det er først og fremmest frygten for ikke at klare sig på arbejdsmarkedet, der virkelig tynger nogle unge.

Kapitel 1

Danskernes tryghed – de store linjer

Trygheden i Danmark bliver mindre år for år. Retningen har været den samme, siden vi begyndte at måle danskernes tryghed tilbage i 2004, men vi tøvede i de første mange år med at kalde det en tendens. Det gør vi nu.

Fra måling til måling er andelen af egentlig utrygge vokset (med en enkelt undtagelse). Knap hver sjette er utryg i hverdagen i 2013, hvor det for to år siden var knap hver ottende.

Det betyder omvendt, at langt de fleste danskere fortsat er ganske trygge. Også her ser vi en gradvis ændring til det værre, men her er langt fra tale om store skred. Fem ud af seks erklærer sig fortsat trygge, selvom forbeholdene er blevet større end før. Kun 30 pct. vil i dag give deres personlige tryghed topkarakter. For knap ti år siden var det over halvdelen.

Tendenserne er sammenfattet i figur 1.1.

Så selvom ændringerne er tydelige og hævet over statistisk tvivl, er danskerne stadig gennemgående trygge i hverdagen og i de fleste henseender.

Naturligvis, havde vi nær sagt. Som om danskernes tryghed var en del af naturens orden, og ikke et produkt af forhold, der gradvis ændrer sig. Når familieformuer f.eks. forsvinder op i den blå luft som bristede boligbobler, eller når både muligheden for job og retten til dagpenge reduceres markant i løbet af en ganske få år.

Hvem er utrygge?

Spørgsmålet er så, om utrygheden er koncentreret hos nogle bestemte grupper. Det er nærliggende at forklare den faldende tryghed med krisen, der ikke rammer alle lige hårdt. Utrygheden er dog – især ved første øjekast – ganske demokratisk fordelt, hvis man bruger de almindeligste demografiske inddelinger af befolkningen. Andelen af utrygge varierer typisk højest med tre-fem procent imellem forskellige aldersgrupper og mellem mænd og kvinder. Heller ikke skoleuddannelse eller land og by spiller nævneværdigt ind. Niveauet af utryghed er siden sidste måling steget lidt for næsten alle grupper.

De mest bemærkelsesværdige aldersvariationer er gruppen af 25-29-årige med 21 pct. utrygge. I 2011 var kun 14 pct. i denne aldersgruppe utrygge, så stigningen er til at tage at føle på. Det kunne tænkes at være en følge af den betydelige dimittendledighed – 25-29 års alderen er den tid, man skal have bidt sig fast på arbejdsmarkedet, hvis man ikke allerede er der.

Opdeler vi efter beskæftigelse, er den statistiske variation også minimal, men det dækker over bevægelser i begge retninger. Andelen af utrygge arbejdere er faldet (navnlig blandt de faglærte), hvorimod især de lavere funktionærer har oplevet en

rutsjetur, så der i dag er lidt flere utrygge i denne gruppe end blandt de ufaglærte arbejdere, selvom sidstnævnte som bekendt ikke har funktionærernes tryghed i ansættelsen.

Figur 1.1 – En utryg tendens

Spørgsmål: På en skala fra 1 til 7, hvor 1 er "Jeg føler mig grundlæggende tryk i min hverdag" og hvor 7 er "Jeg føler mig grundlæggende utryk i min hverdag", hvor tryk føler du dig så?

Anm. Denne og de følgende tabeller omfatter 18-65-årige, med mindre andet er angivet. Undersøgelsen har i 2013 for første gang også medtaget grupperne op til 80 år, derimod er de ganske få respondenter under 18 år udeladt. Svarene for + 65-årige er udeladt for sammenlignelighedens skyld, men ændrer i øvrigt kun fordelingen marginalt – andelen af utrygge falder med 0,1 pct. for samtlige respondenter og for 18-65-årige. At den nederste aldersgrænse er flyttet til 18 år, påvirker næppe heller resultaterne væsentligt. Antal svarpersoner i 2013 er 5279.

Trygheden har været faldende og utrygheden stigende i de snart ti år, vi har målt på det, så det er ikke urimeligt at betegne det som en tendens. Indsamlingsmetoden blev ændret i de første år, og det kan godt have påvirket tallene lidt. Siden 2009 er der spurgt på nøjagtigt samme måde.

Man kunne tro, trygheden ville være påvirket af den forringede jobsikkerhed i den offentlige sektor, hvor fastansatte tidligere kunne vide sig nogenlunde sikre. Det er som bekendt ikke tilfældet i disse sparetider, så SOSUer og pædagoger har ikke gamle dages sikkerhed i jobbet. Nærmere analyser kan dog ikke bekræfte denne sammenhæng, så nogen forklaring har vi ikke.

Andelen af utrygge dagpengemodtagere steg voldsomt i de første kriseår mellem 2009 og 2011, men er i dag stabiliseret på samme niveau, der ikke ligger meget over de beskæftigedes. Fænomenet skyldes sandsynligvis, at størsteparten af ledigheden er kortvarig, og at den ikke forskrækker den stærkeste del af arbejdsstyrken særlig meget. Utrygheden ved ledighed er faktisk større hos en del af de beskæftigede end hos visse grupper af (aktuelt) ledige, således som vi skal se i kapitel 6.

Den massive utryghed

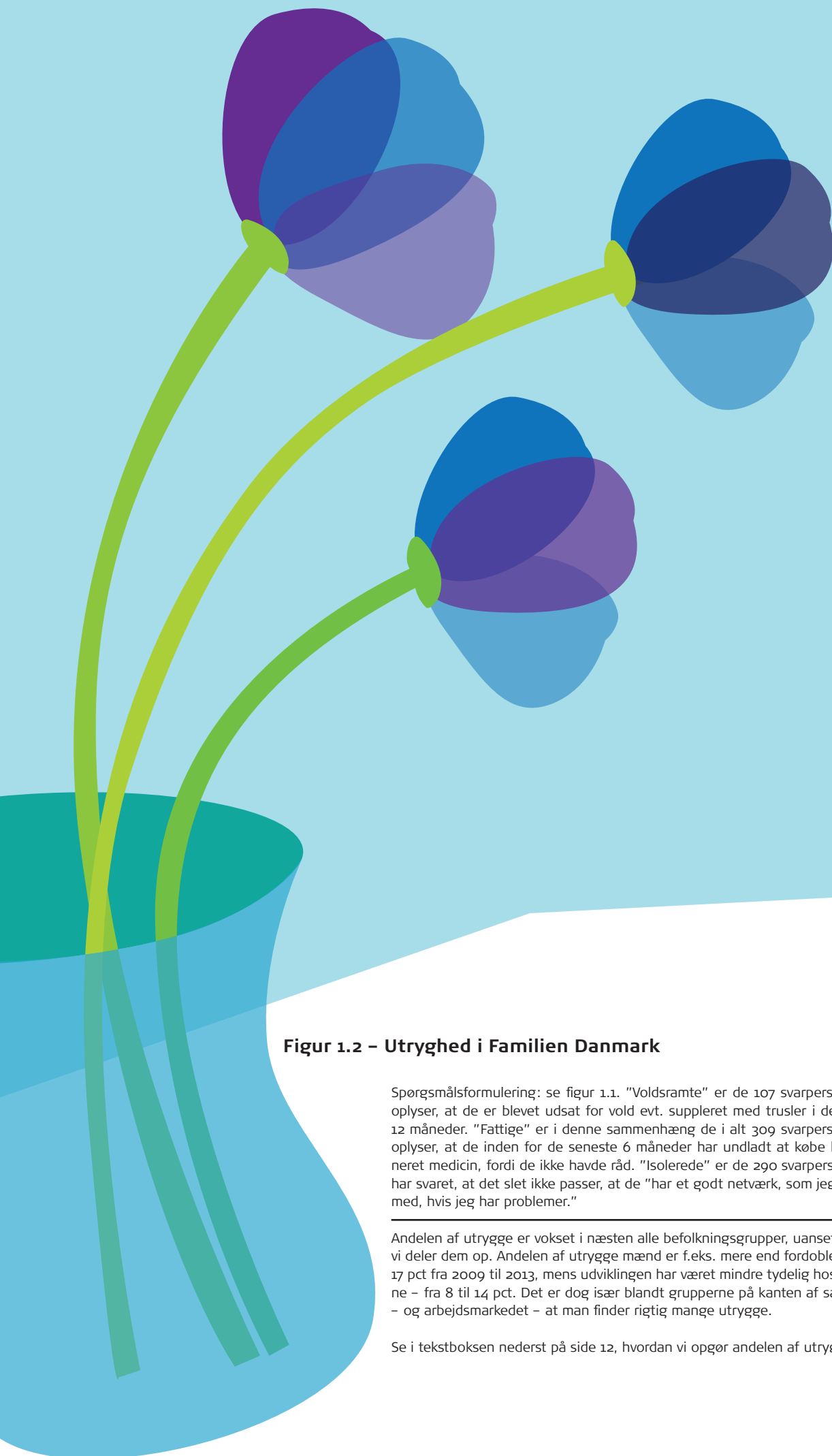
Blandt kontanthjælpsmodtagerne slår utrygheden til gengæld stadig voldsommere igennem: Hvor tre ud af fire kontanthjælpsmodtagere i 2009 og 2011 oplevede hverdagen som nogenlunde tryk, så nærmer vi os denne gang en situation, hvor op imod halvdelen er utrygge. 44 pct. af de 134 kontanthjælpsmodtagere i undersøgelsen falder i den utrygge gruppe.

Ca. halvdelen af kontanthjælpsmodtagerne (47 pct.) oplyser, at deres helbred er mindre godt eller dårligt. I denne gruppe er 55 pct. utrygge. Mere end otte ud af ti i samme gruppe angiver i øvrigt, at de er økonomisk utrygge. Dårligt helbred, dårlig økonomi og marginal stilling på arbejdsmarkedet synes at forstærke hinanden – og skabe utryghed i stor stil.

At op imod halvdelen af alle kontanthjælpsmodtagere generelt er blevet utrygge, kunne tænkes at afspejle kontanthjælpsreformen fra foråret 2013, der skærper kravene til unge modtagere og sidestiller samboende kontanthjælpsmodtagere med gifte ditto. Men gruppen oplever måske i almindelighed større pres og mindre forståelse fra resten af samfundet. Et af formålene med Skattereformen fra 2012 var eksempelvis at øge skellet mellem grupper på og uden for arbejdsmarkedet.

Det pres mærkes også blandt førtidspensionisterne. Utrygheden er vokset fra 13 pct. i 2009, over 15 pct. i 2011 til 21 pct. i 2013 (N=446). Selvom førtidspensionsreformen fra foråret navnlig angår fremtidige førtidspensionister, fik den handikaporganisationerne på barrikaden og efterlod måske indtryk af, at førtidspensionisterne ikke længere skal betragte sig som en fredet gruppe.

Utrygheden blandt de sygemeldte er endnu større. Den største ændring skete fra 2009 til 2011, hvor andelen fordobledes fra 14 pct. af de sygemeldte til 29 pct. I 2013 har den fået endnu et nøk opad til 34 pct.

Figur 1.2 – Utryghed i Familien Danmark

Spørgsmaalsformulering: se figur 1.1. "Voldsramte" er de 107 svarpersoner, der oplyser, at de er blevet udsat for vold evt. suppleret med trusler i de seneste 12 måneder. "Fattige" er i denne sammenhæng de i alt 309 svarpersoner, der oplyser, at de inden for de seneste 6 måneder har undladt at købe lægeordineret medicin, fordi de ikke havde råd. "Isolerede" er de 290 svarpersoner, der har svaret, at det slet ikke passer, at de "har et godt netværk, som jeg kan tale med, hvis jeg har problemer."

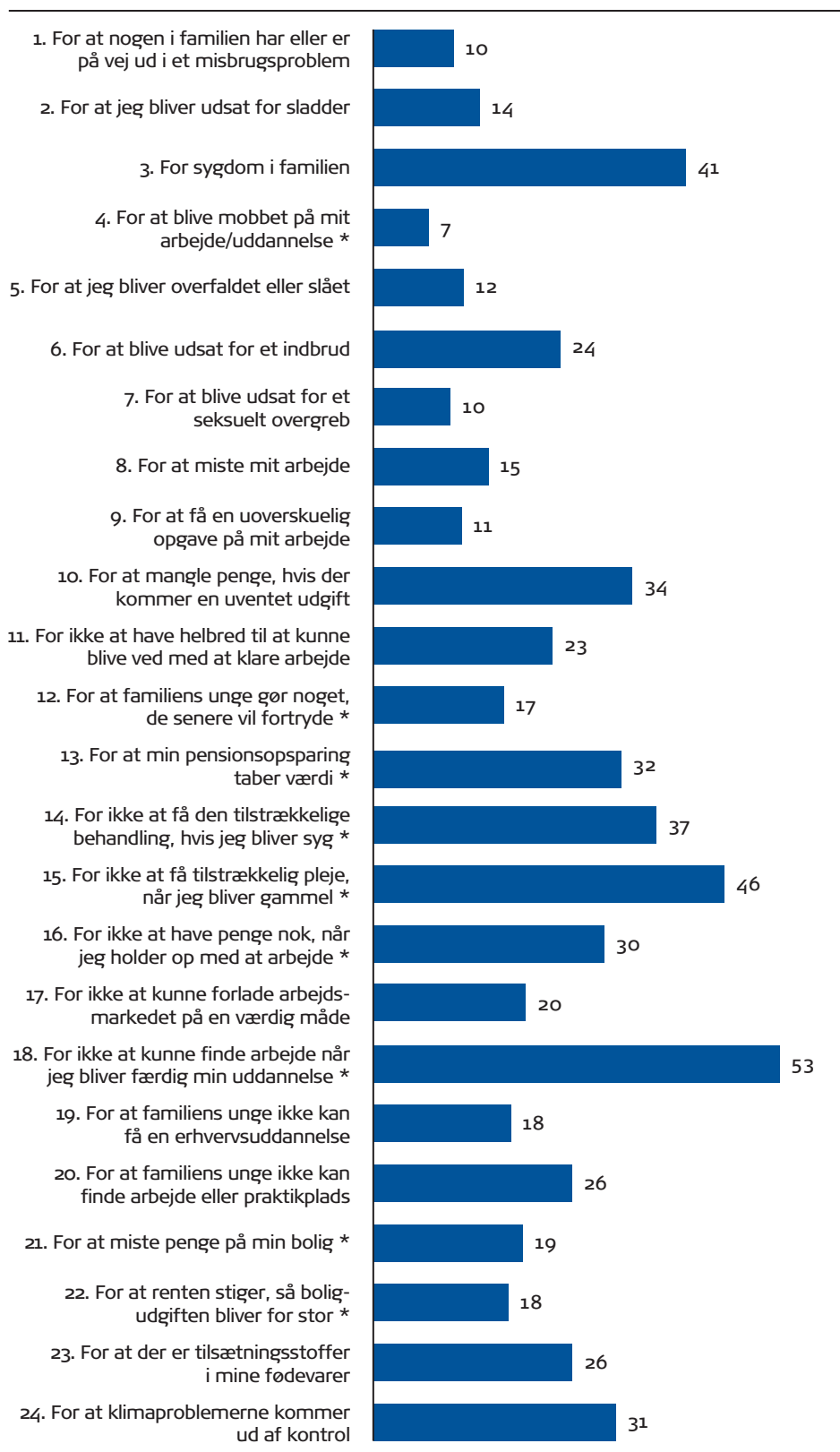
Andelen af utrygge er vokset i næsten alle befolkningsgrupper, uanset hvordan vi deler dem op. Andelen af utrygge mænd er f.eks. mere end fordoblet fra 6 til 17 pct fra 2009 til 2013, mens udviklingen har været mindre tydelig hos kvinderne – fra 8 til 14 pct. Det er dog især blandt grupperne på kanten af samfundet – og arbejdsmarkedet – at man finder rigtig mange utrygge.

Se i tekstboksen nederst på side 12, hvordan vi opgør andelen af utrygge.

Figur 1.3 – De mange utrygheder 2013

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Nedenfor er anført en række problemer. Angiv hvor utryg, du for tiden er over for disse problemer.

Anm. "For tiden ikke relevant for mig" er IKKE sat som missing. Ved ikke er missing.

N= 5279 18-65-årige, dog er de kolonner, der er markeret med stjerne kun stillet til relevante svarpers. Sp. 4 er kun stillet til svarpersoner i uddannelse/arbejde, sp. 7 er kun stillet til kvinder, sp. 12-16 kun til 40 år+, sp. 18 til uddannelsessøgende, og sp. 21 og 22 kun til boligejere+andelsbolighavere. Bortset fra de uddannelsessøgende, som vi har 724 af i undersøgelsen, er der mere end 1000 svarpersoner i alle de nævnte grupper.

Over halvdelen af de uddannelsessøgende er utrygge ved, om de kan finde et arbejde, når de er færdige.

Det er jo utrygt at have et dårligt helbred. I den gruppe af danskere, der selv oplyser, at deres helbred er rigtig dårligt, finder vi en af de største andele af utrygge overhovedet – 39 pct. Der er "kun" knap 10 pct. utrygge blandt svarpersoner med "virkelig godt helbred". Det er der dog ikke noget nyt i. Sammenhængen mellem helbred og tryghed ser ikke ud til at være blevet stærkere end i de tidligere målinger og forklarer med andre ord ikke ændringen fra 2009 til nu. Her må andre forhold være på spil, selvom der vil være en del af de sygemeldte, der rammes af den reducerede adgang til førtidspension, beskæringen af fleksjobordningen og de strammede regler om optjening i dagpengesystemet.

397.000 modtog sygedagpenge i 2012 i kortere eller længere tid. Det svarer til 81.000 helårspersoner (eller 3,1 pct. af arbejdsstyrken).

Hvad skyldes utrygheden?

Man kan som bekendt have en enkelt meget konkret grund til at føle sig utryg. Men ofte løber flere forhold sammen i oplevelsen af at være utryg. I tryghedsmålingerne præsenteres svarpersonerne for en række forhold, der kan gøre mennesker utrygge på det personlige plan. De ses i figur 1.3.

Nogle af utryghederne går igen fra undersøgelse til undersøgelse, så vi kan se udviklingen over en lang periode, mens andre er skiftet ud undervejs. I figur 1.4 har vi udvalgt nogle af dem med en bemærkelsesværdig udvikling.

Én af dem ligner noget af det, vi så i forrige afsnit: Flere frygter for sygdom end før. 23 pct. er utrygge ved, om de kan holde til jobbet mod 17 pct. i 2009, da det blev målt første gang. En tilsvarende tendens ses, når det gælder sygdom i familien: fra 33 pct. i 2009 til 41 pct. i 2013.

Det er nærliggende at forestille sig, at også utryghed omkring arbejdsløshed og manglende økonomisk sikkerhed ville være steget. Det er også tilfældet, men især når det gælder den økonomiske sikkerhed. I 2011 frygtede 31 pct. at mangle penge til uforudsete udgifter, mens andelen nu er oppe på 34 procent.

Med hensyn til arbejdsløsheden ramte det store chok i årene frem til 2011 – siden er denne utryghed ikke blevet meget mere udbredt. Den lidt ujævne tendens kan skyldes, at arbejdsløsheden var et stort politisk samtaleemne tilbage i 2004 og 2005, indtil den næsten helt blev afløst af frygten for arbejdskraftmangel i turbo-årene omkring 2007.

Det er velkendt, at danskerne normalt er mindre bekymrede end andre europæere for at miste jobbet trods den lette adgang til afskedigelser i Danmark. Men det bundede bl.a. i en særdeles høj social tryghed for de ledige. Den store utryghed i år 2011 kan bl.a. afspejle dagpengereformen fra 2010, der som bekendt reducerede beskyttelsen af ledige. I 2013 ved alle mere om konsekvenserne af reformen med udsigt til, at ca. 30.000 kan falde ud af dagpengesystemet i løbet af året, mens 3.000 eller flere kan ende uden forsørgelse overhovedet. I maj 2013, da Tryghedsmålingen foregik, indgik regeringen dog en ny aftale med Enhedslisten, der mildner og udsætter konsekvenserne for mange af de berørte. Regeringen meddelte samtidig, at den forbereder en omfattende reform af dagpengesystemet. Det kan være med til at forklare, at utrygheden for ledighed ikke er steget mere, end tilfældet er. Vi vender i øvrigt tilbage ledigheden og trygheden i kapitel 5.

Dagpengereformen er langt fra det eneste eksempel på, hvordan krisen og stramningen af velfærdspolitikken slår igennem i danskernes tryghed. Efter næsten to årtiers ubrudt vækst er der sparet betydeligt i det offentlige konsum under krisen. Kommunerne er blevet underlagt den stram budgetdressur, og de har endda overopfyldt målene. I 2011 faldt det offentlige forbrug med 1.5 pct. Det er kun overgået én gang i nyere historie, nemlig i 1984.

Sådan måler vi

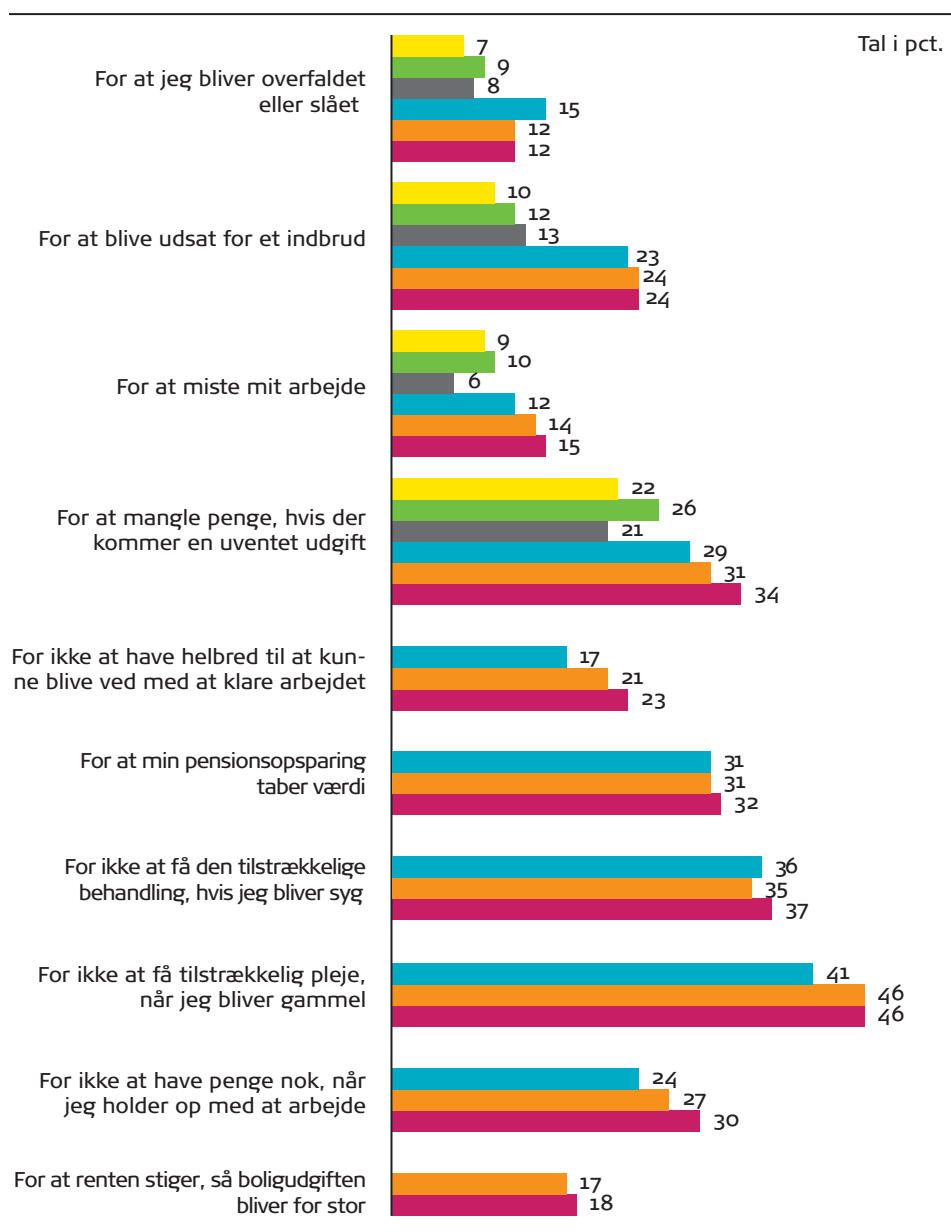
De 6.011 svarpersoner i tryghedsmålingen er blevet bedt om at angive hvor trygge hhv. utrygge, de føler sig i hverdagen på en skala fra 1-7, hvor 1 svarer til "Jeg føler mig grundlæggende tryk i min hverdag, og 7 svarer til "Jeg føler mig grundlæggende utryk i min hverdag". Denne 7-punkts skala omregner vi til en skala fra 0-100, hvor 1 = 100. Gennemsnittet omregner vi til et indekstal, som vi kalder tryghedsscoren. Jo tættere på 100 en given gruppe i undersøgelsen er, jo mere tryk er gruppen. Tryghedsscoren er bl.a. nyttig, når vi sammenligner tryk på tværs af grupper. Den anden målestok, vi anvender, er andelen af utrygge. Det er den procentandel i en bestemt gruppe, der svarede 5, 6 eller 7 på svarskaalen.

Figur 1.4 – Skiftende utryghed

15-65-årige.

Andel meget eller noget utrygge

2004 2005 2007 2009 2011 2013

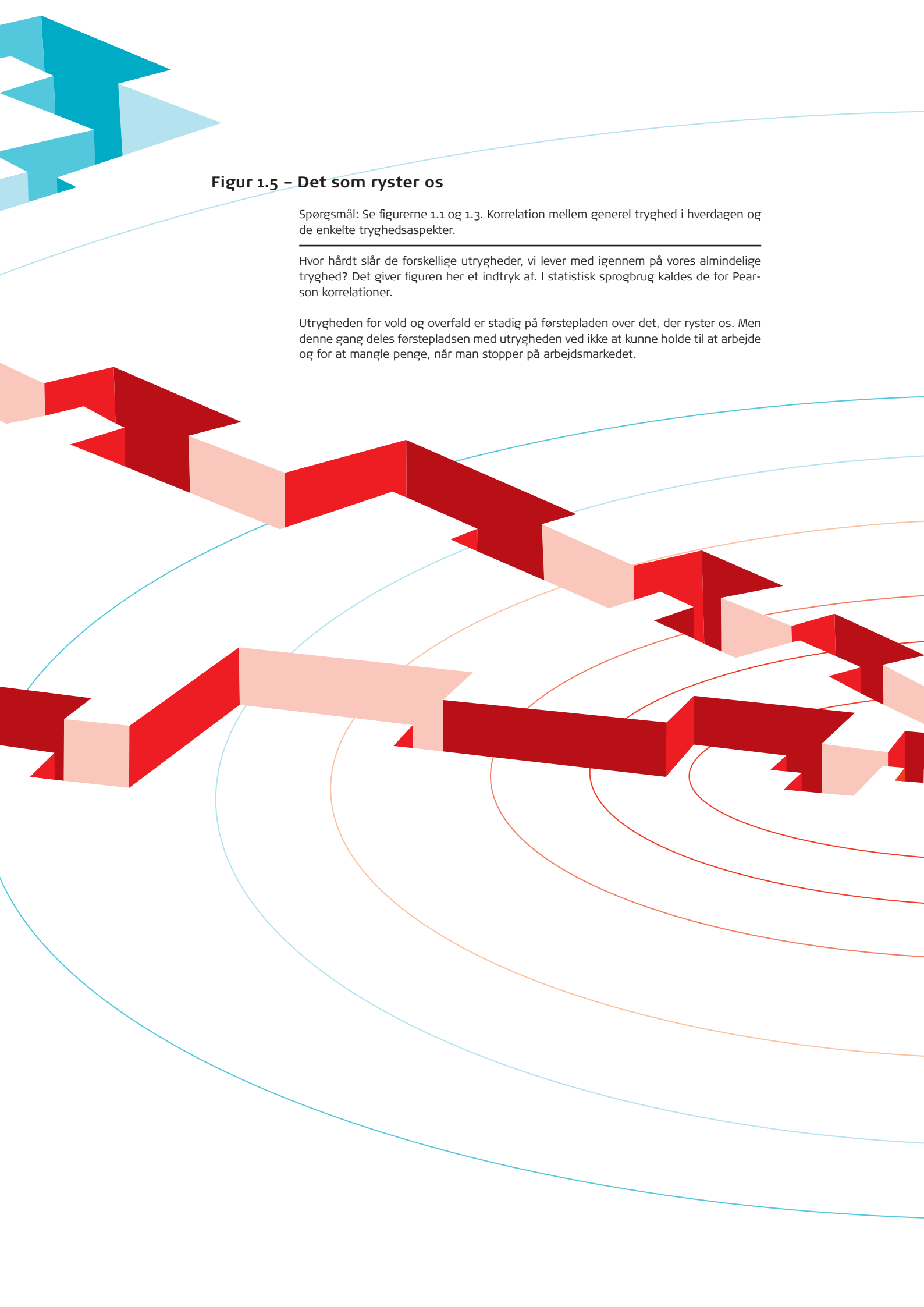

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Som 1.3

Anm.: Spørgsmålet i dette batteri er i 2013 kun stillet til svarpersoner over 18 år. Det påvirker næppe svarfordelingen. Spørgsmål, der kun er stillet til relevante grupper, jf anm. til 1.3, er omregnet, så de kan sammenlignes med tidligere år.

Angsten for vold og overfald er faldet støt siden 2009. Derimod lever danskerne stadig med en rekord-høj utryghed for indbrud. Ikke mindst utrygheden ved at blive gammel stiger markant.

Figur 1.5 – Det som ryster os

Spørgsmål: Se figurene 1.1 og 1.3. Korrelation mellem generel tryghed i hverdagen og de enkelte tryghedsaspekter.

Hvor hårdt slår de forskellige utrygheder, vi lever med igennem på vores almindelige tryghed? Det giver figuren her et indtryk af. I statistisk sprogbrug kaldes de for Pearson korrelationer.

Utrygheden for vold og overfald er stadig på førstepladen over det, der ryster os. Men denne gang deles førstepladsen med utrygheden ved ikke at kunne holde til at arbejde og for at mangle penge, når man stopper på arbejdsmarkedet.

RYSTER OS MINDRE

Familiens unge dummer sig / 0.17
Tilsætningsstoffer i mad / 0.13

Uoverskuelig arbejdsopgave / 0.22
Utilstrækkelig aldersforsorg / 0.22

Pensionsopsparing taber i værdi / 0.23
Familiens unge får ikke erhvervsuddannelse / 0.23
Mobning / 0.23

Indbrud / 0.24
Sladder / 0.24

Uventet udgift / 0.26
Sexovergreb / 0.26

Miste penge på bolig / 0.25

Utilstrækkelig sygdomsbehandling / 0.27
Miste job / 0.27

Overfald eller vold / 0.30
Ikke helbredt til at arbejde / 0.30
Penge til otium / 0.30

Uværdig exit fra arbejdsmarkedet / 0.29

RYSTER OS MERE

På antallet af hjemmehjælpstimer er der sparet 17 pct. fra 2008 til 2012 – og besparelserne fortsætter. Det afspejler sig også i trygheden. 46 pct. er utrygge over for, om de kan få en tilstrækkelig pleje som ældre – en andel der er steget fra 30 pct. i 2009. Der er således en klar sammenhæng mellem de opnåede besparelser og den stigende utryghed. Måske forstærkes den af frygten for ”ældrebyrden”, som medierne stadig taler om, selvom økonomerne (og eksperterne i Hjemmehjælpskommissionen) ikke længere ser større problemer her.

Helbred og pension

Som allerede nævnt er der stor bekymring for, om helbredet kan holde til pensionsalderen. Det afspejler nok, at vi har hævet tilbagetrækningsalderen mere end noget andet land i Europa, så ingen under 40 år bør regne med at blive pensioneret, før de er 70 år.

Det forstærkes af, at friværdierne næsten er halveret og antallet af millionærer stærkt beskåret, efter at boligboblen bristede. Netop i en situation, hvor mange tvivler på den offentlige velfærd, bliver boligpriserne og pensionens udvikling i stigende grad vigtig for den enkeltes tryghed. Og her er utrygheden, som det ses også vokset: Frygten for at miste penge på sin bolig er steget fra 12 pct. i 2009 til 19 pct. i 2013, altså ganske voldsomt. Frygten for, at pensionsopsparingen mister værdi, er derimod ikke ændret hos de +40-årige i kriseårene.

Ikke desto mindre vokser andelen af +40-årige, der er utrygge over for, om de har penge nok til at trække sig tilbage, når de selv synes, at det er tid. Utrygheden for opsparingen sidder i kroppen. Mange oplevede i kriseårene, at faldet fra den grønne gren kan være både hurtigt og hårdt. Det sidder i kroppen – selvom pensionskasserne i de senere år har klaret sig så forrygende igennem den økonomiske krise, og boligene tilsyneladende er holdt op med at falde i pris.

Omvendt har danskerne øjensynligt vænnet sig til, at renten er tæt på nul og frygter øjensynlig ikke fremtidige rentehop.

Hård og blød utryghed

Nu er utryghed og utryghed som bekendt to forskellige ord, og det er ikke altid nok at tage folk på ordet. Derfor er det nyttigt at skelne mellem den bløde utryghed, der nøjes med at rumstere i baghovedet og den mere intense, ”hårde” utryghed, som trænger sig på og rækker ved vores tryghed og livskvalitet i det hele taget.

Det har vi målt i figur 1.5.

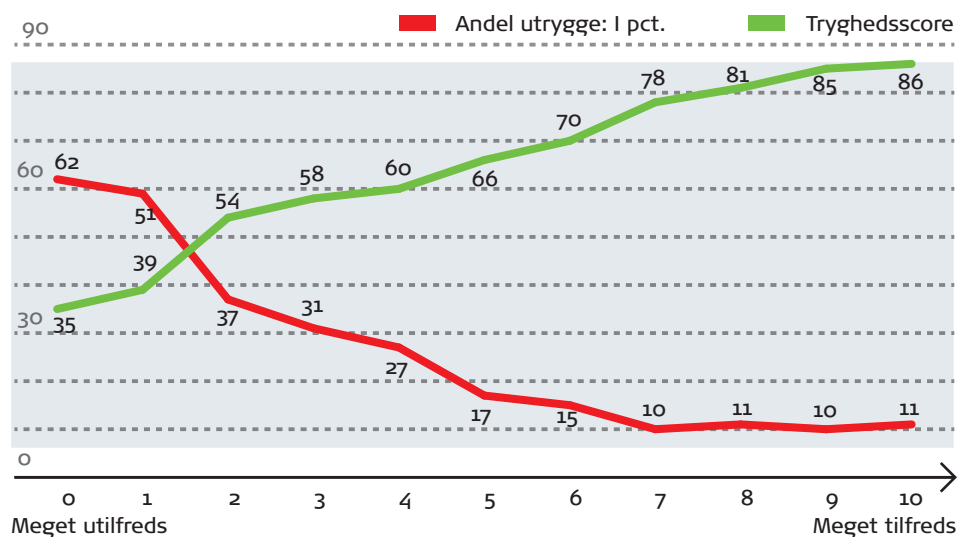
Hidtil har truslen om vold været den suverænt største kilde til den generelle utryghed. Sådan er det ikke længere. Utrygheden for sygdom og for økonomien i den 3. alder slår i dag lige så hårdt i den danske befolkningen under et. Det afspejler både, at voldsfrygten er blevet mindre intens, og at frygten for kunne holde helt frem til pensionsalderen intensiveres sammenlignet med Tryghedsmålingerne fra 2009 og 2011.

Også frygten for at miste arbejdet er blevet mere intens med tiden (selvom den som nævnt ikke rammer mange flere personer end i 2011). Det samme gælder de studerendes oplevelse af risiko for ikke at få job, når de er færdige. Derimod tynger utrygheden for, at familiens unge skejer ud, øjensynligt ikke helt så meget som i 2011.

Tryghed og livskvalitet

Man kan godt være meget tilfreds med tilværelsen og meget utryg samtidig. Man kan også være meget tryg, men utilfreds med sit liv i almindelighed. Men normalt hænger tryghed og tilfredshed sammen. Faktisk er der en jernhård statistisk sammenhæng i Tryghedsmåling 2013 – ligesom der har været i alle tidligere tryghedsmålinger. Se figur 1.6.

Figur 1.6 – Tryghed og lykke

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Alt i alt, hvor tilfreds vil du sige, at du er med tilværelsen for tiden?

Livskvalitet og tryghed følges nøje ad. I figuren er befolkningen opdelt i tiendedele efter deres tilfredshed med tilværelsen – jo længere til højre, jo mere tilfredse. Den grønne kurve viser gruppens gennemsnitlige tryghed (tryghedsscoren), mens den røde viser andelen af utrygge i gruppen.

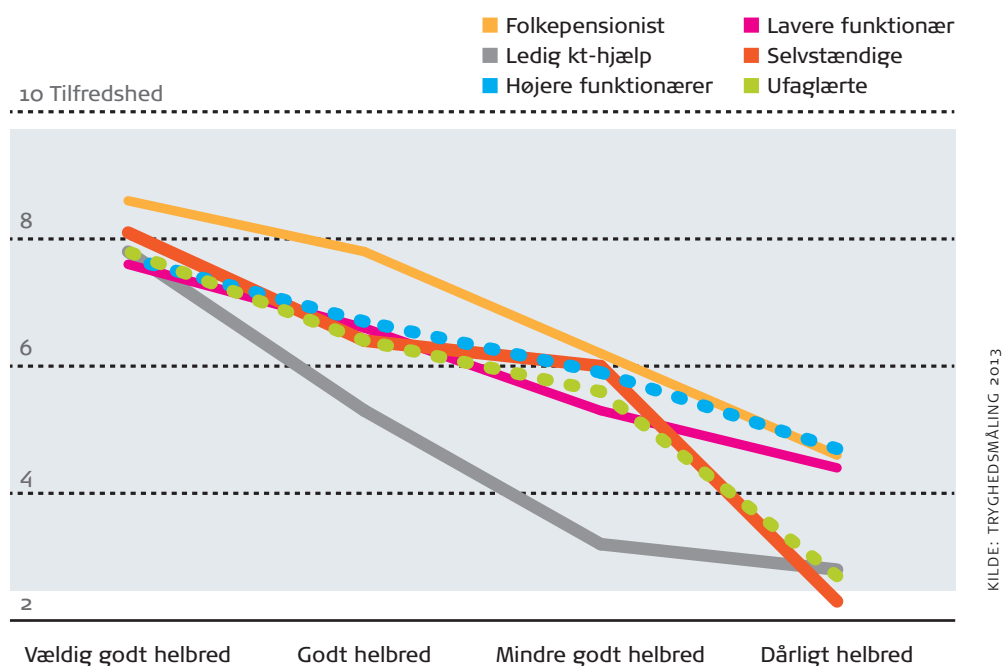
Se tekstboksen nederst side 12, hvordan vi måler tryghedsscoren og andelen af utrygge.

Det passer også godt sammen med, at danskernes tilfredshed med tilværelsen falder – ligesom trygheden. På et indeks fra 1-10 er tilfredsheden reduceret fra 7.14 i Tryghedsmåling 2011 til 6.68 i Tryghedsmåling 2013. Det spørgsmål, vi anvender i tryghedsmålingerne er praktisk taget identisk med det, der bruges i de målinger af ”lykke,” i internationale undersøgelser

Ser man på den gennemsnitlige tilfredshed, er det svært at få øje på classeskel. De bliver først tydelige, når vi ser på grupperne uden for arbejdsmarkedet – der som tidligere vist også er de mest utrygge.

Man får en lidt anden facet af virkeligheden at se, når vi deler op efter svarpersonernes helbred. De raske selvstændige er i den grad ovenpå, og det samme gælder de ufaglærte. Svinger helbredet, forsvinder livskvaliteten i særlig grad for disse to grupper.

Figur 1.7 – Sundhed og livskvalitet

Spørgsmål: Som i figur 1.6 samt ”Hvordan synes du at dit helbred er alt i alt.”

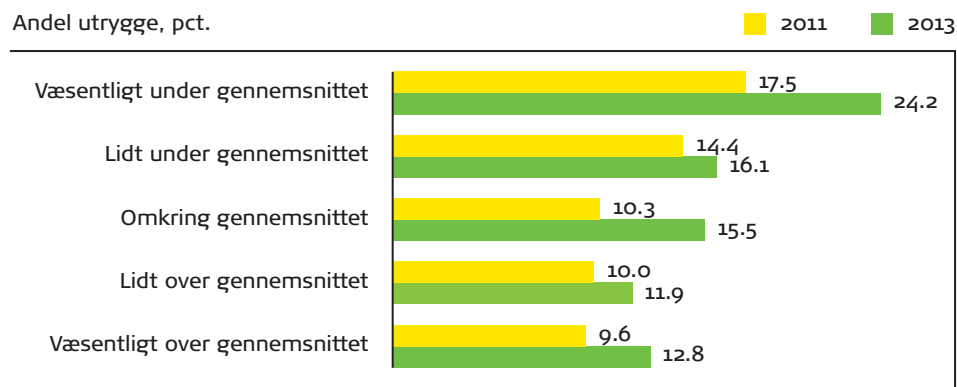
Anm. Tallene viser den gennemsnitlige tilfredshed med tilværelsen for den pågældende erhvervsgruppe, men opdelt efter om svarpersonerne anser deres helbred for at være mere eller mindre godt. Ufaglærte arbejdere og specialarbejdere er lagt sammen. At faglærte med et dårligt helbred er mere tilfredse med tilværelsen end dem med et mindre godt ditto antages at bero på en skævhed i vores – med denne findeling beskedne – stikprøve.

Dårligt helbred rammer livskvaliteten, men den slår ikke alle faggrupper lige hårdt. Mens raske faglærte, selvstændige og kontanthjælpsmodtagere er lige så tilfredse som andre, er faldet i livskvalitet langt mere dramatisk for dem end for funktionærerne. De mest tilfredse er i øvrigt pensionisterne, der har mindre krav og forventninger.

Den utryghed, vi fanger her, handler i høj grad om status. Vi vil nødig stå tilbage for andre. Det kommer tydeligt til udtryk, når vi ser på den relative utryghed i lyset af svarpersonernes egen placering af sig selv i forhold til ”andre i kvarteret.”

Se figur 1.8.

Figur 1.8 – Upstairs and downstairs

Spørgsmål: Hvis du sammenligner din husstands forbrugsmuligheder med gennemsnittet i det kvarter, hvor du bor, hvor vil du så tro, at din husstand ligger?

En god social position giver tryghed. Måske er det ikke nogen fordel at rage meget op, men det er i hvert fald mere trygt end at ligge under gennemsnittet.

At stå tilbage for nogen

Den sociale og økonomiske utryghed handler sjældent om, at blive direkte truet på brødet, som man sagde i gamle dage. Selvom alvorlige afsavn er en realitet i nogle befolkningsgrupper (jf. kapitel 4), er problemerne antageligt størst blandt folk, der ikke deltager i webbaserede surveyundersøgelser, som Tryghedsmåling 2013 bygger på.

Man kunne forvente, at effekten var relativt uafhængigt af tid. Det er også tilfældet – dog ser det ud til, at personer, der føler sig ”væsentligt under gennemsnittet” (N=417), har oplevet en yderligere stigning i utrygheden. Det ligner mønstre, vi allerede har behandlet, og som vi vil vende tilbage til senere i større detaljer i kapitel 4.

Men først skal vi se på utrygheden for, at nogen krænker os.

Om tryghedsmåling 2013

Tryghedsmåling 2013 er baseret på to svar fra to surveys, Hovedundersøgelsen og Ungdomsundersøgelsen. Hovedundersøgelsen bygger på svar fra 6.011 personer, der er et repræsentativt udsnit af befolkningen mellem 18 og 74 år. Data blev indsamlet som en webundersøgelse i perioden 4. – 28. juni 2013. Ungdomsundersøgelsen er gennemført i perioden 4. juni – 10. juli 2013 og bygger på svar fra 1827 personer mellem 15 og 24 år.

Begge dataindsamlinger er gennemført af analyseinstituttet YouGov. Hovedundersøgelsen er gennemført blandt medlemmer af instituttets Danmarkspanel, mens Ungdomsundersøgelsen er suppleret med svarpersoner uden for panelet. I hovedundersøgelsen er der lagt vægt på at få svar fra respondenter, der har deltaget i tidligere tryghedsmålinger, så udviklingen i besvarelser hos de samme personer kan følges over tid.

Undersøgelsen er udformet af professor Jørgen Goul Andersen, Aalborg Universitet, konsulent Jacob Andersen, Dansk Kommunikation og forskningschef Anders Hede, TrygFonden. Spørgeskemaet kan fås hos TrygFonden. Det er også muligt at få kopi af datasættet til forskningsbrug.

YouGov har ligesom tidligere år vejet datamaterialet efter køn, alder, bopæl og uddannelse, således at det svarer til befolkningsfordelingen. Alt i alt ligger de nødvendige vægte inden for det acceptable.

Kapitel 2

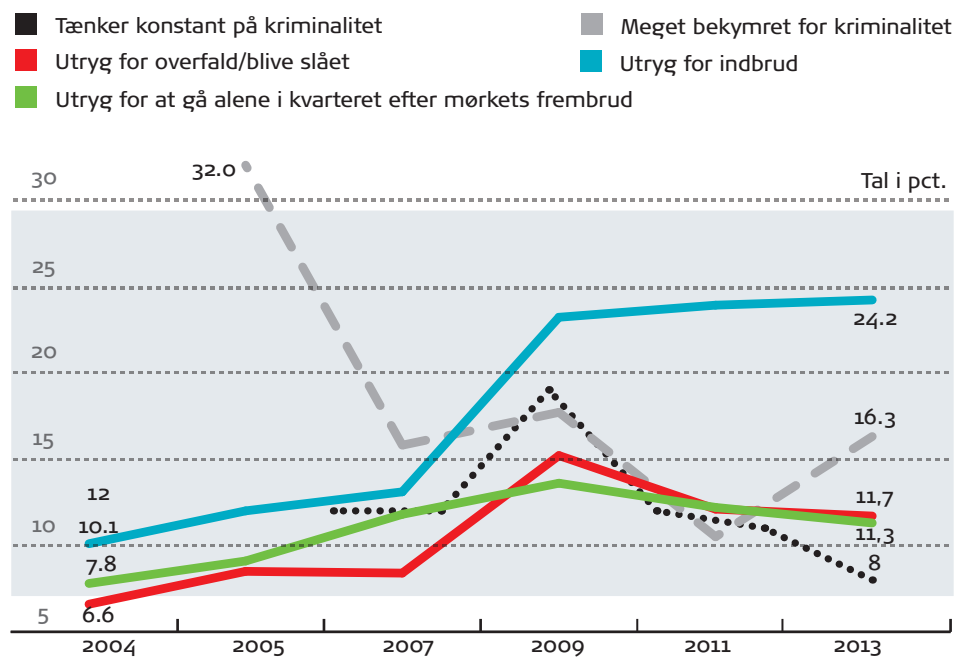
Mørkets gerninger og den personlige sikkerhed

Tryghedsmålingerne op igennem nullerne viste, at stadig flere følte sig utrygge ved at gå udendørs ved deres hjem, efter at det er blevet mørkt. Mens hver tolvte gav dette svar i 2004, var det fem år senere ca. én ud af otte. Navnlig blandt unge i de store byer var der øjensynlig noget i gang, der gnavede i trygheden. Målingerne bekræftede dermed en udbredt fornemmelse af en voksende forråelse i nattelivet og andre sparsomt oplyste zoner.

I dette kapitel ajourfører vi disse analyser med data fra Tryghedsmåling 2013. Men vi supplerer med indsigter fra bl.a. de tryghedsundersøgelser, som København og Odense har foretaget i de senere år, og som i høj grad nuancerer billedet. Senere fokuserer vi på frygten for kriminalitet i det hele taget. I kapitel 1 så vi, at frygten for vold og overfald fortsat er én af de vigtigste grunde til, at mennesker bliver utrygge generelt, men tallene taler for, at færre har denne frygt, og at den personlige frygt for kriminalitet i det hele taget er taget af. Se figur 2.1.

Figur 2.1 – Færre skræmte

Spørgsmål: Sort: Hvor ofte tænker du på risikoen for at blive offer for kriminalitet, dvs. blive overfaldet, udsat for tyveri, hærværk eller lignende? Næsten hele tiden, ofte. Grøn: som figur 2.2. Rød og blå: som figur 1.3 Grå som figur 31.

Dem, der ofte eller konstant tænker på risikoen for kriminalitet udgør en mindre andel af befolkningen end på noget tidspunkt siden de første målinger midt i 70'erne. Tendensen har været vigende efter toppunktet i 2008 – midt under bandekrigen. Derimod er den mere generelle bekymring for kriminalitet i samfundet vokset en smule.

Kilde: Tryghedsmålinger 2004-2013 samt Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne Justitsministeriet. 2011

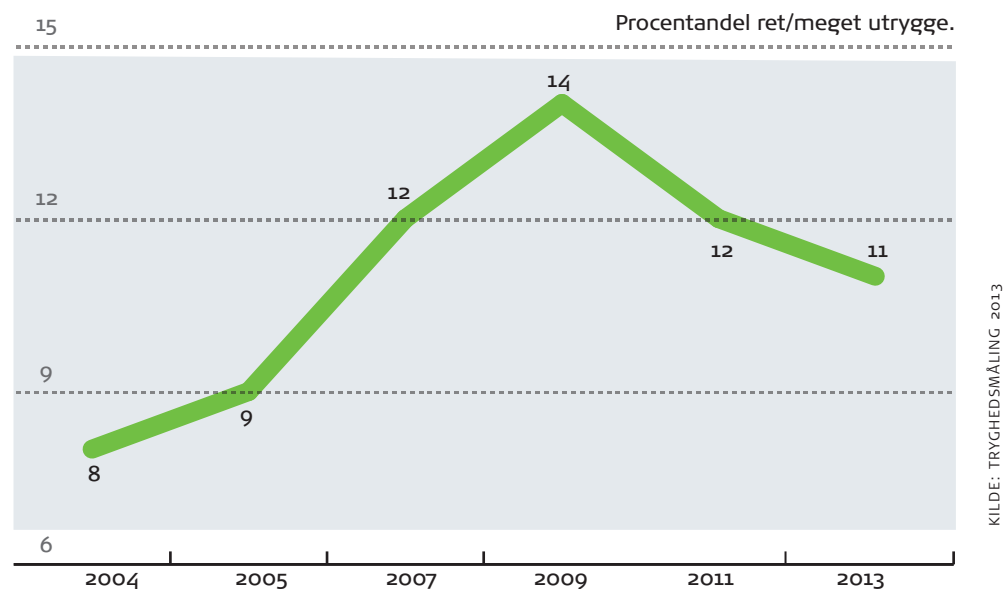
Derefter går vi dybere i utrygheden og efterprøver nogle mulige forklaringer. Bl.a. kan vi se, at den massive utryghed hos unge kvinder, som vi har set i en række undersøgelser, i høj grad handler om seksuelle krænkelser. Vi behandler også årsager til vold og overfald, sådan som offeret ser dem. Vi har fokus på de såkaldte hatecrimes, som – efter ofrenes oplevelse – fylder meget mere i virkeligheden, end mange forestiller sig. Også fordelingen på forskellige hatecrimes er bemærkelsesværdig.

Sidst i kapitlet ser vi på det, der skal beskytte os mod kriminalitet. Først gælder det udbredelsen af defensive strategier og våben. Dernæst undersøger vi tilliden til politiet og dets prioriteringer, som stadig ikke er kommet sig over politireformen.

Ude i mørke

Hvor tryk føler du dig ved at gå alene i det område, du bor i efter mørkets frembrud? Sådan har vi spurgt siden 2004 – med en formulering, der er afprøvet i mange undersøgelser i mange lande over mange år. Svaret antyder noget om svarpersonens generelle velbefindende og bevægelsesfrihed. Samtidig fanger spørgsmålet både noget psykologisk og noget faktuel. Mørkets gerninger hører som bekendt nattetimerne til, og det, der fremstår tilforladeligt i dagtimerne, kan sagtens skræmme efter solnedgang.

Figur 2.2 – Utryk i mørke

Spørgsmål: Hvor tryk føler du dig ved at gå alene i det område, du bor i efter mørkets frembrud? Meget tryk, Ret tryk, Ret utryk, Meget utryk, Ved ikke.

Anm. De ganske få ved ikke svar indgår i beregningen.

Lidt færre er utrygge ved at bevæge sig rundt i nabolaget i mørke.

Under alle omstændigheder er mere 97 pct. af svarpersonerne i Tryghedsmåling 2013 nogenlunde trygge ved at færdes i deres nærområde i dagtimerne. Det er først, når lyset svinder, at nervøsiteten indfinder sig – som det ses af figur 2.2.

Der synes at være sket en lille forbedring, især sammenlignet med 2009, da 14 procent var utrygge i mørke. Andelen, der føler sig meget tryg, er også steget en smule i 2013. Måske spiller det en rolle, at 2009-målingen fandt sted, da bandekrigen var på sit højeste. I hvert fald synes utrygheden ved at færdes i mørke at være tilbage på 2007-niveau.

Mønstret ligner det, vi har set før. Køn og alder er vigtige faktorer. De yngste kvinder er igen langt de mest utrygge, selvom de er knap så utrygge som i de foregående målinger. En mulig forklaring kunne være, at (nogle af) de unge kvinder (nogle steder) er bange for seksuelle overgreb. Derfor har vi i Tryghedsmåling 2013 medtaget et spørgsmål om det. Effekten er tydelig. Som vist i figur 1.3, frygter 10 pct. af alle kvinderne i undersøgelsen at blive udsat for et sexovergreb.

Sexovergreb i Danmark

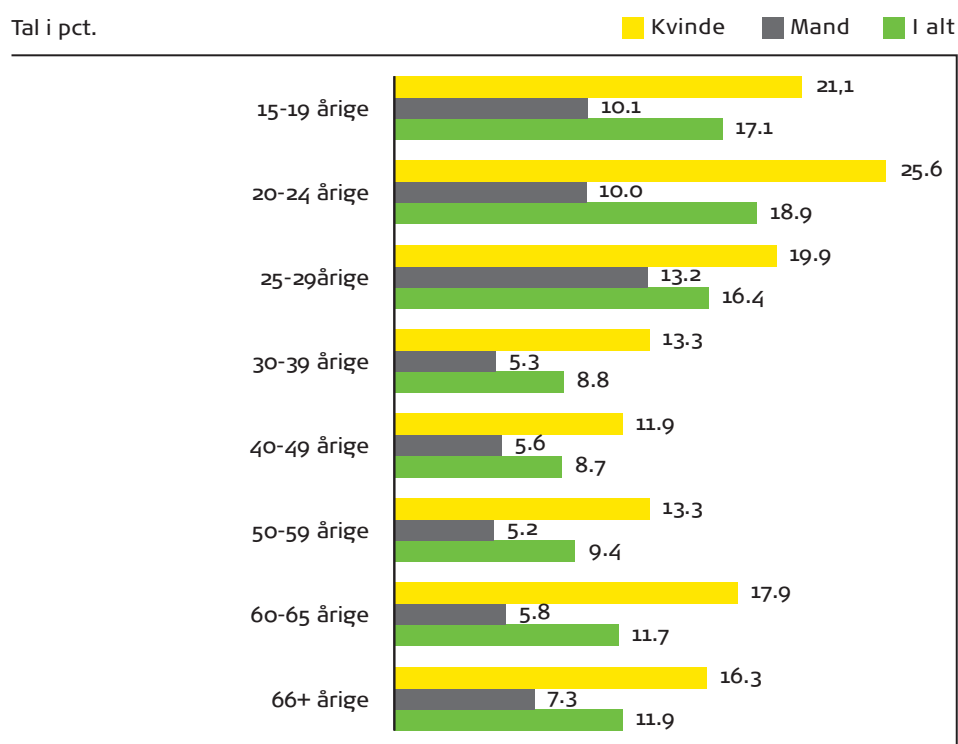
Frygten for seksuelle overgreb er langt fra tåsepjat. En undersøgelse fra Statens Institut for Folkesundhed af elever i 9. klasse fra 2008, viste at 5 pct. af drengene og 22 pct. af pigerne havde været udsat for seksuelle overgreb fra jævnaldrende og/eller voksne. Vidtgående seksuelle overgreb, dvs. uønsket fysisk kontakt, oralsex, forsøg på eller gennemført samleje/analsex med jævnaldrende og alle typer kontakt med voksne er rapporteret af 4 % drenge og 17 % af pigerne.

Justitsministeriets Offerundersøgelse vurderer på basis af en undersøgelse, at antallet af såkaldte tvangssamlejer og forsøg på samme udgjorde mellem 2.300 og 4.200 i 2011. Over halvdelen gik ud over kvinder under 25, og ca. 20 pct. foregik et offentligt sted. I en gennemsnitskommune svarer det til ca. én pr. måned – bortset fra vintermånederne. Alt i alt er det forståeligt, at problemet fylder hos mange unge kvinder.

Kilder: Helweg-Larsen m.fl.: Unges Trivsel År 2008. En undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb og vold i barndom og tidlig ungdom". Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet, København 2009 samt Flemming Balvig, Britta Kyvsgaard, Anne-Julie Boesen Pedersen: Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne Justitsministeriet. 2011.

Der er også en tendens til, at flere bliver utrygge, når de nærmer sig pensionsalderen, men utrygheden når aldrig ungdommens højder. En medvirkende forklaring kan måske være, at en del ældre ikke går ud efter, at det er blevet mørkt. Den svarmulighed har vi ikke med, men den findes i undersøgelserne fra København og Odense, og i nogle kvarterer vælges den af ikke helt få ældre. Spørgeteknikken kan derfor underdrive de ældres utryghed en smule – hvis man antager, at de ældre bliver inde, fordi de er bange for at gå ud. Det er jo ikke givet.

Figur 2.3 – Kvinder, mænd og mørke

Spørgsmål: Se Figur 2.2.

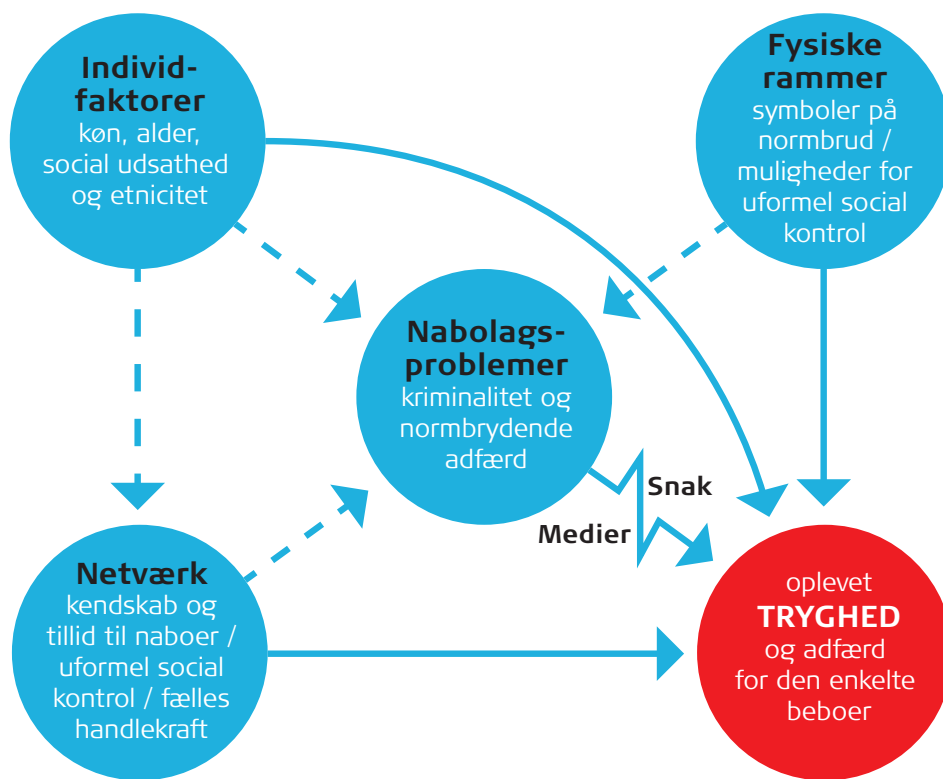
Det er navnlig kvinderne, der er utrygge ved at færdes i deres eget område, når det er mørkt. De yngste er mest nervøse med de ældste kvinder på en klar 2. plads. Det første svarer godt til det, vi finder i den særlige undersøgelse af unges tryghed, der præsenteres i kapitel 8.

Problem-øer i datahavet

Vi har i tidligere Tryghedsmålinger fordelt de mørke-utrygge efter geografi og f.eks. konstateret, at der var lidt færre utrygge i f.eks. Sydjylland end i Nordjylland, ligesom der var lidt færre utrygge på landet end i de større byer. Spørgsmålet er dog, om disse opdelinger giver fornuftig mening.

De målinger, som er foretaget i København og Odense i de seneste år, tyder ikke på, at det er tilfældet for de store byers vedkommende. Storbymålingerne, der er udført af Danmarks Statistik, gør det muligt at dykke ned på kvarter-niveau og demonstrerer en meget stor variation i storbyområderne. I Københavns Tryghedsindeks, der er offentliggjort i juni 2013 og dækker hele 8.000 svarpersoner, er godt en tredjedel af beboerne på Ydre Nørrebro utrygge ved at færdes ude i kvarteret i mørke. I Københavns Indre By er kun 8 pct. utrygge. Det er faktisk færre, end vi har fundet i Tryghedsmåling 2013 blandt beboere på landet, hvor 9. pct. er utrygge i mørke.

Figur 2.4 – Utryghed i nabolaget

KILDE: CENTER FOR BOLIGSOCIAL UDVIKLING; TRYGHED I UDSATTE BOLIGOMRÅDER 2012

Ifølge Center for Boligsocial Udvikling formes trygheden i et boligområde i et samspil mellem fysiske rammer, kriminalitet og andre problemer i nabolaget, beboernes sociale sammensætning og deres indbyrdes netværk.

Spørgsmålet er snarere, om ikke også den københavnske inddeling i virkeligheden er for grov til at fange variationen. Målingerne fra København og Odense følger en overordnet administrativ inddeling af byrummet, som ikke nødvendigvis stemmer overens med beboernes virkelighed. Et kvarter som Mjølnerparken, der trækker Ydre Nørrebros utryghedsgennemsnit op, kan betragtes som en social enklave,

hvor beboerne har meget mere med hinanden at gøre end med resten af Ydre Nørrebro. Resten af Ydre Nørrebro følger omvendt sine egne veje i mørket og skrår formentlig sjældent igennem Mjølnerparken uden nærmere anledning. Man kan derfor bo ganske trygt op af et meget utrygt område, argumenterer Center for Boligsocial Udvikling. Centeret mener derfor, at det kan være fornuftigt at dele nogle af de store almennyttige områder yderligere op for at identificere de virkeligt problematiske øer.¹

Centret opstiller en overordnet model, der forklarer variationen i tryghed mellem forskellige kvarterer – jf. figur 2.4.

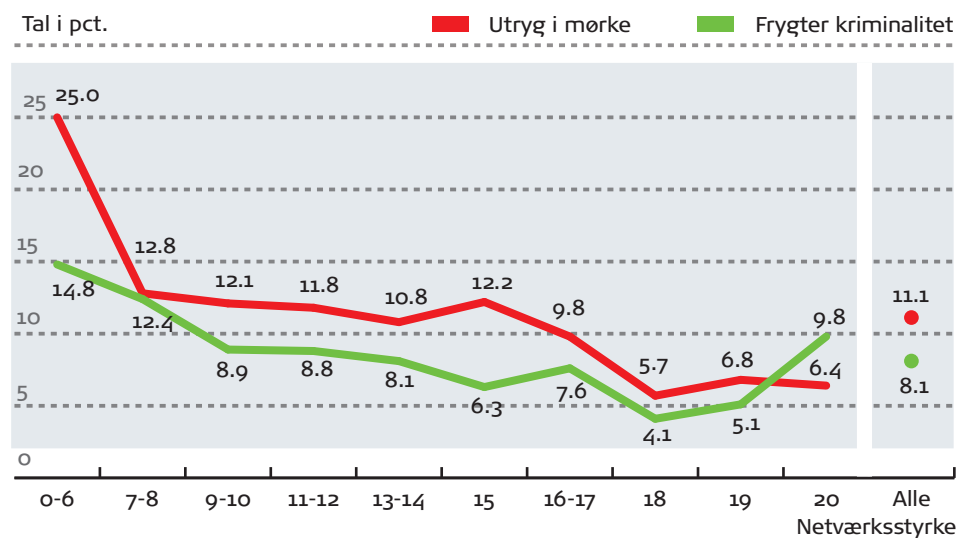
Som modellen antyder, er problemet sammensat – også for sammensat til at vi kan teste alle sammenhænge empirisk. Noget af mørkeutrygheden kan henføres til individuelle faktorer hos svarpersonen (som vi så ovenfor med yngre kvinder, der frygter sexovergreb). Den sociale placering spiller naturligvis også en rolle for, hvor man bor og færdes.

Når det gælder boligområdets særlige karaktertræk, har vi kun indirekte oplysninger i tryghedsundersøgelsen. Men vi har spurgt til husbandens indkomst, og til om de befinder sig over, under eller på niveau med andre i nabolaget. Vi kan derfor også tage de respondenter, der har husstandsindkomster på op til 300.000, og som oplyser, at de ligger økonomisk på linje eller over niveauet i nabolaget, og dermed altså svarpersoner, der bor i udprægede lavindkomstkvarterer. Analysen bekræfter, at utrygheden er forholdsvis høj i lavindkomstkvarterne. Der er markant flere utrygge blandt de godt 1.000 svarpersoner (hhv. 14, 18 og 14 pct. i de forskellige indkomstintervaller) end blandt dem, der bor i middelklassekvarterer (med husstandsindkomster op til 700.000). Over dette niveau vokser utrygheden igen, men stikprøveusikkerheden vokser endnu mere, så det er måske rene tilfældigheder.

En tredje individfaktor kunne tænkes at være, hvor godt et netværk, svarpersonen har. Resultatet vises i figur 2.5.

Det er fire gange så mange blandt dem uden netværk, der er utrygge ved at gå ud i mørke, som blandt dem, med ”fuldt netværk”. De isolerede er mere utrygge end de velintegrerede. Det lyder plausibelt, men effekten er især kraftig, når man ser på ekstremerne. Blandt flertallet i midten har netværkets styrke ikke den store betydning for, om man lider under denne form for utryghed. Og selv når vi ser på ekstremerne, skal vi passe på med at overfortolke. De bedst integrerede har også andre ressourcer end deres netværk, mens de udstødte ofte har en masse andet at slås med.

Figur 2.5 – Nogen i ryggen

Spørgsmål: Utryk for kriminalitet se 2.1, utryk i mørke se figur 2.2. Det næste spørgsmål drejer sig om det netværk af venner, bekendte, naboer, kolleger osv., som de fleste mennesker har omkring sig. Hvor godt passer de følgende udsagn på dig: Jeg har et godt netværk, som jeg kan tale med, hvis jeg har problemer, Jeg hjælper ofte, hvis mine venner eller bekendte har brug for en praktisk håndsækning. Jeg har hjulpet venner eller bekendte med at finde et job, Samværet med venner er noget af det, jeg ser allermost frem til. Mine naboer eller kolleger er opmærksomme på, hvordan jeg har det. ²

Jo længere til højre i figuren, jo stærkere netværk. Har man et stærkt netværk, er man også mindre utryk ved at gå ud i mørke. Der er også fin sammenhæng med den generelle frygt for kriminalitet – det meste ad vejen.

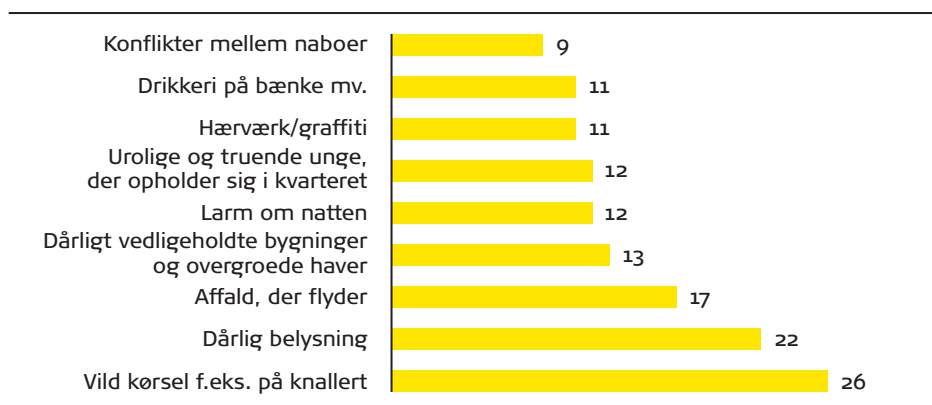
En vigtig individfaktor, etnicitet, er ikke med i vores undersøgelse. Det kræver en noget større undersøgelse af få repræsentative data frem for de – meget forskellige – befolkningsgrupper, der ikke er etnisk danske. Derfor kan vi hverken sige, om bestemte etniske grupper er særlig utrygge ved at færdes i deres hjemområde (i mørke) eller om bestemte, etniske beboersammensætninger skaber mere utryghed end andre – sådan som det nogle gange antages i debatten.

Fysiske rammer og problemer i nabolaget

Boligområdets fysiske rammer og problemer spiller tydeligvis en rolle for, hvor trygge vi er, når mørket falder på. I Tryghedsmåling 2013 har vi stillet en række spørgsmål, der belyser denne side af sagen – jf. figur 2.6.

Figur 2.6 – Naboskabsproblemer

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: I hvor høj grad har I disse problemer for tiden, der hvor du bor?

Selvom en række undersøgelser har påvist, at belysning kan øge trygheden på mørke steder, rapporterer mere end hver femte, at de savner lys.

Alle de problemer, vi har spurgt til, har sammenhæng med trygheden ved at gå rundt i kvarteret i mørke, men effekten er ikke lige vigtig, hverken når man ser på, hvor mange der berøres, eller hvor utrygge de bliver af det.

I den ene ende har vi dårlig belysning, som 15 pct. af svarpersonerne rapporterer om i større eller mindre grad. For dem, der bor i et område med dårlig belysning, er mørkeutrygheden 19 pct. I den anden ende af skalaen er forekomsten af ”urolige og truende unge” i den grad noget, der skaber nervøsitet. I den gruppe, der opfatter det som et stort problem, er utryghedsprocenten 47 pct. Den hårdest ramte gruppe er heldigvis lille – kun 3 pct. af de ca. 6.000 svarpersoner.

Nabolagsproblemerne – og særlig de mere alvorlige – har det desuden med at optræde i klumper, og følgen kan man se i figur 2.7, hvor det fremgår, hvor meget hhv. et, to osv. problemer i nabolaget påvirker trygheden. Beregningen tager alle med, der melder om større eller mindre problemer.

Nabolagsproblemerne er ubehagelige nok i sig selv. Men de kan også være en del af et bredere mønster, hvor man kan komme ud for lidt af hvert. I tryghedsmålingen har vi bl.a. spurgt, om svarpersonerne har været udsat for vold, trusler eller begge dele i det seneste år og sammenholdt det med svarene om nabolagsproblemer ovenfor.

Resultatet bekræfter, at der er en vis sammenhæng i nogle af spørgsmålene: Bor man i et område med urolige og truende unge, er der en større sandsynlighed for, at man har oplevet vold og trusler i det sidste år. Det samme gælder, hvis man bor

et sted med nabokonflikter og nattelarm.³ Der er naturligvis også en sammenhæng mellem utryghedsniveauet, og om man selv er blevet fysisk intimideret i en over-skuelig fortid – som vi senere skal komme tilbage til.

Frygten for kriminalitet

Utryghed for overfald og kriminalitet er én af de utrygheder, der fylder meget og derfor kan ødelægge ens tryghed i det hele taget. Heldigvis er denne frygt på retur. I 2013 har vi fundet det laveste niveau, vi har fundet i tryghedsmålingerne hidtil – jf. figur 2.1.

I alt er det 8 pct., der ofte tænker på denne fare, heraf en enkelt procent, som oplyser, at de ”næsten hele tiden” tænker på risikoen for at blive offer for kriminalitet. Hvis man har det sådan, er man med stor sandsynlighed også generelt utryg i hverdagen. De 8 pct. har en tryghedsscore, der ligger pænt under gennemsnittet – den er 59 blandt dem, der ofte tænker på faren mod 74 for alle svarpersoner. Det skyldes især, at andelen af decideret utrygge er tårnhøj. Blandt dem, der ”næsten hele tiden” tænker på denne risiko, er næsten to ud af tre generelt utrygge. Andelen af utrygge falder til 26 pct. hos dem, der ”ofte” tænker på risikoen. For de resterende 92 pct. spiller sagen ikke den store rolle.

Hvem er de otte procent, der er så besatte af kriminalitetsfrygt? I figur 2.8 er de opdelt efter køn og alder’

Fordelingen er forholdsvis jævn, hvilket kan skyldes, at der for nogle af svarpersonernes vedkommende er tale om en generel angst snarere end en følge af ydre forhold eller dårlige erfaringer. Vi finder dog også nogle ret markante hop. For de unge kvinder er det antagelig igen frygten for seksuelle krænkelser, der fylder. Mændene i sidste halvdel af tyverne ligger dog også bemærkelsesværdigt højt. Det afspejler måske delvis, at de oftere kommer på steder og tidspunkter, hvor øretæverne kan hænge lavt, men forklarer vel ikke, at utrygheden hos mændene i slutningen tyverne ligger markant over de 20-24-årige mænds.

Hvis vi fordeler efter placering på arbejdsmarkedet, finder vi et par ægte toppunkter. 20 pct. blandt sygemeldte og 24 pct. blandt kontanthjælpsmodtagere hører til de 8 pct., af befolkningen, som ofte frygter kriminalitet. Blandt de øvrige grupper er udsvingene små. Bl.a. finder vi et par procent mere blandt lejerne, der frygter at blive offer for kriminalitet, sammenlignet med ejerne. Forskellene findes m.a.o. især inden for de to grupper og ikke imellem dem.

Derimod skiller de 10 pct. af befolkningen med de dårligste netværk sig ud – også på dette punkt. 12-15 pct. af de mest socialt isolerede tænker ofte på risikoen for at blive ramt af kriminalitet.⁴

Udsat for vold og trusler

Der kan være langt fra at føle sig utryg for kriminalitet – eller tænke på det – til rent faktisk selv at have været udsat for vold og trusler selv. I Tryghedsmåling 2013 gælder det 7 pct., hvoraf 2 pct. har været udsat for vold i det sidste år. I alt drejer det sig om 389 svarpersoner. I Tryghedsmåling 2011 oplyste 6 pct., at de havde været udsat for vold og/eller trusler. Det kunne ligne en lille stigning, men det kan lige så vel skyldes statistiske tilfældigheder. I det mindste er antallet af anmeldt vold i Rigspolitiets statistik faldet støt og roligt fra 7.675 i første halvdel af 2008 til 6.270 i første halvdel af 2013.

Den overvejende del af den vold, der har ramt svarpersonerne i Tryghedsmåling 2013, er foregået med ”de bare næver”. 28 pct. af dem, der har været udsat for både vold og trusler, rapporterer om anvendelse af våben i bred forstand. Det samme gælder kun 7-8 pct. blandt dem, der enten blev udsat for vold eller for trusler. Næsten en tredjedel (29 pct.) af de decideret voldsramte siger dog, at de ikke kan huske, om der blev anvendt våben eller andre redskaber.

Hændelsen er – også når det drejer sig om trusler – i de fleste tilfælde blevet oplevet som alvorlig. Kun 36 pct. fandt den ”ikke særlig alvorlig”. Det ses da også tydeligt i deres svar, når vi spørger, hvor meget kriminalitetsfrygten fylder og deres utryghed i almindelighed. Se figur 2.7

Figur 2.7 – Ballade i nabolaget

Spørgsmål: I hvor høj grad har I disse problemer for tiden, der hvor du bor?

Jo flere problemer i nabolaget, jo flere er utrygge ved at gå ud i mørke.

Ikke blot utrygheden over for at blive offer for kriminalitet, men også den generelle utryghed er høj blandt de kriminalitetsramte – andelen af utrygge er f.eks. næsten fire gange så høj. Gruppen er naturligvis lille (7 pct. af alle), men stor nok til at indgå i forklaringen af, hvorfor kriminalitetsfrygten fylder – og ødelægger – så meget hos nogle. Vi har endda kun spurgt til de sidste 12 måneder. Selvom virkningen af de fleste overgreb tager af over tid, er den reelle andel med psykiske mén selvfølgelig større.

Ikke overraskende er det hyppigere mænd end kvinder, der har været udsat for vold og trusler. Forskellen er dog ikke så overvældende: Ca. to kvinder pr. tre mænd. Aldersvariationen er mere udtalt. 15 pct. af de 20-24-årige og 10 pct. af de 24-29-årige har prøvet mosten.

Sociale forskelle blandt de beskæftigede er beskedne, mens arbejdsløse igen er mere udsatte. Hvor 5 pct. af de faglærte arbejdere sidste år blev mødt af vold eller trusler, gælder det dobbelt så mange dagpengemodtagere (11 pct.) og godt tre gange så mange ledige på kontanthjælp (17 pct.). Ser man på indkomster, er forskellen ikke overvældende. Vold eller trusler forekommer også i toppen, men dog ca. dobbelt så hyppigt i bunden af indkomstskalaen. Heller ikke urbanisering slår så markant igennem. Der er dog stadig fredeligst i de små landsbyer.

Figur 2.8 – Frygt for kriminalitet

Tal i pct.

Alder	Kvinde	Mand	Antal kvinder	Antal mænd
15-19	9,6	6,5	208	121
20-24	14,6	6,7	241	182
25-29	13,9	11,6	219	246
30-39	8,7	4,6	456	573
40-49	8,3	4,9	663	706
50-59	7,3	7,3	540	500
60-65	9,9	7,6	301	322
66 el mere	7,6	9,3	374	358
Total	9,3	6,8	3002	3009

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Hvor ofte tænker du på at blive udsat for kriminalitet, dvs. overfaldet, udsat for tyveri, hærverk eller lignende. Næsten hele tiden, ofte, af og til, sjældent, aldrig, ved ikke.⁵

Det er især de unge kvinder, der skiller sig ud fra gennemsnittet med mange, der ofte frygter kriminalitet. Niveauet er mere end dobbelt så højt som blandt mænd generelt. Der er dog også mænd, der oplever at de er i farezonen, ikke mindst dem i slutningen af tyverne. Tabellen viser andelen, der har svaret 'næsten hele tiden' og 'ofte'.

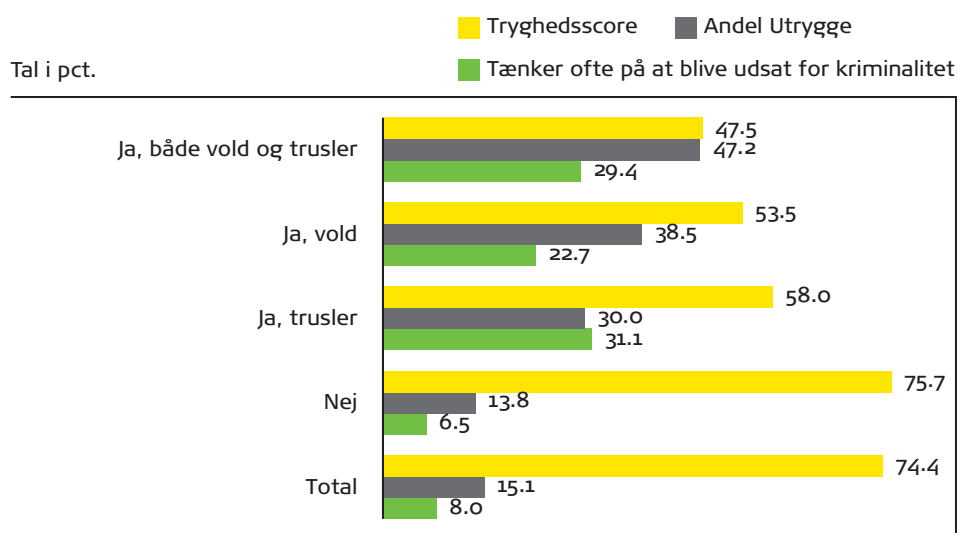
Hatecrimes

Man kan godt tvivle på, hvor meget af volden en undersøgelse som denne egentlig får med. Webundersøgelser som denne er antageligt bedre til at registrere livet i normal-danmark end i de miljøer, hvor vold og trusler er mest udbredt. Når vi taler om mere tilfældig vold eller trusler på gaden, er ofrene derimod ikke nødvendigvis underrepræsenterede i en survey som denne.

Uprovokeret vold kan forekomme af mange grunde. I nogle tilfælde har det intet med offeret at gøre. I andre skyldes det, at offeret af en eller anden grund vækker modvilje hos voldsmanden. Dette betegnes i det følgende som hatecrimes. Vi har derfor spurgt de 389 personer, der har været udsat for vold og/eller trusler, om deres fornemmelse af årsagen. I 54 pct. af tilfældene vurderer de, at der kan have været et hatecrimemotiv bag – måske i kombination med andre motiver. Det svarer til 215 personer i alt, hvilket giver en ret stor stikprøveusikkerhed, men også en mulighed for at pejle nogle tendenser.

”Hatelisten” er vist i figur 2.10 – og er naturligvis de voldsramtes egne gæt/vurderinger.

Figur 2.9 – Voldsramtes tryghed

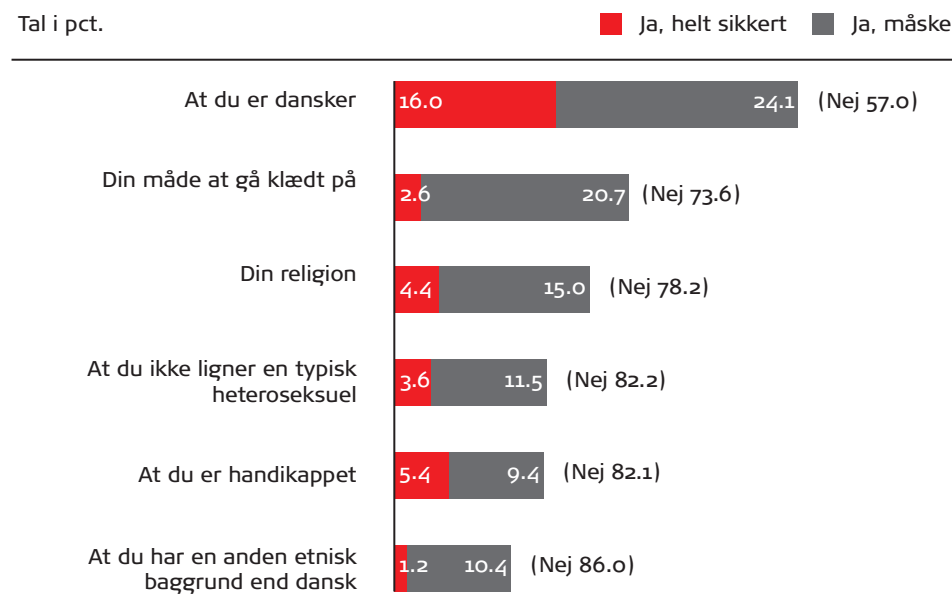
Spørgsmål: Har du inden for de seneste 12 måneder været udsat for vold eller trusler, som var så alvorlige, at du blev bange?

Det er kun en lille del, der er blevet ramt af vold eller trusler i de sidste 12 måneder, men skrækken sidder i kroppen.

Det hyppigste svar er, "at du er dansker" og viser måske først og fremmest, at danskerne udgør det store flertal i offerstatistikken. Det antyder også, at offeret har oplevet det som aggressioner fra ikke-danskere, men det er af spørgetekniske grunde lidt sværere at konstatere med sikkerhed. Om hændelsen i givet fald var motiveret af racisme, ved vi slet intet om. En del af den kriminalitet, der har nydanske gerningsmænd, er tydeligvis især berigelseskriminalitet, selvom den muligvis oftere går ud over gammeldanskere. Vores svarpersoner kan naturligvis heller ikke kende motivet, men det er interessant, at kun 57 pct. af samtlige helt kan udelukke, at de blev offer for en "omvendt racisme" mod danskere.

12 pct. tror, at hændelsen kan have at gøre med, at de "har en anden etnisk baggrund end dansk." Man kunne formode, at der også gemmer sig nogle procent af samme skuffe blandt dem, der føler sig forulempet på grund af religion eller klædedragt. Mod dette taler dog, at hele 86 pct. svarer nej til, at den omtalte hændelse kan skyldes, at de ikke var danskere. ⁶

Figur 2.10 – Voldsmotiver

Spørgsmål: Du har svaret, at du har været udsat for (her indsættes svar sp.32=1-3 (dvs. både vold og trusler, hhv vold eller trusler). Tror du, at dette blandt andet kan skyldes (svarmulighederne i figuren). ⁸

57 pct. tror ikke på, at de blev generet, fordi de var danskere – 86 pct. kan udelukke, at det skete, fordi de ikke var det.

Det er bemærkelsesværdigt, at omtrent hver femte af de voldsramte og truede tror, at der kan have ligget et (anti-)religiøst motiv bag. Det er normalt jøder og muslimer, der omtales som ofre i denne forbindelse, men hvem gerningsmændene er, kan vi ikke slutte ud af undersøgelsen. I nogle tilfælde kan de f.eks. komme fra trosfæller, der bekender sig til en anden trosvariant eller dyrker religionen på en anden måde.

Hele 15 pct. af tilfældene kan skyldes, at offeret efter eget udsagn ”ikke ligner en typisk heteroseksuel”. Det er med andre ord offerets frivillige og/eller ufrivillige signaler, der formodes at provokere voldsmanden, ikke så meget offerets seksuelle orientering som sådan – den kender voldsmanden ikke nødvendigvis.

Omtrent lige så mange tror, at det kan være deres handicap, der har fået nogle til at true dem – eller det, der er værre. Også dette tal er ubehagelig højt – og tankevækkende: Tænk, at angreb på handikappede fylder så meget i statistikken! Om det skyldes modvilje mod handikappede, ved vi ikke. I nogle tilfælde skyldes det måske snarere, at de kan være lette ofre.

Det passer sammen med svarene på et tilsvarende spørgsmål i Tryghedsmåling 2013, der ikke er gengivet i figuren: Kan den omtalte hændelse måske skyldes, at ”du ikke ligner en, der kan eller vil forsvare sig.” Det finder hele 39 pct. af ofrene mere eller mindre sandsynligt. Man kan formode, at der her ikke mindst er tale om berigelseskriminalitet.⁷

Værn mod kriminalitet

Hvis man frygter at blive overfaldet o.l., er der forskellige foranstaltninger, man kan træffe. De mest ”normale” er at gå en omvej eller følges med nogen, hvis man færdes på skumle steder. Man kan naturligvis også bevæbne sig med f.eks. peberspray eller regulære våben. Der er nu ikke særlig mange, der har gjort nogen af delene i de 12 måneder, der gik forud for maj-juni 2013 – jf. figur 2.11.

Der er ikke overraskende en ret klar kønsprofil. Mens en tredjedel af de unge og yngre kvinder går omveje og følges med andre, er de unge mænd mere hardcore. Blandt mænd i slutningen af tyverne har hver ottende bevæbnet sig eller dyrket selvforsvar i det seneste år. Det svarer til, at vi netop i denne gruppe kan se et hop i kriminalitetsfrygten – jf. figur 2.8. Her er tale om en udvikling, der sikkert er værd at følge: Er her en oprustningsspiral i gang?

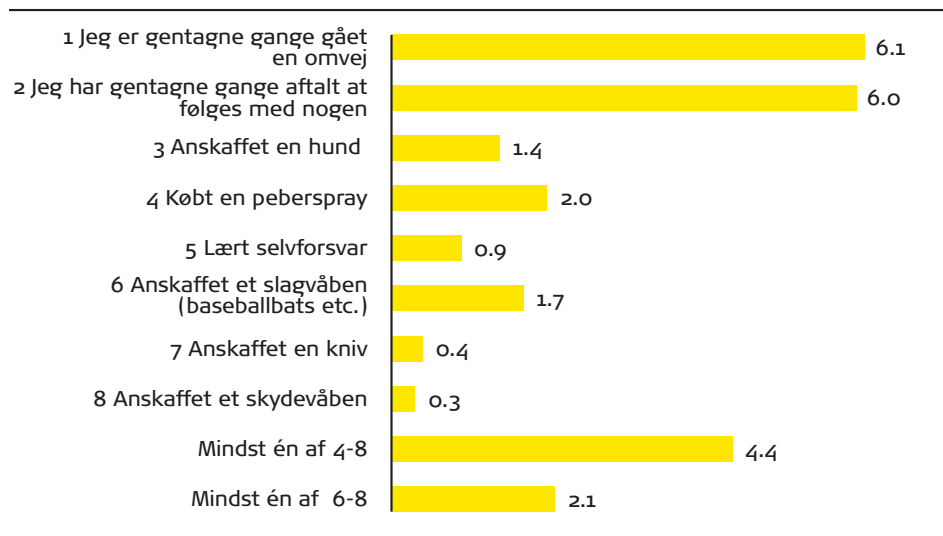
En anden gruppe, der øjensynlig også ruster op, er mænd over 66, hvor 7 pct. har anskaffet sig et af de nævnte våben eller gået til selvforsvar i det seneste år.

I Tryghedsmåling 2011 spurgte vi, om svarpersonerne i det hele taget havde brugt nogen af de foreslåede midler til at sikre sig. Tallene var så små, at vi tog decimalerne med: 3,7 pct. havde anskaffet sig slagvåben, 2 pct. en peberspray. 1 pct., havde skaffet sig en kniv, mens 0,6 pct. havde anskaffet et skydevåben. I alt havde 7,6 pct. gjort noget af det nævnte på et eller andet tidspunkt.

I 2013 har vi spurgt til, om de har gjort det inden for det sidste år, så tallene kan ikke umiddelbart sammenlignes. Om det repræsenterer en oprustning, kan vi altså ikke afgøre, men givet er det, at danskerne fortsat er et ganske let bevæbnet folk.

Figur 2.11 – Få sikrer sig

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Ingen af disse 83,6 pct.

Spørgsmål: Har du inden for de seneste 12 måneder gjort noget af det følgende for at blive mere tryg?

16 pct. har gjort noget for at sikre sig mod kriminalitet. Men kun 4 pct. har lært selvforsvar, købt peberspray eller bevæbnet sig med køller, kniv eller skydevåben,

Politiets hjælp

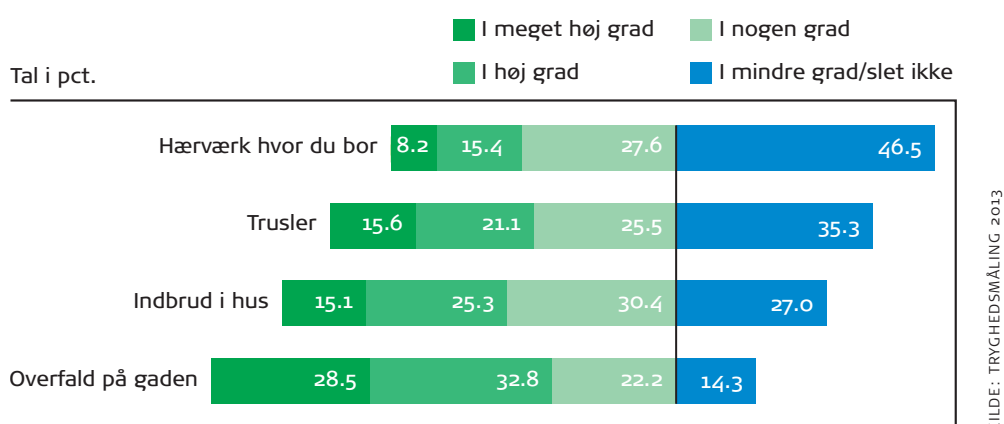
Når danskerne ikke sikrer sig bedre, hænger det sammen med, at de forventer politiets hjælp i modsætning til nogle lande, hvor man er vant til selv at tage affære. Det hænger sammen med, at Danmark er et tillidsland. I 2006 svarede 80 procent af befolkningen, at de har stor eller meget stor tillid til politiet. Højere er man næppe nået i noget land, og siden har tallet da også været for nedadgående. Det fandt vi i

Tryghedsmåling 2009, og tendensen er bekræftet og nuanceret af undersøgelser af befolkningens syn på politiet efter politireformen af Flemming Balvig og Lars Holmberg, Københavns Universitet. I en opfølgende undersøgelse i januar 2013 nåede andelen af tillidsfulde helt ned på 60 pct., hvilket er den laveste andel, siden disse målinger begyndte i 1998.⁹ Vi har ikke gentaget det generelle tillidsspørgsmål i Tryghedsmåling 2013, men forsøgt at teste tilliden i mere konkrete situationer.

Som det ses, er tilliden nuanceret. Ud over de fire emner, der er medtaget i figur 2.12, har vi også spurgt, hvad svarpersonerne venter fra politiet, hvis deres cykel bliver stjålet, eller de kommer ud for et trafikuheld. Når det gælder det første, regner 3/4 ikke med nogen videre hjælp, mens næsten lige så mange (68 pct.) i høj grad eller i meget høj grad sætter deres lid til politiet, hvis de skulle blive ramt af et trafikuheld.

Der er tale om en konstatering – ikke om accept af politiets syn på vigtigt og enormt vigtigt. Der er en ret generel kritik af politiets prioriteringer, sådan som danskerne opfatter den. Se figur 2.13.

Figur 2.12 – Tillid til politiet

Spørgsmål: I hvilken grad forventer du, at politiet vil give dig den hjælp, du i praksis har brug for, hvis ... der har været indbrud i dit hus, du bliver overfaldet på gaden, der bliver lavet hærværk, hvor du bor, du bliver udsat for trusler.

Tilliden er tydeligt forbedret siden 2009. Når det gælder alvorlige begivenheder som overfald, regner 61 pct. med hjælp fra politiet i høj/meget høj grad – den forventning havde kun 52 pct., i Tryghedsmåling 2009. De tilsvarende tal for hærværk var 20 pct., indbrud 32 pct. og trusler 30 pct.

Skal man tro figur 2.13, prioriterer politiet alting for lavt. Det er en klassiker. Det interessante er, at prioriteringen trods alt ikke er lige kritisabel i alle tilfælde. Kritikken er også blevet mindre udtalt end i Tryghedsmåling 2009, da vi målte den sidst.

Men det ændrer ikke ved, at prioriteringen – efter befolkningens opfattelse – fortsat er helt skæv, når det kommer til:

- Forebyggende indsats over for unge
- Indbrud i private hjem
- Lokalpoliti
- Gadepatruljering

Resultaterne svarer helt til, hvad forskere fandt i den omfattende evaluering af Politireformen i 2011: Danskerne oplever, at politiet er mindre i kontakt med beboerne i nærområdet, færre borgere har indtryk af, at politiet patruljerer i lokalområdet, og færre borgere mener, at politiet har kendskab til lokale forhold. Der er med andre ord blevet længere til politiet, og det er en stor del af befolkningen ikke tilfredse med.

Det går langsomt fremad, men det er tankevækkende, at vi 6 år efter politireformen stadig hører råbet på den nære indsats. Desværre tyder meget på, at det uopfyldte ønske tærer på tilliden til politiet – og på trygheden ved, at politiet er på pletten, når der er allermest brug for det.

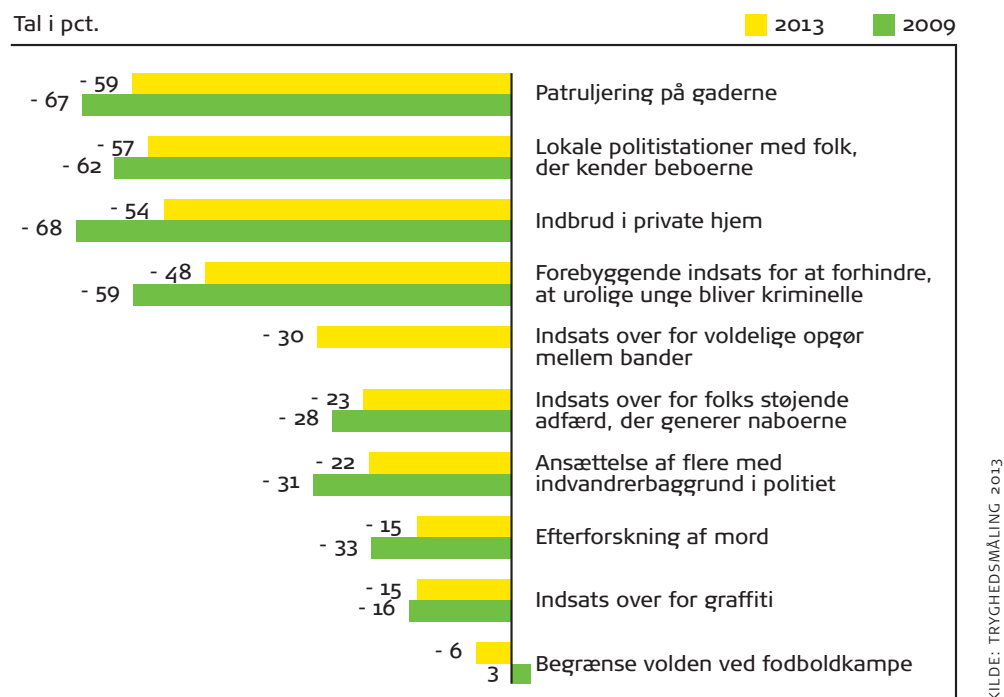
Uønsket rekord

Antallet af indbrudstyverier er faldet noget siden 2009, da vi nåede op på 48.670 indbrud i private boliger. I 2012 var tallet 43.264 og i 1. halvår af 2013, blev der begået 18.729 indbrud, dvs. 7 pct. færre end samme periode i 2012. Men niveauet ligger stadig meget højt. Ifølge Det Kriminalpræventive Råd havde Danmark i 2012 9 gange så mange indbrud som i Norge og 4 gange så mange som i Sverige målt pr. indbygger.

Situationen er også dårligere end før politireformen. Året før reformen trådte i kraft (2006) blev der anmeldt 31.204 indbrudstyverier (omtrent som i 2005). Det kan ikke forklares med reformen – ikke alene i hvert fald. På den anden side kan det konstateres, at andelen af sager, hvor politiet rejser sigtelse, er lavere end ved årtusindeskiftet – omend lidt højere end i 2009. I 2011 blev 91,7 procent af alle indbrud i private hjem ikke opklaret.

En række lande har haft succes med at forebygge indbrud. Én af succeshistorierne er Norge, der siden 2009 har reduceret antallet med ca. 1/3.

Figur 2.13 – Politiets prioriteringer

Spørgsmål: Hvordan synes du, at politiet prioriterer følgende opgaver?

Anm. Indsats overfor bandevold indgik ikke i 2009.

I figuren er andelen, der synes, at politiet gør for lidt ved det nævnte emne, trukket fra andelen, der synes at de gør for meget. Der er i alle tilfælde flest, der mener, at politiet gør for lidt – men når det gælder det lokale politiarbejde og indbrud i private hjem, er kritikken af politiets underprioritering ret overvældende. Kritikken er dog mindsket, sammenlignet med 2009.

Noter

- 1 Center for Boligsocial Udvikling: Tryghed i udsatte boligområder 2012 med reference til C. Mellgren "What's neighbourhood got to do with it?", 2011).
- 2 Svarpersonerne har afgivet graduerede svar på fra "det passer helt" til "det passer slet ikke": Derefter har vi placeret svarpersonerne på en skala, hvor dem, der har svaret "passer slet ikke" på alle spørgsmål får 0, mens dem, der finder, at alle udsagn "passer helt" har fået 20. De er grupperet for at undgå alt for usikre stikprøver.
- 3 Sammenhængen er hhv. eta 0.26. 022 og 0,21. De øvrige sammenhænge er ikke værd at skrive hjem om.
- 4 Se spørgsmål og note til figur 2.5.
- 5 Andel "ofte" og "næsten hele tiden".
- 6 "Efterkommere af indvandrere er overrepræsenteret i statistikkerne, mens indvandreres kriminalitet ligger lige under niveauet for personer af dansk herkomst. Efterkommere udøver 2,5 gange så meget voldskriminalitet som jævnaldrende danskere. Denne andel faldt en smule fra 2004 til 2011, men ligger fortsat mere end dobbelt så højt som for personer af dansk herkomst. (...) Opgørelsen er korrigeret for forskelle i gruppernes sociale og økonomiske status." Statistisk 10 år oversigt 2013. s. 10-11.
- 7 I Ungdomsundersøgelsen, der refereres i kapitel 8, er samme spørgsmål stillet til 15-24-årige – i alt 205 personer, der har været udsat for vold og/eller trusler. Her er fordelingen lidt anderledes, men vi er dog i samme størrelsesorden: Største gruppe her er "de forsvarsløse" med 48 pct. inkl. måske'erne. Herefter kommer "påklædning" med 32 pct., mens "at jeg er dansker" her kun opnår tredjepladsen med 30 pct. "Anden etnisk baggrund" anføres af 11 pct. Der er dog væsentligt færre, der har mulighed for at angive denne svarkategori, da de fleste svarpersoner er etniske danskere. Desuden falder en del nok ind under religion, som 18 pct. nævner. Cirka lige så mange anfører, at de ikke ligner en typisk heteroseksuel – 19 pct. "Handicap" nævnes af 12 pct.. Et højt tal i betragtning af, hvor få handicappede, der må være i stikprøven.
- 8 Alle = 389. Andelen af "ved ikke" svar er i alle tilfælde under 4 pct.
- 9 Flemming Balvig og Lars Holmberg, Repræsentativ undersøgelse til 859 18-69-årige, Danmarks Statistik. Januar 2013.
- 10 Verdens bedste politi. Politireformen i Danmark 2007-2011. Balvig, Holmberg og Højlund Nielsen. Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.

Kapitel 3

Samfundsbekymringer

Hvilke samfundsproblemer bekymrer danskerne som borgere anno 2013, og hvordan har det udviklet sig fra 2009 – 2011 – 2013?

Tryghedsmålingerne har siden 2004 indeholdt et spørgebatteri over emner, som erfaringsmæssigt bekymrer danskerne uden, at det gør dem særlig utrygge. Forskellen er vigtig. Mange finder den globale opvarmning truende og kræver handling af politikere mfl., men de færreste føler sig skræmt på et mere personligt plan. Den, der låser sig inde i et skab, indtil der er styr på problemet, er en komisk figur (i "Rytteriet").

Nogle af samfundsbekymringerne har været med i alle tryghedsmålinger og kan derfor følges over tid. Andre er blevet skiftet ud undervejs, inspireret af samfundsdebatten og andre undersøgelser af befolkningens holdninger, som f.eks. de store undersøgelser, der udarbejdes af universitetsforskere i forbindelse med folketingsvalg. Således har vi denne gang ikke spurgt til bekymringen for kamphunde, men derimod bedt vores svarpersoner forholde sig mere detaljeret til den økonomiske krise og politikernes håndtering af den.

Hovedresultaterne vil blive præsenteret i dette kapitel. De viser bl.a. at bekymringen for arbejdsløsheden efterhånden er blevet en helt dominerende samfunds-bekymring bl.a. i kombination med en ringe tillid til politikerne og krisepolitikken. Dernæst tegner vi et billede af, hvad medierne overdriver hhv. underdriver, hvis man gør befolkningsflertallet til overdommer.

Krisebekymring

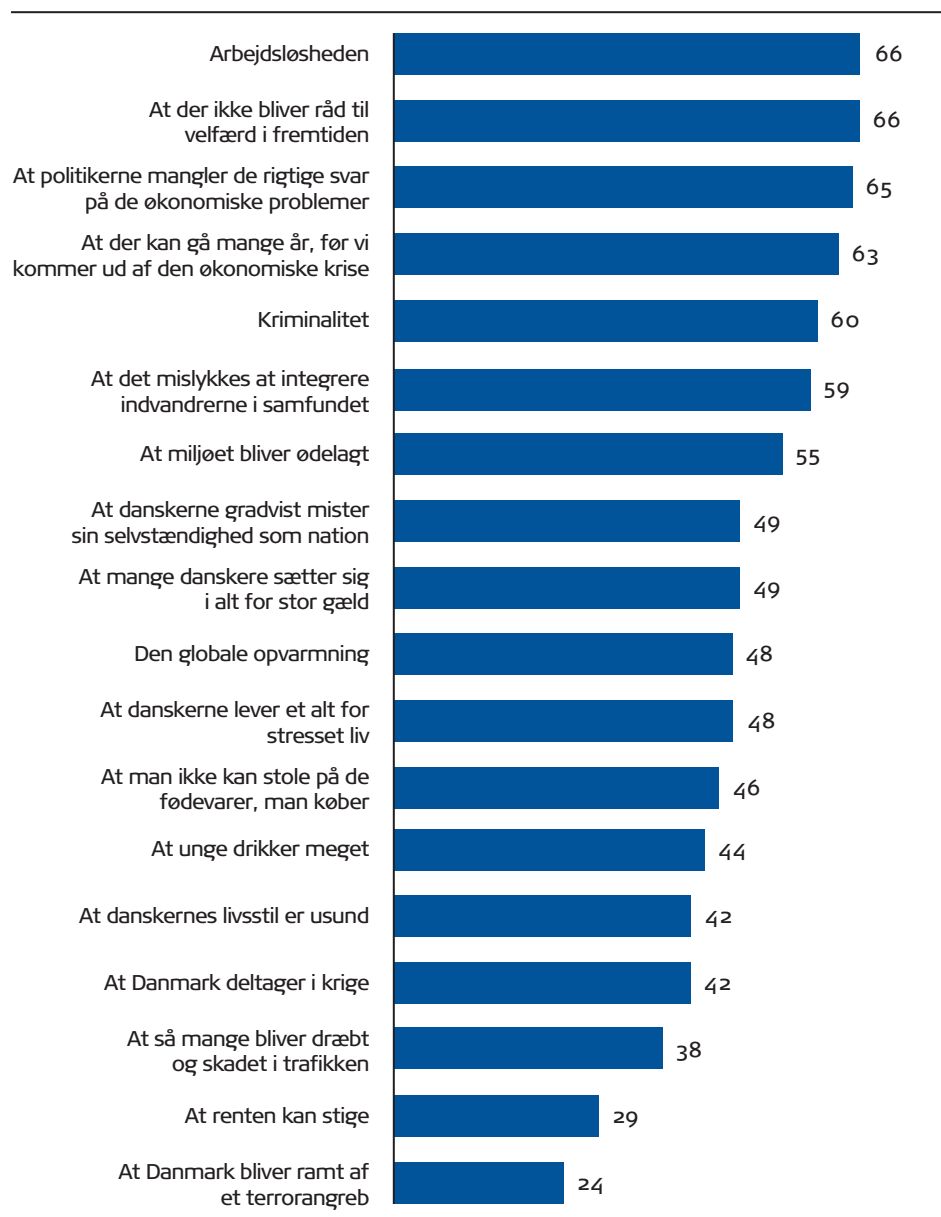
Det er næppe for meget sagt, at danskerne har fået to nye bekymringer. Blandt de absolutte topscorere er, at krisen bliver meget langvarig, og at vores politikere ikke har de rigtige svar på den. Som sagt er det første gang, at disse spørgsmål er med. Da vi gennemførte Tryghedsmålingen i 2011, havde danskerne omsider opdaget krisen for alvor, men at den evt. kunne vare det meste af et årti, var næppe en almindelig bekymring. Det var det efterhånden blevet i krisens år 6 – før de forsigtige tegn på opsving var blevet noteret af økonomer og medier.

Befolkningen har m.a.o. noteret regeringens og andres prognoser, der i foråret 2013 forudsagde, at Danmark skulle opleve den længste kriseperiode med samlet nulvækst for noget vestligt land efter 1945 – nemlig ni år. At rekorden i de kommende år vil blive slået af andre europæiske lande er en ringe trøst.

Topscoreren – arbejdsløsheden – er et ubedrageligt tegn på, at vi oplever krisen som nærværende. Arbejdsløsheden var længe om at komme op på danskernes dagsorden – måske til dels distraheret af de forskellige tal for ledigheden.¹

Figur 3.1 – Samfundsbekymringer anno 2013

Procentandel meget bekymret / bekymret

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Nedenfor er nævnt en række samfundsproblemer, man som borger i Danmark kan være mere eller mindre bekymret over. Angiv hvor bekymret du som borger for tiden er for hvert af disse samfundsproblemer. Meget bekymret, Bekymret. Hverken bekymret eller ubekymret, Ubekymret. Ved ikke. ²

Krisen – og politikernes håndtering af den – indtog en suveræn førsteplads blandt danskernes bekymringer i juni 2013

I dag er det kun 7 pct., der svarer nej til, at ledigheden bekymrer dem. Det hænger sikkert sammen med, at den snart sagt rammer enhver familie, som vi skal se i kapitel 5. Samtidig har den dramatiske, politiske føljeton om de udfaldstruede fra dagpengesystemet spillet en meget stor rolle i medierne – der ofte har præsenteret sagen sådan, at ”hr. og fru Danmark” snart må gå fra hus og hjem.

Bekymringen for fremtidens velfærd hænger dels sammen med krisebevidstheden, dels med de historisk set meget omfattende nedskæringer i f.eks. ældreplejen og reformer af betydningsfulde velfærdsordninger. Det er sket med henvisning til, at nedskæringerne skal beskytte fremtidens velfærd, men befolkningen er på ingen måde overbevist – som vi skal se i kapitel 7.

De resterende emner vækker mindre bekymring. Det er dog værd at bemærke, at tab af selvstændighed som nation er det emne af alle, som flest (24 pct.) finder ”meget bekymrende”. Nummer to (23 pct.) er mislykket integration af indvandre-re. Det er et par procent færre ”meget bekymrede” end de økonomiske emner, der topper listen, hvis man lægger ”meget bekymrede” og ”bekymrede” sammen.

Gamle bekymringer og nye

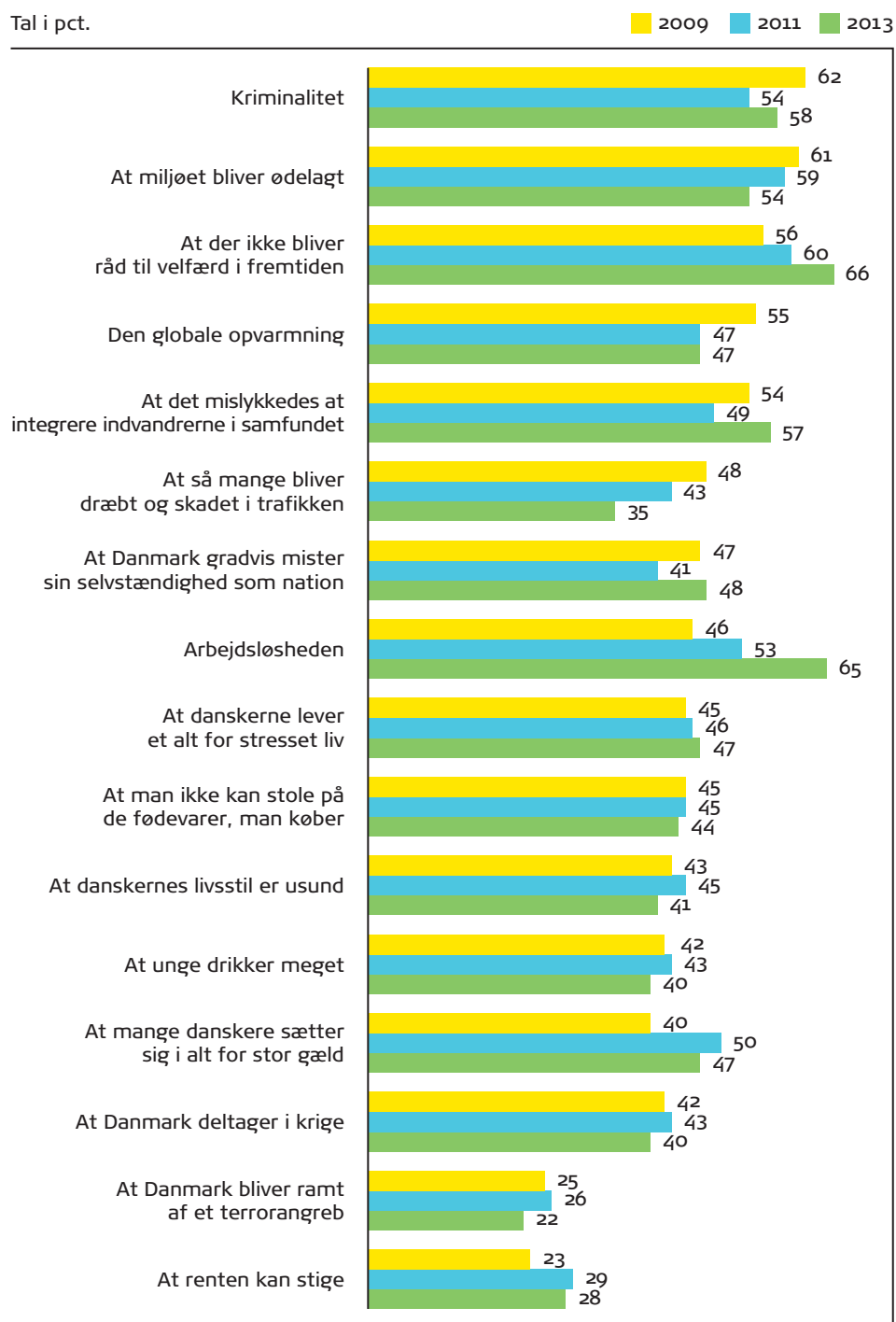
Der er forholdsvis høj stabilitet i de svar, vi har fået gennem årene. Det er med andre ord sjældent sådan, at det der bekymrer alle ét år, er røget helt ud af listen det næste – bl.a. fordi det er de store samfundsproblemer, vi forholder os til.

Alligevel sker der ret bemærkelsesværdige forskydninger, som det ses i figur 3.2.

Mindst overraskende er vel, at bekymringen for arbejdsløshed og fremtidens velfærd har været klart stigende. Andelen, der er bekymrede for arbejdsløsheden, er således steget fra 46 pct. i 2009 til 65 pct. i 2013. Det har i mange år været en udbredt forestilling, at samfundet måske ikke havde råd til den nuværende velfærd i det lange løb, men vi har aldrig målt en højere bekymring på det punkt, end vi gør nu. Den laveste tilslutning var i boom-året 2007, da 55 pct. tvivlede på velfærdens fremtid. Det er værd at bemærke, at disse krisebekymringer er vokset endnu mere fra 2011 til 2013, end de gjorde fra 2009 til 2011.

Mens bekymringen for kriminalitet og manglende integration af indvandrere tog et lille dyk i 2011, er de nu i 2013 atter vokset lidt, så tallene næsten er på niveau med 2009. Vi ligger dog fortsat lavere end i 2007, hvor 63 pct. var bekymrede for kriminalitet – for ikke at tale om 2005, hvor 80 pct. delte denne bekymring. Det er øjensynligt emner, der er kommet på den offentlige bekymrings-dagsorden for at blive – måske endnu mere end nu, når krisebekymringen tager af.

Frygten for, at Danmark mister selvstændighed som nation, gik ned fra 2009 til 2011 – fra 47 til 41 pct. I 2013 er vi godt og vel tilbage til start. Måske er det EU's manglende effektivitet over for krisen, der gør udslaget, måske er det kommende restriktioner på statsfinanserne i EU's finanspagt eller de mange debatter om løn-dumping og ”velfærdsturisme”. I hvert fald er befolkningens EU-skepsis på et top-punkt – som i andre EU-lande.

Figur 3.2 – Bekymringstendenser

Spørgsmål: Se 3.1³

De mest udbredte bekymringer i 2009, kriminalitet og miljø, er rykket pænt ned ad listen. Bekymringen for arbejdsløshed og fremtidens velfærd har derimod ikke fyldt mere i Tryghedsmålingens historie.

Bekymringen for miljøet er aftaget. Ikke fordi problemerne er mindre, men andet fylder mere. Tendensen kan også ses i studier af vælgernes holdninger, hvor der er sket et betydeligt miljøpolitisk backlash i vælgerholdninger. ⁴

Det andet betydelige fald i bekymring finder man på spørgsmålet om trafikdræbte og -skadede. Her er det nok de forbedrede resultater, der er årsagen. Andelen af bekymrede er faldet fra 48 til kun 35 pct. Med andre ord meget markant.

Bekymrende ubekymrethed?

Bekymringen over danskernes gældsætning steg lidt i 2011 og er faldet en anelse i 2013. Og danskerne vil simpelthen ikke lade sig bekymre af mulige rentestigninger i fremtiden. Det kan se ud til, at danskerne har udviklet en forventning om, at renten aldrig kommer op igen – belært af de mange år med uendelig lav rente, navnlig korte renter.

I betragtning af, hvordan danske ejerboliger er finansieret, kan denne ubekymrethed godt være bekymrende – i hvert fald for boligøkonomer. ⁵

Risikoen for det store sammenbrud er aftaget ganske meget, men der kan godt være lagt op til et mindre uvejr, hvis rentestigningen sker hurtigt – og til lang tids stagnation, hvis det sker over længere tid. Kort sagt: Det burde bekymre, for den internationale rente har i mange år været unaturligt lav og vil uundgåeligt normaliseres, når den økonomiske krise driver over. Vi kommer ikke tilbage til prioritetsrenter på op til 22 pct. som i 80'erne, men blot en beskeden obligationsrente på 5-6 pct. kunne ændre økonomien betydeligt for ganske mange danskere.

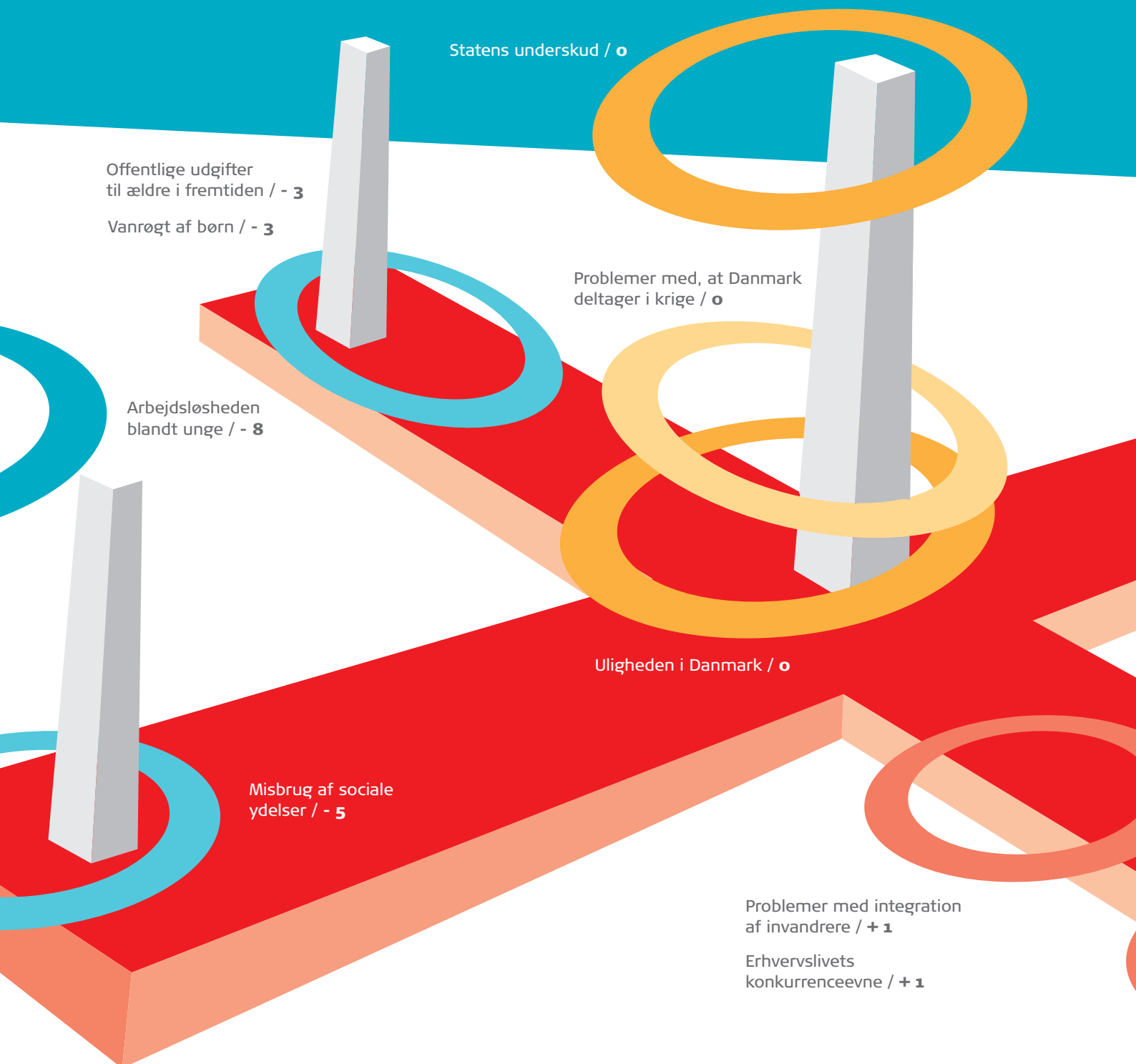
Man kan endelig undre sig over et tal, der ikke er ændret. Bekymringen over Danmarks deltagelse i krige. Trods en udbredt erkendelse af, at ofre blev store og gevinsterne beskedne i Irak og Afghanistan, er danskerne ikke blevet mere bekymrede. Det kan afspejle, at tropperne nu er ved at blive trukket hjem, men det er hængt nok også sammen med, at Danmark er et af de få lande, der ikke holdt politisk og juridisk storvask efter Irakkrigen, og hvor der har hersket bred politisk konsensus om den militære indsats i Afghanistan, Libyen og Mali og tilsyneladende også Syrien.

Egentlig er det også bemærkelsesværdigt, at attentatforsøget mod Lars Hedegaard, der fandt sted kort før 2013-interviewrunden, ikke har bidraget til terrorisme-skræk. Selvom der over de senere år løbende har været en række tilløb til terror i Danmark, er det ikke noget, vi bekymrer os om.

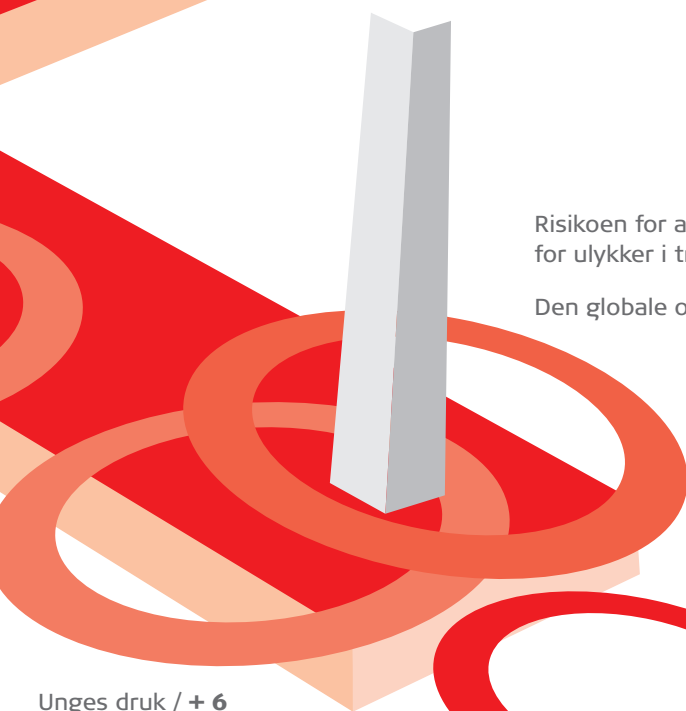
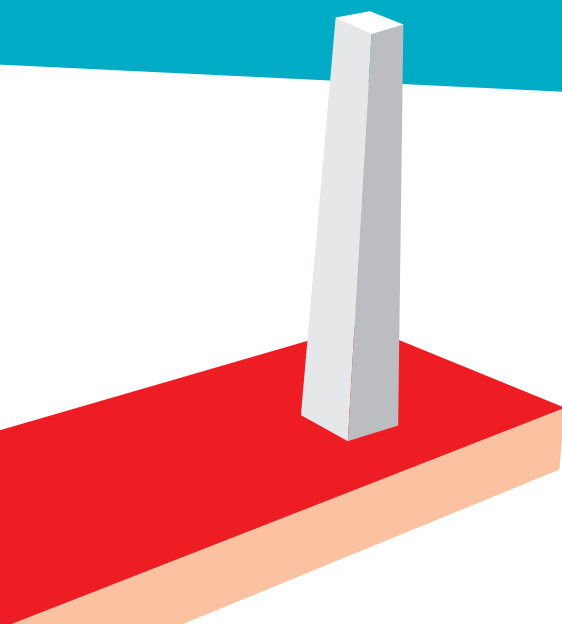
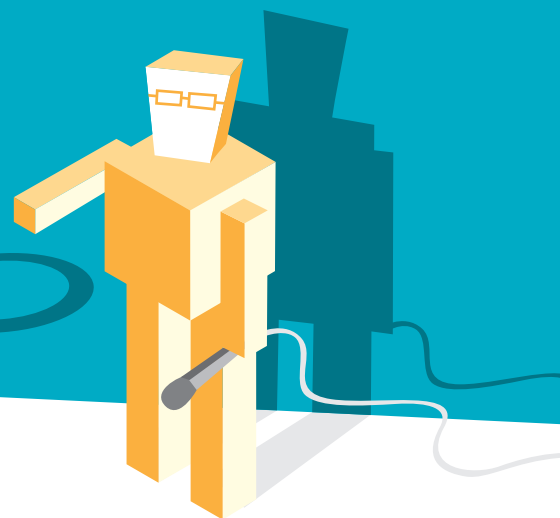
Figur 3.3 – Så godt rammer medierne

Borgerne kender mediernes skødesynder: optagetheden af vold, ulykker og personsager. Men medierne rammer i de fleste tilfælde egentlig gennemsnitsopfattelsen ret godt.⁶

I figuren er andelen, der mener at medierne underdriver trukket fra dem, der mener det modsatte.

Spørgsmål: Man diskuterer ofte, om medierne puster sager op, så problemerne fremstår som overdrevne. Men der kan også være problemer, som faktisk er mindst lige så alvorlige, som de fremstilles i medierne. Du bedes angive om medierne efter din opfattelse undervurderer problemerne, giver et realistisk billede eller overdriver problemerne på følgende områder ...

Risikoen for at blive udsat
for ulykker i trafikken / **+ 9**

Den globale opvarmning / **+ 9**

Politikernes personlige
forhold / **+ 28**

Terroranslag i Danmark / **+ 14**

Unges druk / **+ 6**

Risikoen for at blive udsat
for vold på gaden / **+ 12**

Den internationale
økonomiske krise / **+ 12**

Voldelige opgør mellem
kriminelle bander / **+ 16**

Den økonomiske
krise i Danmark / **+ 16**

Mediernes proportionssans

Risikoen for, at ”risikosamfundet” fører til en kronisk utryghed, begrænses bl.a. af skepsis over for medierne. Mediebrugerne er vant til, at medierne hele tiden er meget optaget af ting, der ikke optager dem selv særlig meget. Måske fordi medierne prøver at skabe sensation og tiltrække opmærksomhed, måske fordi de et stykke ad vejen forsøger at fastholde et fokus på noget af det, der angår de fleste og interesserer de færreste.

I Tryghedsmåling 2013 har vi givet svarpersonerne mulighed for at bedømme mediernes behandling af en række emner. Det er sket på en skala fra +5 (overdriver voldsomt) til -5 (undervurderer voldsomt). I figur 3.3 er det omregnet til en skala fra +100 til -100.

Generelt er opfattelsen, at medierne overdriver mere end de underdriver.

Topscoren er politikernes personlige forhold, hvor rigtig mange fornemmer, at medierne går for vidt. Der har ikke denne gang været sager i perioden frem til undersøgelsen, hvor medierne har optrådt særlig grænseoverskridende, selvom statministerparrets skatteforhold aldrig har været helt ude af medie billedet. At medierne snager i personsager er formentlig bare ”sådan noget, man ved”.

Bandekrig, vold og terror følger efter – sammen med dansk og international økonomisk krise. Omfanget af overdrivelser vurderes ikke som tilsvarende stort, men vi ser dog værdier over +10 på skalaen for gennemsnittet, der kan gå fra -100 til +100.

I Tryghedsmåling 2009 så vi, at danskerne oplevede mediernes krisesnak som stærkt overdreven, selvom alvoren i virkeligheden slet ikke var gået op for medierne på det tidspunkt. At kriseomtalen stadig opleves som overdreven, kan godt undre, når man tager den ovenfor omtalte krisebekymring i betragtning. Og trods alt har Europa ikke været ude i noget lignende siden 1930'erne, i hvert fald ikke, hvis økonomisk vækst er kriteriet. De sociale konsekvenser er heller ikke ubetydelige, selvom de naturligvis ikke kan måle sig med fortidens nød.

Det er heller ikke lykkedes hverken klimaforkæmpere eller sundhedseksperter at få medhold fra flertallet i, at ”deres” sager bør rykke op på den offentlige dagsorden – tværtimod.

Underdrivelserne

Så er der nogle få problemer, medierne underdriver, hvis vi bruger gennemsnitsholdningen som rettesnor. Det gælder:

- Vanrøgt af børn
- Ældreudgifter i fremtiden
- Misbrug af sociale ydelser
- Arbejdsløsheden blandt unge

Fremtidens ældrebyrde er en af de bekymringer, der har stået højt på bekymringslisten i mange år, og som stadig trækkes frem i den politiske debat, selvom meget taler for, at problemet i det store hele er løst.⁷

Vanrøgtproblemer har fået en del dækning, men iflg. borgerne står det åbenbart endnu værre til.

Måske er det samme tilfældet med hensyn til misbrug af sociale ydelser. Man kan ikke just påstå, at emnet har været uomtalt efter debatterne om ”Dovne Robert”, DRs serie om socialt misbrug, og mediedækningen af de overslag og mere teoretiske beregninger, der har ledsaget etableringen af det nye Udbetaling Danmark. Grundige, empiriske undersøgelser – endsige opgørelser – af det sociale misbrug har vi dog stadig ikke i Danmark.

Hvor bølgerne går højt

Det sidste er også et eksempel på, at store holdningsforskelle kan forsvinde i et gennemsnitstal. I flertallet af de ovennævnte emner, klumper holdningerne sig sammen omkring midten, men når det kommer til socialt misbrug mener 9 pct., at problemerne underdrives voldsomt, mens 6 pct. mener det stik modsatte.

Også når det gælder integration af indvandrere går bølgerne højt – selvom de altså neutraliserer hinanden i beregningen: 9 pct. beder pressen råbe vagt i gevær, så det kan høres. 16 pct. kræver, at medierne i langt højere grad maner til besindighed. Et lidt tilsvarende billede ses, når mediernes omtaler uligheder i det danske samfund, mens mediernes omtale af konkurrenceevnen eller den danske krigsdeltagelse kun i få tilfælde bringer sindene i kog.

Noter

- 1 Mens politikerne ofte henviste til nettoledigheden på ca. 4 pct., brugte OECD og EU de internationalt anerkendte mål, der omfatter de faktisk arbejdssøgende. Det tal var knap 8 pct. i 2011 og har kun været højere 3-4 år under krisen i 1980'erne og i første halvdel af 1990'erne.
- 2 Tallene dækker hele befolkningen op til 80 år og kan derfor ikke umiddelbart sammenlignes med tal fra tidligere, hvor vi af tekniske grunde kun spurgte svarpersoner på op til 65 år.
- 3 For at kunne sammenligne med tidligere år gengives kun data for 18-65-årige. "Ved ikke" svar er udeladt.
- 4 Især er viljen til at prioritere miljøet over hensynet til erhvervslivets konkurrenceevne aftaget radikalt og er faktisk de mindst "grønne" holdninger, der nogensinde er målt på dét spørgsmål. Se: Krisevalg. Økonomien og folketingsvalget 2011. Rune Stubager, Kasper Møller Hansen & Jørgen Goul Andersen. DJØFs forlag.
- 5 Se f.eks. Morten Skak og Gintautas Bloze: Husholdninger på dybt vand. Institut for Virksomhedsledelse og Økonomi, Syddansk Universitet, 2013.
- 6 Tallene i figuren er procentdifferencer, hvor negative svar er trukket fra positive ditto. De 15-20 pct. "ved ikke" svar er udeladt.
- 7 Jf. Dream-beregningen fra Forsikring og Pension 18. dec. 2012. Pensionisterne betaler for sig selv. Se også Goul Andersen; Krisens Navn, Frydenlund Academics, 2013. s. 71-78.

Kapitel 4

Økonomisk utryghed i Danmark

Det ville være nærliggende at forvente, at det i høj grad er økonomi – dårlig økonomi – der ligger bag den stigende utryghed i det danske samfund. Det er der faktisk også en hel del om. I dag oplever ca. hver femte tilværelsen som økonomisk utryg. Dette kapitel drejer sig om følgerne for den økonomiske utryghed for de utrygge selv og for resten af samfundet.

I første omgang ser vi på, hvordan den rent økonomiske utryghed har udviklet sig i de sidste par år. Dernæst ser vi på, hvordan den har ramt – og hvem der er rykket derud, hvor de færreste ønsker at være. I 2007 sagde tre ud af ti, at det vil være besværligt for dem at skaffe 8.000 kr. i løbet af et par uger, hvis de fik en uventet regning. Andelen steg lidt i kriseåret 2009, men faldt så igen i 2011. I dag har ikke færre end fire ud af ti svært eller umuligt ved at klare sådan et krav. Der er heller ikke helt få, der savner goder, som næsten anses for livsnødvendigheder i Danmark anno 2013. F.eks. tyder tallene på, at ca. 200.000 danskere i første del af dette år undlod at købe lægeordineret medicin, fordi de ikke havde råd.

Sidst ser vi på krisen og utrygheden. For krisen er naturligvis årsag til en del af den økonomiske utryghed. Men måske er det modsatte også tilfældet, fordi utrygheden har været med til at bremse privatforbruget.

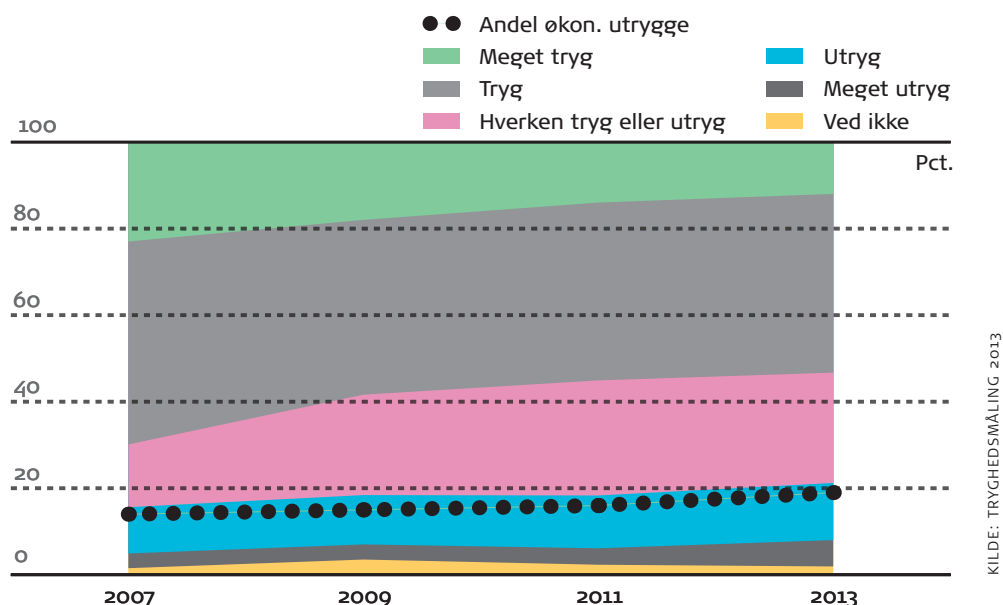
Økonomisk utryghed

Som det fremgår af tabel 2.4, er det efterhånden gået tilbage med danskernes økonomiske tryghed. Andelen af ”ret” eller ”meget” økonomisk utrygge steg næsten ikke fra 2007 til 2009, og kun lidt fra 2009 til 2011. Men i de sidste par år er den økonomiske utryghed accelereret og ligger nu på et højere niveau end i mange år. I 2007 var 14 pct. økonomisk utrygge. I 2013 var det steget til 19 pct.

Samtidig er andelen af økonomisk trygge gået tilbage. I 2007 var mere end 2/3 trygge eller ligefrem meget trygge. I dag er det lige over halvdelen – 55 pct. Det skyldes ikke mindst, at andelen af ”meget trygge” er skrumpet. Det skete navnlig fra 2007-2011 og kan bl.a. afspejle, at husejernes friværdier samlet set omtrent blev halveret i perioden.

Den økonomiske tryghed i samfundet er vigtig for trygheden generelt. Det overrasker ikke nogen, men i figur 4.1 kan man se, hvor stor betydningen er.

Figur 4.1 – Utryg økonomi

Spørgsmål: Hvor tryk eller utryk vil du overordnet set betragte den nuværende økonomiske situation i din husstand?

Andelen af meget økonomisk trykke er halveret side 07, mens andelen af utrykke er krøbet op på 19 pct.

Hvis man hører til den privilegerede tiendedel af ”meget økonomisk trykke”, så er ens almindelige tryghedsscore helt oppe på 85 i gennemsnit. Hører man til de mindst økonomisk trykke 6 pct., er man også del af en gruppe, hvor 38 pct. oplever dagligdagen som utryk. Denne utryghed er lige så stor som hos gruppen med et meget dårligt helbred. Den gennemsnitlige tryghedsscore – altså den generelle tryghed – blandt økonomisk utrykke kravler kun lige op over 50.

Beregner vi styrken i den statistiske sammenhæng på en skala mellem 0 (= ingen sammenhæng) og 1 (= total sammenhæng), når vi værdien 0.30.¹ Dermed viser vi bl.a., at den øgede økonomiske utryghed er en vigtig faktor bag faldet i danskernes almindelige tryghed, som vi konstaterede i kapitel 1. Vi kan også se, at sammenhængen er blevet stærkere, end den var i 2011: Det er blevet endnu mere utrygt end i 2011 at have en utryk økonomi.

Vi kan imidlertid også konstatere, at der på alle niveauer af økonomisk utryghed er flere utrykke og en faldende tryghedsscore sammenlignet med tidligere. Det viser, at det ikke kun er utryk økonomi, der har fået den generelle tryghed til at falde. Det er jo heller ikke så mærkeligt. Trods alt skal der mere end god økonomi til at gøre mennesker trykke. Især hvis de er så trykke ved deres økonomiske fundament, at de ikke bemærker det og ikke må slås med at skaffe penge til dagen og vejen –eller uforudsete udgifter bag næste vejsving.

Figur 4.2 – Tryghed og økonomi

Tal i pct.

Økonomisk tryghed	Andel af alle	Tryghedsscore for gruppen	Pct. andel utrygge
Meget tryg	12	85	10
Tryg	41	79	11
Hverken tryg eller utryg	26	72	16
Utryg	13	65	20
Meget utryg	6	52	38
Total	100	74	15

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål som 4.1

Det er tæt sammenhæng mellem tryghed og økonomi: Jo mere økonomisk tryk, jo tryggere i det hele taget. Tilsvarende har andelen af økonomisk utrygge heller ikke noget trykt liv generelt – med en tryghedsscore på 52 ud af 100. Vi kan dog ikke bare sætte lighedstegn mellem økonomisk og generel tryghed. Tryghed er andet og mere end penge og det, man kan få for dem.

Uventede regninger

Økonomisk utryghed er et uhyre med mange hoveder. Ét af de meget synlige er dårlig likviditet.

Vi har i de tidligere tryghedsmålinger spurgt, hvor svært svarpersonen har ved at skaffe 8.000 kr. til en uventet udgift inden for 14 dage. Som det fremgår af figuren, er vi også her på en top. 32 pct. ville have vanskeligheder i 2007. I 2009-2011 var det 37 pct. I 2013 er vi nået helt op på 40 pct.

Ser vi på andelen, som ikke venter at kunne skaffe pengene overhovedet, er der tale om en stigning fra 11 pct. til 18 pct. Der så i 2011 ud til at være en lille bedring på det sidste mål, men den er forsvundet – og mere til – i 2013.

Det kan undre: Sparer danskerne ikke netop op i disse år – til gavn for deres egen tryghed (og bankernes)? I så fald burde mange have opbygget en pæn buffer til den ukendte fremtid.

Svaret er, at det gør flertallet. Men et stort mindretal mener ikke, at der er noget at spare op af. Kun 53 pct. kunne undvære noget til opsparing, da vi spurgte direkte i Tryghedsmåling 2009. Parallelt med opsparingsboomet, ser vi en markant højere andel end i 2007, der ikke kan klare en ekstra udgift på relativt beskedne 8.000 kr. (Se tekstboksen)

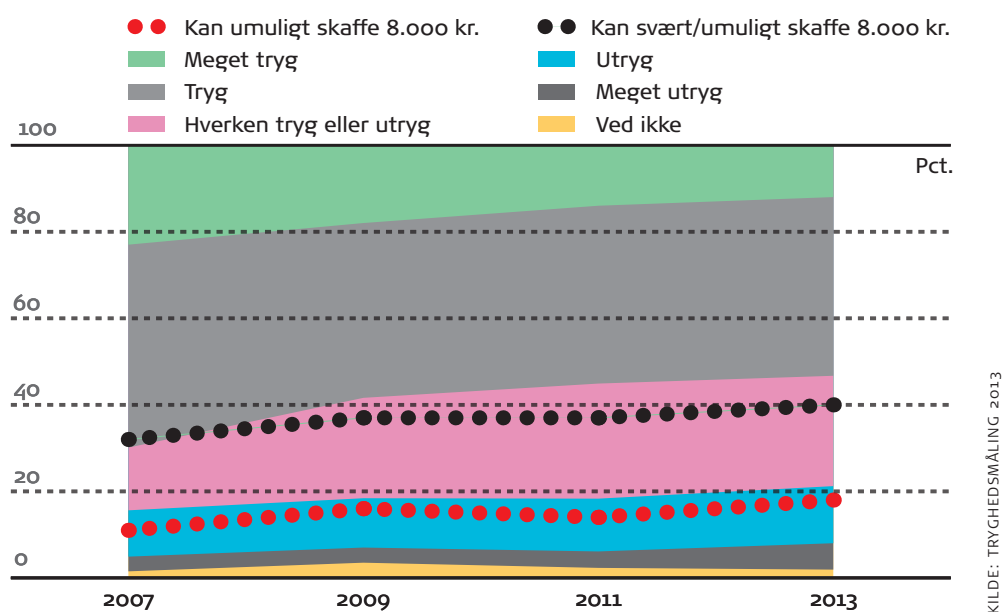
Det er ekstremt utrygt for nogle af dem, der har svært ved at skaffe 8.000 kr. i en fart. 26 pct af dem er økonomisk utrygge og gruppens tryghedsscore er 64. Heri

ligger omvendt også, at nogle i gruppen tager lidt roligere på vores hypotetiske spørgsmål. Måske fordi likviditetsproblemet bare er midlertidigt for dem.

Lidt vanskeligere er det, når kreditorerne banker på og man skal låne af sin lillebror – eller kommunen.

Svære regninger

Figur 4.3 – Stram likviditet

Spørgsmål: Hvis du pludselig fik en uventet udgift på 8.000 kr., som skal betales inden for 14 dage, hvor vanskelig ville din situation så være?

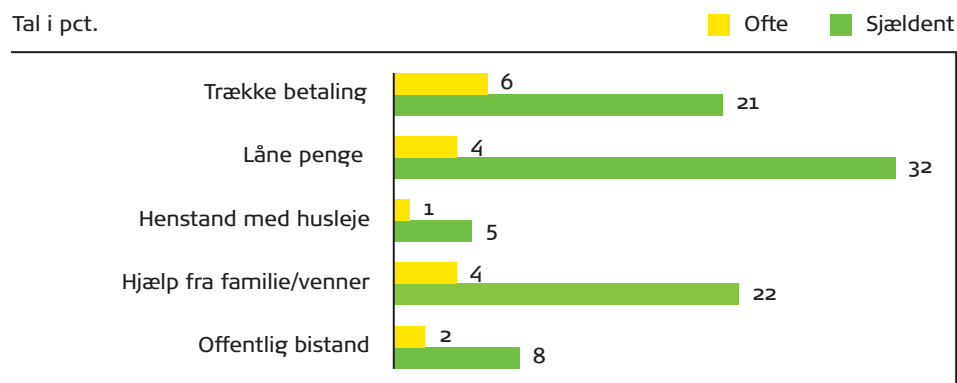
Næsten dobbelt så mange som i 2007 vil have mere end svært ved at skaffe 8.000 kr. i en fart. Det kan bl.a. være følgen af en usikker jobsituation, der gør banken mere forsigtig.

Afhængig af økonomisk hjælp

Vi har spurgt, hvor ofte svarpersonerne skal have hjælp eller i hvert fald ekstraordinær langmodighed hos omgivelserne, fordi de mangler penge. Spørgsmålene er stillet i tidligere undersøgelser, bortset fra det sidste, der drejer sig om, hvor ofte svarpersonen må søge særlig hjælp hos det offentlige.

Se figur 4.4.

Figur 4.4 – Nødhåndtag

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Hvor ofte er det nødvendigt for dig at gøre følgende?

1. At vente med at betale regninger (til efter den ordinære betalingsfrist)
2. At låne penge
3. At bede om henstand med huslejen
4. At bede om økonomisk hjælp hos søskende eller venner
5. At søge om økonomisk bistand hos det offentlige til at klare et problem.

Anm. 3-4 pct. har ikke svaret eller svaret ved-ikke på alle spm. De indgår i procentberegningen.

Det er forholdsvis få, der ofte må ty til de muligheder for at klare sig ud af kniben, som vi har spurgt til. Alt i alt er det i 9 pct., der bruger dem "stort set hele tiden" eller næsten hver måned.

Når kreditten strammer

Siden 2007 er arbejdsløsheden mere end fordoblet. Den gang kunne også restgruppen – der normalt har svært ved at få et job – være med på arbejdsmarkedet, men nu er mange røget ud, og de har derfor svært ved at låne penge i dag, forklarer forbrugerøkonom i Nordea, Ann Lehmann Erichsen. Hun afviser derimod, at bankernes strammere udlånsregler kan forklare, at flere har svært ved at fremskaffe 8000 kroner på kort tid.

Når opsparingen er brugt og kassekreditten udtømt vil de fleste sandsynligvis bede familie eller venner om et lån. Men den økonomiske krise har også medført, at færre har råd til at låne penge ud til omgangskredsen. Det fortæller økonom Finn Kenneth Hansen, fra Center for Alternativ Samfundsanalyse.

I sidste ende kan det derfor blive nødvendigt at optage låne til en ekstraordinær høj rente i banken eller over internettet eller på mobilen. De sidstnævnte kaldes også for kliklån, da alle, der ikke er registrerede i RKI, i løbet af få klik kan få stillet mindre beløb til rådighed i kortere perioder mod høje renter.

10 procent må gribe fat i mindst et af disse nødhåndtag en gang om måneden eller endnu oftere. I 2007 var tallet 8 pct. Ser man på, hvor mange, der har brug for en af de nævnte former for hjælp på årsbasis eller sjældnere, ryger tallet op på 23 pct.

Indirekte får man også indtryk af, hvilke former for hjælp folk opfatter som de mest grænseoverskridende. Der er således 91 pct., der aldrig beder om henstand med husleje og 87 pct., der aldrig søger offentlig hjælp (heraf en del, der i øvrigt lever af offentlige overførsler). Fra dette niveau er der et kæmpedyk til den andel, der aldrig vil bede familie eller venner om økonomisk hjælp – nemlig 72 pct. og til dem, der aldrig trækker en forfalden regning, der udgør 69 pct. At låne penge er navnlig noget unge gør, og det er ikke rigtigt pinligt. Kun 59 pct. kan sige, at de aldrig gør det. Det er dog kun 11 pct. af samtlige, der gør det flere gange om året.

Hvis man næsten hver måned enten må låne penge, bede om hjælp, udsætte betaling af regninger eller bede om henstand med huslejen, er man ikke på toppen i Beverly Hills, uanset alder.

Som nævnt er 9 pct. af befolkningen i den situation, og andelen af utrygge i blandt dem er så høj som 55 pct. Hos den gruppe, der løber ind i betalingsproblemer sjældnere (jf. figuren), er andelen af økonomisk utrygge mindre, men stadig ret ekstrem: 45 pct.

At mangle det, som andre har

Hvad må de økonomisk marginaliserede undvære af det, som ellers opfattes som normalt i samfundet? Det kan man afdække med såkaldte ”afsavnsundersøgelser”, der bl.a. bruges til at måle fattigdom i EU. I de senere år har den også fået indpas i Danmark.²

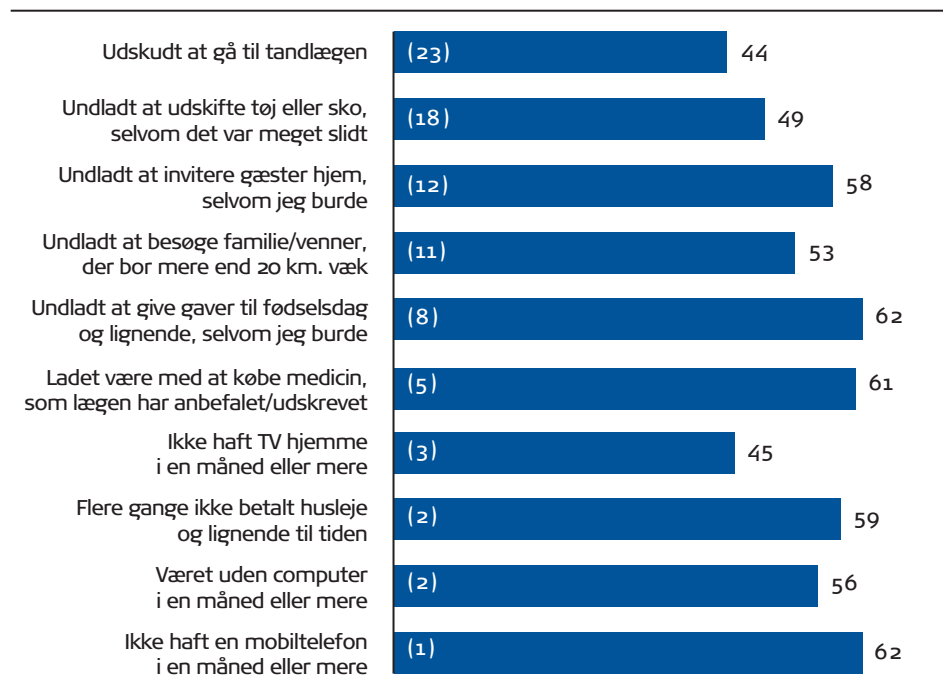
Metoden går kort sagt ud på at bede svarpersonerne om tage stilling til, hvilke af en lang række goder, som de opfatter som nødvendige i dagens samfund. Nogle handler om almindelige forbrugsgoder, andre har mere symbolsk karakter og kan sige noget om, hvem der kan indgå i det almindelige samfundsliv til hverdag og fest. Et eksempel på det sidste kan være, om man kan købe gaver i de anledninger, hvor det forventes. Efter at have konstateret, hvad befolkningen anser for at være ”nødvendigheder”, spørges der så til, hvor mange, der rent faktisk har oplevet de nævnte afsavn.

Tryghedsmåling 2013 har spurgt til 10 ud af forskningsprojektets 19 afsavn – på områder som ca. 90 pct. af befolkningen opfatter som nødvendige.³

Resultatet ses i figur 4.5.

Figur 4.5 – Afsavn og utryghed

Andel økonomisk utrygge, pct. (Tal i parentes: Andel, der har oplevet pågældende afsavn)

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Er der noget af det følgende, som du har ladet være med inden for det seneste halve år, fordi du ikke havde råd?

Figuren viser andelen af økonomisk utrygge blandt dem, der har lidt det pågældende afsavn – tallet med sort for enden af søjlerne. Tallet med hvid fortæller, hvor mange, der har oplevet dette afsavn de sidste 6 måneder. Meget få undværer en mobil eller springer en fødselsdagsgave over med mindre de er i seriøse vanskeligheder. Lidt flere undværer TV uden at opleve de store afsavn – det kan være en nødvendighed, som nogle gør en dyd af.

Topscoren er at udskyde tandlægebesøg, hvilket måske er interessant for debatten om brugerbetaling, men faktisk også er en indikator for økonomisk tryghed selvom en del (unge) nok sparer et tandeftersyn eller to over uden at være meget utrygge.

At give tøjet og de gamle sko en sæson mere er en anden klassisk måde at spare penge på ikke mindst blandt unge. Halvdelen af dem, der holder igen her, er dog faktisk utrygge på deres økonomi, men derudover er de ikke særlig utrygge.

Anderledes bider utrygheden hos dem, der har undværet penge til mobil, medicin eller husleje. Der er ikke tale om helt få, hvis man taler hoveder i stedet for procent. Overført til hele den danske befolkning drejer det sig immervæk om små 200.000, der iflg. egne oplysninger har undladt at købe lægeordineret medicin i det sidste halve år, fordi de ikke havde råd. Og i denne gruppe er utrygheden ikke bare økonomisk – ca. en tredjedel er generelt utrygge.

Der er også forhøjet utryghed hos dem, der måtte spare på vennebesøg, gaver og gæster. Når fattigdommen begynder at gnave i de sociale relationer, er der for alvor fare på færde.

Som antydnet er der ganske mange unge i afsavnsgrupperne. Der er bl.a. det, vi genfinder, når vi opdeler efter indkomst: Der er mange afsavn blandt dem, der tjener mindre end 200.000, et moderat niveau i gruppen 200-299.000 i bruttoindkomst. Over 300.000 mangler man typisk ikke noget.

For gifte/samlevende er det tilsvarende i gruppen under 300.000 i husstandsindkomst, man finder de store afsavn, men gruppen op til 500.000 falder i en mellemkategori – måske fordi vi ikke har beregnet antallet af børn. Med f.eks. tre børn i teenagealderen er der sjældent meget til fri disposition med en husstandsindkomst på 500.000.

For opdelingen af befolkningen efter indkomst fortæller naturligvis ikke bare om aldersbetingede forskelle, men i høj grad også om reelle sociale skel. Gennemsnitligt finder vi 3,7 afsavn blandt kontanthjælpsmodtagerne. Det er fire gange så meget som for ufaglærte og otte gange så meget som for højere funktionærer.

Mere end 40 pct. af kontanthjælpsmodtagerne har undladt at give gaver og undladt at invitere folk hjem, 42 pct. af kontanthjælpsmodtagerne har undladt at købe lægeordineret medicin, og 69 pct. har udskudt at gå til tandlæge. Det er ikke mange, der har klaret sig uden mobiltelefon eller computer i længere tid, men blandt kontanthjælpsmodtagere og ledige uden forsørgelse når andelen af computer-løse op på 9-12 pct. Og så har vi af gode grunde kun dem med, der har fået problemet afhjulpet. Ellers ville de ikke kunne besvare spørgeskemaet.

De økonomisk utrygge

Den økonomiske utryghed er ikke en specialitet for grupperne uden for arbejdsmarkedet. Der er f.eks. også mennesker, der frygter at ryge ud af det eller ikke at komme ind, mennesker som har sat sig for dyrt eller som har taget store risici, f.eks. erhvervsmæssigt. Endelig er der mennesker, som har svært ved at styre forbruget – selv folk med meget gode indkomster kan som bekendt havne i det, der på moderne dansk kaldes ”luksusfælden”. Nogle af disse årsager til utryghed, kan man få en fornemmelse af, når man deler de økonomisk utrygge op efter demografi.

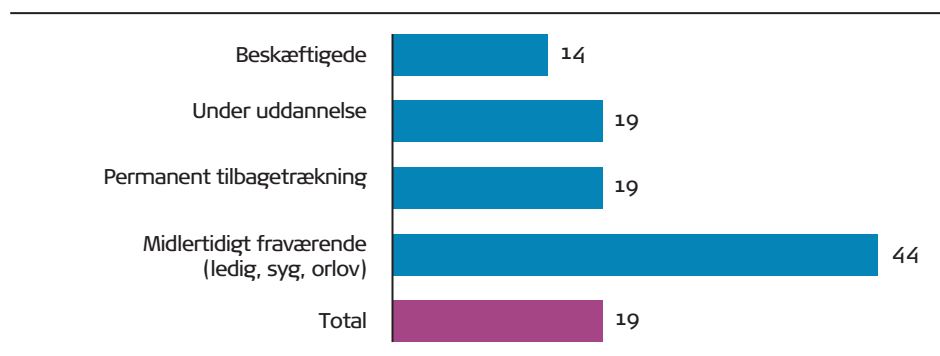
Et karakteristisk – og velkendt – mønster er, at de +60-årige er markant mindre utrygge end de yngre. De ældre har det generelt ikke så ringe, bl.a. har de mange formuegoder, men forklaringen ligger nok også delvist i måden, der er spurgt på: Folk ved, hvad de har fremover, og det ændrer sig erfaringsmæssigt ikke så meget fremover.

Omvendt kan vi faktisk ikke rigtigt få øje på en ekstraordinært stor økonomisk utryghed hos de unge på vej ind på arbejdsmarkedet. Erhvervsmæssigt er der først og fremmest mange økonomisk utrygge blandt de selvstændige – 21 pct. mod 9 pct. blandt de højere funktionærer. Der er også flere økonomisk utrygge lejere (26 pct.) end ejere (16 pct.).

Det største skel går dog ikke mellem de beskæftigede indbyrdes, men mellem de beskæftigede og de ikke-beskæftigede. Specielt de såkaldt midlertidigt fraværende fra arbejdsmarkedet:

Figur 4.6 – De økonomisk utrygge

Utrygge pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Som 4.1.

Der er ca. tre gange så mange utrygge i procent blandt i de grupper, der er midlertidigt er ude af arbejdsmarkedet som blandt dem i beskæftigelse.

Vi har her opdelt efter sædvanlig statistisk praksis, så de midlertidige og de permanent tilbagetrukne er havnet i hver sin kategori. De 24 pct. utrygge førtidspensionister bliver dermed fortyndet af de ikke slet så utrygge efterlønnere, mens (barsels-)orlovisterne holder utryghedsgennemsnittet nede blandt syge og ledige. Ser man eksempelvis på kontanthjælpsmodtagerne isoleret, er 58 pct. utrygge på økonomien.

Krise og utryghed

Det er nærliggende at se den voksende økonomiske utryghed i forlængelse af krisen. Tallene vidner da også om tætte sammenhænge. For eksempel er der karakteristiske forskelle på, hvordan trygge og utrygge oplever krisen.

Blandt de 12-13 pct., der selv føler sig økonomisk meget trygge, mener et relativt flertal, at krisen ikke er særlig alvorlig. Blandt de 18 pct. (meget) økonomisk utrygge, er det derimod kun 12-15 pct., der ikke oplever krisen som alvorlig.

Næsten halvdelen af befolkningen, 45 pct., svarer, at de er blevet påvirket af krisen – men naturligvis ikke alle på samme måde endsige lige hårdt. Vi har medtaget nogle påvirkninger, som delvist er frivillige. F.eks. kan man godt købe mere genbrug uden at være tvunget til det, fordi smag og livsstil har ændret sig. I 2007 var man ikke helt på toppen uden en firehjulstrækker. I 2013 er det for nogle blevet lidt dårlig stil.

Figur 4.7 – Kriseramte

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Er din familie (husstanden) blevet påvirket af den økonomiske krise på følgende områder?

Ca. 400.000 danskere føler sig stavnsbundet af krisen.

Arbejdsløshed er og bliver den mest udbredte påvirkning: 16 pct. siger, at krisen har ført til mere arbejdsløshed i familien, og lige så mange siger, at krisen har gjort familiemedlemmernes job mere usikre.

Der er ikke så meget overlap mellem de to svar: 2/3 af dem, der har mistet jobbet, oplever ikke, at de er i en særlig farezone med hensyn til jobsikkerhed – de har måske fået job eller regner med at få det. Til gengæld er der 10 pct. af svarpersonerne,

som oplever jobusikkerhed for familien, selvom familien faktisk ikke er berørt af ledighed. Lægger man disse frygtsomme sammen med dem, der faktisk har oplevet ledighed, når man op på 26 pct. ledighedsberørte (de to første grupper i figur 4.7 minus dem, der er med i begge grupper).

På andenpladsen svarer 13 pct., at krisen har forværret husstandens økonomi markant. Lidt færre – 11 pct. – har været fastlåst i deres eksisterende bolig. Lægger man dem til, der har været tvunget til at flytte i en billigere bolig, kommer de kriseskabte boligproblemer også op på 13 pct. i alt.

9 pct. har følt sig påvirket af offentlige besparelser, hvilket naturligvis kan dække over lidt af hvert – fra serviceforringelser til kontante nedskæringer af indkomsten. De øvrige plager har ramt færre procent – men altså stadig mange tusinde mennesker.

For den halvdel af respondenterne, der svarer nej til samtlige spørgsmål, er den økonomiske utryghed forsvindende. I den mindst kriseramte halvdel af befolkningen er det kun 5 pct., som føler sig økonomisk utrygge. Det fortæller meget godt, hvor tungt krisen vejer for den økonomiske utryghed.

Størst udslag på den økonomiske utryghedsskala – 63 pct. – giver det, hvis man har været nødt til at sælge ud af sine ejendele. Næsten lige så mange økonomisk utrygge finder man i gruppen, der har været nødt til at flytte af økonomiske grunde og blandt dem, der har oplevet en markant forværring af økonomien (61 pct. økonomisk utrygge).

Mindst udslag blandt disse spørgsmål giver ”jobusikkerhed,” der trods alt ”kun” har 35 pct. økonomisk utrygge i gruppen. Har man oplevet arbejdsløshed i familien, stiger utryghedsprocenten til 40 pct., og trues man ligefrem på dagpengeretten, er næsten hver anden (48 pct.) økonomisk utrygge.

Også den generelle tryghed er påvirket, men egentlig forholdsvis beskedent. Andelen af generelt utrygge i de nævnte grupper er 20-25 pct. Vi skal se nærmere på forholdet mellem tryghed og ledighed i næste kapitel.

Ulykker følges ofte ad – også når det gælder kriser. De fleste er dog kun ramt på ét eller to områder, vi har nævnt, men 13 pct. er ramt af tre eller flere ulykker – altså en regulær social deroute. Deres økonomiske utryghed vokser fra 47 pct. blandt dem, der er ramt tre gange til 78 pct. blandt dem, der er ramt af fem ulykker eller flere. Selvom vi er nede i små stikprøver her, er der ingen tvivl om, at den økonomiske utryghed her er afgrundsdyb. Mønstret er det kendte: Der er vældig mange sygemeldte og ledige her, især dem på kontanthjælp, og uendeligt få fra højindkomst-grupperne.

Hvem holder forbruget nede?

36 pct. af svarpersonerne har strammet deres forbrug i de sidste par år, mens 16 pct. bruger lidt hhv. noget flere penge, når de selv skal sige det. Der er med andre ord 20 pct. flere ”forbrugsstrammere” end ditto ”slappere” i Tryghedsmåling 2013. I 2011 var det tilsvarende tal 12 pct. Noget flere oplever altså, at de har skåret forbruget ned, end tilfældet var for to år tilbage.

Den svage indenlandske efterspørgsel er en af hovedforklaringerne på den økonomiske krise, privatforbruget i 2012 var fortsat en del lavere end i 2007. Derfor er det vigtigt at få en ide om, hvem der især holder igen og hvorfor.

Målt i antal hoveder er de fleste arbejdere, funktionærer og selvstændige. Koncentrationen af ”forbrugsstrammere” er dog langt højest blandt grupperne uden for arbejdsmarkedet (inkl. efterlønnere og førtidspensionister). Igen ligger kontanthjælpsmodtagere i spidsen med 47 pct.

Der er også en meget tydelig aldersprofil i tallene – i grupperne fra 40-65 år har ca. dobbelt så mange reduceret forbruget som blandt de yngre.

Endelig er det i højere grad lejerne (19 pct.) end boligejerne (13 pct.), der har skåret ned på forbruget.

Tallene kan dermed ikke umiddelbart bekræfte, at forbrugsnedgangen skyldes middelklassens behov for at konsolidere sig efter nogle år med store værditab på fast ejendom. Det er især lavindkomster og til dels mellemindkomster, der rapporterer, at de har brugt mindre. De allerhøjeste indkomstgrupper melder om stigende forbrug.

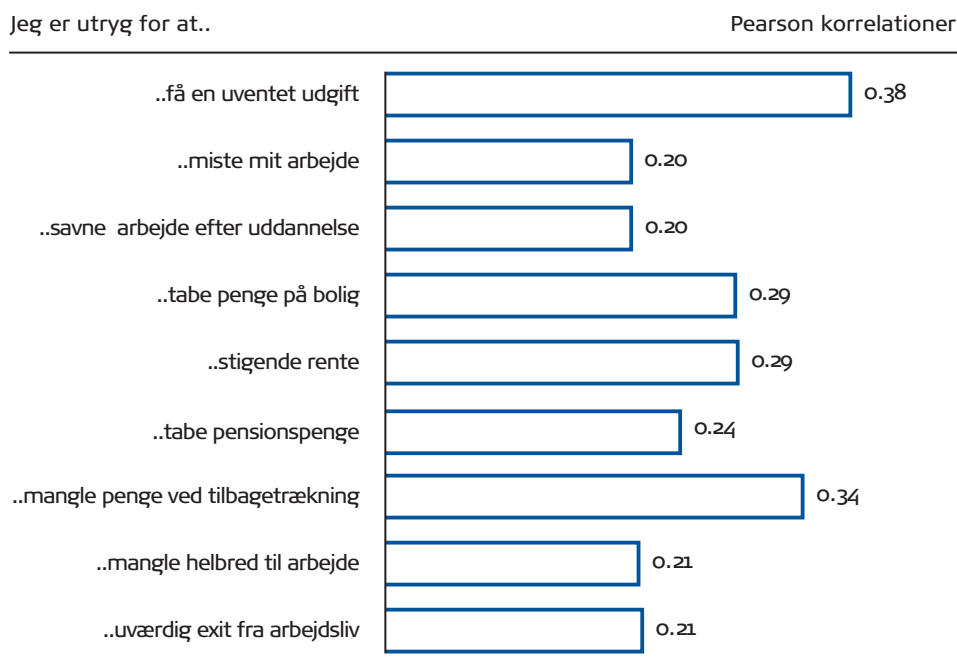
Hvorfor holder de igen?

Hvorfor holder folk på pengene? Boligprisernes fald og arbejdsløsheden er nogle af de faktorer, der oftest trækkes frem i debatten.

Ifølge Nationalbanken har udviklingen i boligformuerne spillet en afgørende rolle for forbruget: Friværdierne er blevet halveret og antallet af murstensmillionærer reduceret dramatisk på ganske få år. Som nævnt er boligejerne som samlet gruppe ikke særligt tilbageholdende, men det ændrer ikke ved, at betydelige grupper sidder hårdt i det.

Det bekræftes også i figur 4.8.

Figur 4.8 – Utrygge forbrugere

Spørgsmål: Nedenfor er anført en række problemer. Angiv hvor utryg du for tiden er over for disse problemer. Se den fulde ordlyd i figur 1.3.

Anm.: De angivne tal er såkaldt Pearson korrelationer, der måler styrken i sammenhængen mellem to variable – her er det tilbøjeligheden til at skære på privatforbruget og utrygheden ved forskellige forhold. Kun relativt stærke korrelationer – over 0,2 – er medtaget.

Utrygheden ved at mangle penge til tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet er den mest markante enkeltfaktor bag danskernes manglende forbrugslyst, hvis man ser bort fra dårlig likviditet.

Utrygheden over for at miste penge på boligen og for at renten skal stige, hænger statistisk tæt sammen med, om man har reduceret forbruget (0.29).

Frygten for at miste jobbet betyder også noget, men sammenhængen er knap så stærk (0.20). Hertil kommer så – som vi så i sidste afsnit – at arbejdsløsheden i sig selv reducerer forbruget hos en meget stor del af de ledige. Man sætter tæring efter næring.

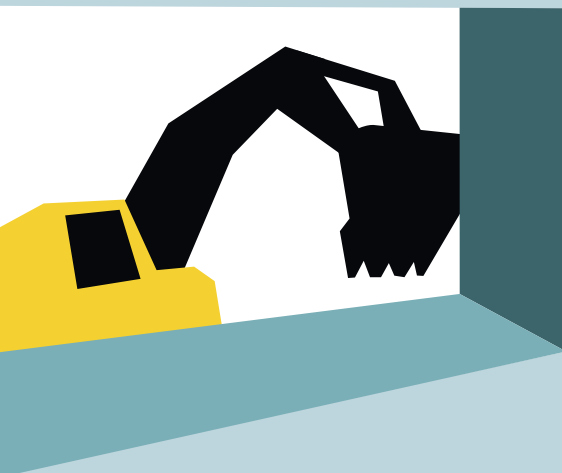
Størst er tilskyndelsen til at spare hos dem med en meget anstrengt likviditet. Den meget stærke statistiske sammenhæng bekræfter, at det især er økonomisk trængte, som spænder livremmen ind.

En særlig gruppe er dem, der er utrygge for, om de har penge nok, når de trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet. Denne sammenhæng er den næst stærkeste blandt alle de målte. Som nævnt er der netop blandt de +40-årige en uforholdsmæssig stor andel, der angiver at have sparet på forbruget i de senere år.

Figur 4.9 – På kontanthjælp

Procentandele af kontanthjælpsmodtagerne.
Tal i parentes er procent af alle 18-74-årige.

Kilder: Tekst og tal med hvid skrift bygger på Danmarks Statistik og jobindsats.dk, Beskæftigelsesministeriet. Tekster med sort skrift bygger på svar fra de 134 kontanthjælpsmodtagere i Tryghedsmåling 2013.

Økonomi

38 pct. har fået markant forværret økonomi under krisen (13 pct.)

14 pct. har måttet sælge ud af ejendom/ejendele under krisen (4 pct.)

66 pct. har et lavere forbrug end gennemsnittet i kvarteret (22 pct.)

48 pct. har undladt at udskifte tøj/sko i de sidste 6 mnd.
Pga. økonomi (16 pct.)

Privat

80 pct. bor til leje (31 pct.)

65 pct. har kun grundskole (19 pct.)

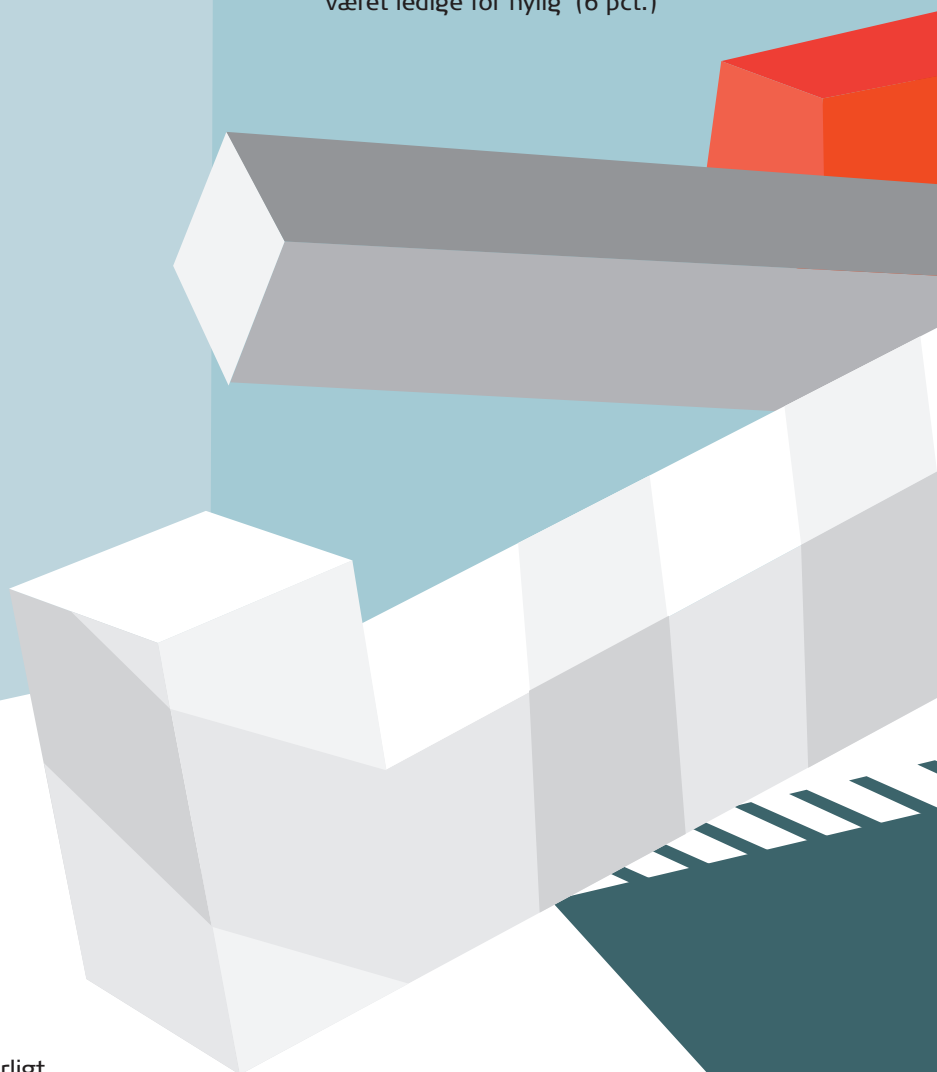
60 pct. lever ikke sammen med partner (29 pct.)

57 pct. er under 40 år (35 pct.)

42 pct. har ikke givet fødselsdagsgaver mv. i de sidste 6 måneder pga. økonomi (6 pct.)

39 pct. har for nylig oplevet en væsentlig forværring af familiemæssig situation (9 pct.)

22 pct. har forældre, der har været ledige for nylig (6 pct.)

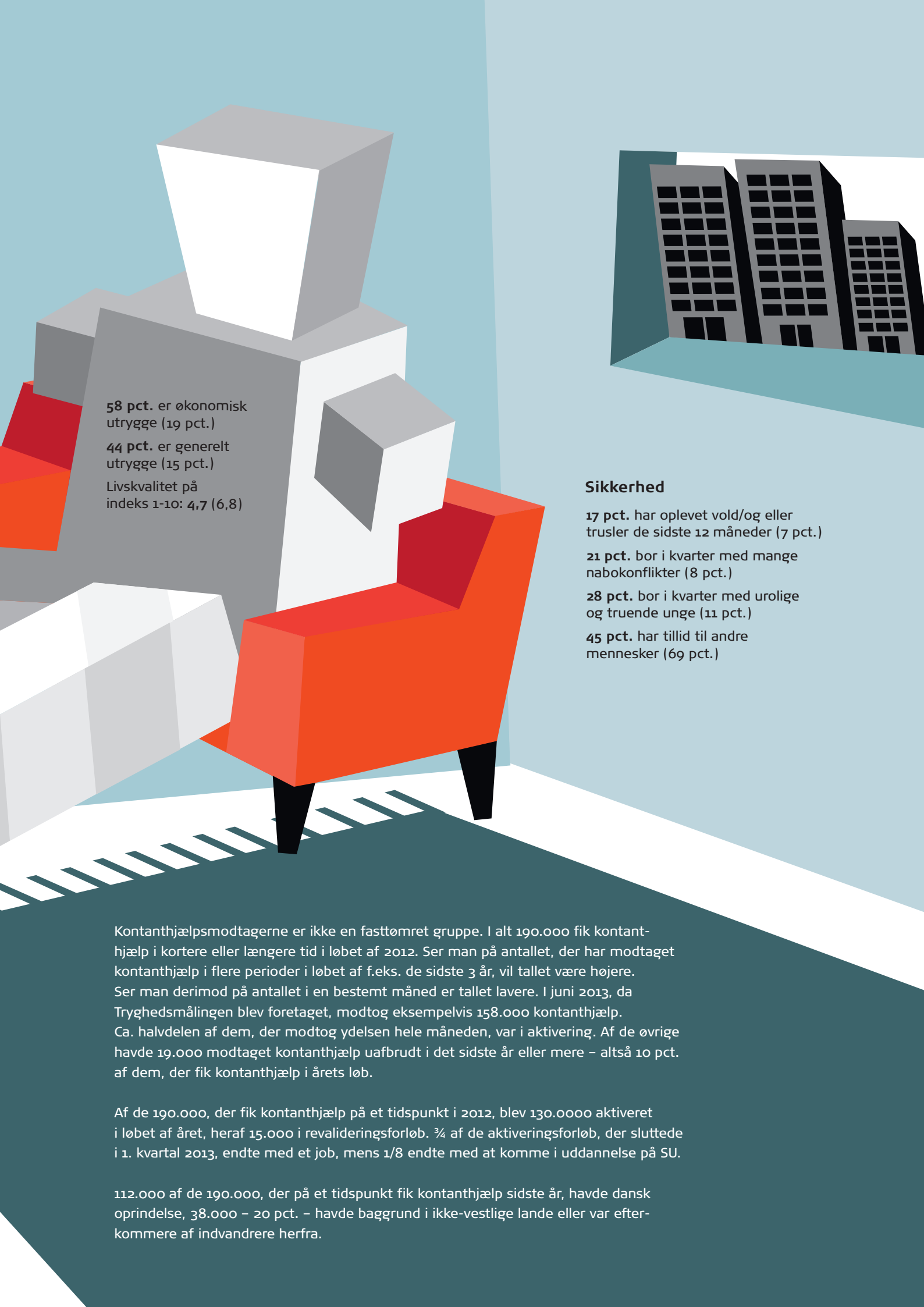
Helbred

47 pct. har mindre godt/dårligt helbred (12 pct.)

59 pct. har for nylig oplevet væsentlig forværring af helbred (31 pct.)

42 pct. har undladt at købe lægeordineret medicin i de sidste 6 måneder pga. af økonomi (4 pct.)

69 pct. har udskudt tandlægebesøg i de sidste 6 måneder pga. økonomi (21 pct.)

58 pct. er økonomisk utrygge (19 pct.)

44 pct. er generelt utrygge (15 pct.)

Livskvalitet på indeks 1-10: **4,7** (6,8)

Sikkerhed

17 pct. har oplevet vold/og eller trusler de sidste 12 måneder (7 pct.)

21 pct. bor i kvarter med mange nabokonflikter (8 pct.)

28 pct. bor i kvarter med urolige og truende unge (11 pct.)

45 pct. har tillid til andre mennesker (69 pct.)

Kontanthjælpsmodtagerne er ikke en fasttømret gruppe. I alt 190.000 fik kontanthjælp i kortere eller længere tid i løbet af 2012. Ser man på antallet, der har modtaget kontanthjælp i flere perioder i løbet af f.eks. de sidste 3 år, vil tallet være højere. Ser man derimod på antallet i en bestemt måned er tallet lavere. I juni 2013, da Tryghedsmålingen blev foretaget, modtog eksempelvis 158.000 kontanthjælp. Ca. halvdelen af dem, der modtog ydelsen hele måneden, var i aktivering. Af de øvrige havde 19.000 modtaget kontanthjælp uafbrudt i det sidste år eller mere – altså 10 pct. af dem, der fik kontanthjælp i årets løb.

Af de 190.000, der fik kontanthjælp på et tidspunkt i 2012, blev 130.000 aktiveret i løbet af året, heraf 15.000 i revalideringsforløb. ¾ af de aktiveringsforløb, der sluttede i 1. kvartal 2013, endte med et job, mens 1/8 endte med at komme i uddannelse på SU.

112.000 af de 190.000, der på et tidspunkt fik kontanthjælp sidste år, havde dansk oprindelse, 38.000 – 20 pct. – havde baggrund i ikke-vestlige lande eller var efterkommere af indvandrere herfra.

Noter

- 1 værdien 0.299 er beregnet som en såkaldt eta- koefficient
- 2 Finn Kenneth Hansen, Henning Hansen og M. Azhar Hussain) Forskningsprojektet: Konsekvensen af at have de laveste sociale ydelser som forsørgelsesgrundlag. Københavns Universitet, Roskilde Universitet, Aalborg Universitet og CASA.
- 3 Jf. Hansen og Hussain i Samfundøkonomen nr. 5. 2010.

Kapitel 5

Tryghed og utryghed på kanten af arbejdsmarkedet

Tryghed handler i høj grad om fodfæste, ikke mindst på arbejdsmarkedet. I forrige kapitel så vi på følgerne af at miste fodfæstet her og glide ud i den sociale periferi. I dette kapitel ser vi nærmere på nogle af de faktorer, der kan sende mennesker ud i periferien nemlig ledighed og helbredsproblemer.

Her er underliggende sociale faktorer på spil. Mange rammes af sygdom og/eller arbejdsløshed uden at blive ramt af den store utryghed, men for nogle befolkningsgrupper er mødet ofte skæbnesvangert. De frygter, at de ikke kommer tilbage til arbejdsmarkedet igen efter sygdom eller ledighed.

Spørger man dem – som vi har gjort – hvad der kunne gøre dem mere trygge, efterlyser de først og fremmest hjælp til at blive ”fit for work”. Hovedprioriteterne er adgang til opkvalificering og bedre hjælp fra sundhedsvæsenet.

Hvem mærker ledigheden?

Andelen af ledige i undersøgelsen er 7 pct. af alle svarpersoner (incl. ældre), men de udgør ingen fast gruppe. De fleste er blevet ledige for kort tid siden og/eller er på vej ud af ledighed igen.

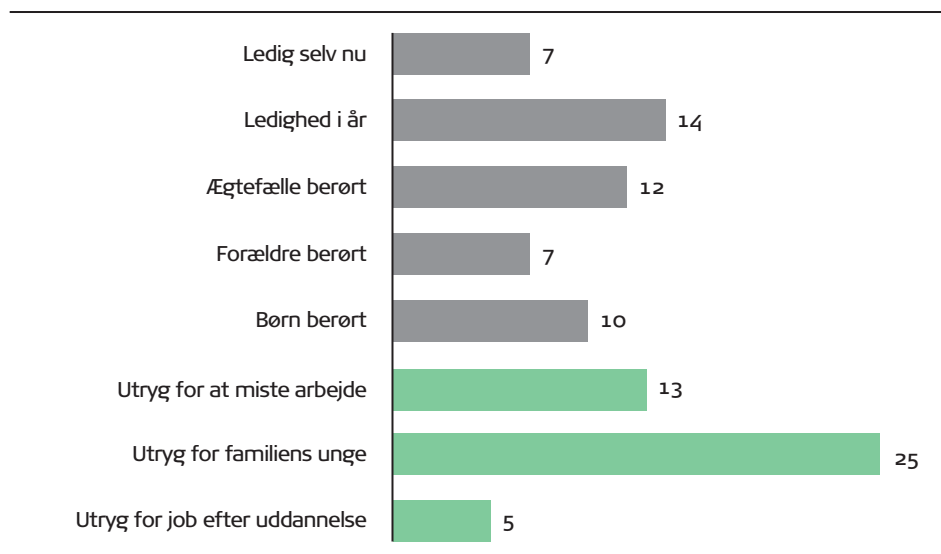
Hvis vi regner dem med, der inden for det sidste år har været berørt af ledighed, kommer andelen af dem, der personligt har været berørt af ledighed sidste år op på 21 pct. af befolkningen. Det er nogenlunde på niveau med begyndelsen af 1980’erne og begyndelsen af 1990’erne.

Denne strøm igennem ledighedskategorien hænger delvis sammen med den danske såkaldte flexicurity-model, hvor arbejdsgiverens forholdsvis lette adgang til at fyre (og derfor indirekte hyre) folk afbalanceres af en social sikring af de ledige. Modellen medfører, at forholdsvis flere end i andre lande berøres af ledighed, samtidig med, at færre bliver langtidsledige. Igennem historien har modellen – sammen med generøse velfærdsordninger – gjort arbejdsløsheden til et mindre problem i Danmark end i mange andre lande og Danmark til et meget trygt samfund. Intet andet sted i Europa var langtidsledige f.eks. mindre marginaliserede og tilfredse med tilværelsen.

I de senere år er velfærdsordningerne blevet strammet, men arbejdsløsheden er stadig så bredt fordelt, at den forener mere, end den skiller. De arbejdsløse er ikke så meget ”dem” og ”os”, men i højere grad ”os alle sammen”. Det har været med til at sikre solidaritet med de ledige.

Figur 5.1 – Ringe i vandet

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Hvad er din nuværende stilling? ..som mulige svar bl.a ledig (med A-kasse-dagpenge), ledig (med kontanthjælp), ledig (uden nogen form for understøttelse). (...) Har du selv eller nogen i din nærmeste familie været berørt af arbejdsløshed inden for det seneste år? NB: Giv gerne flere svar. Har selv været berørt af arbejdsløshed., Ægtefælle/samlever (::) Forældre (::) Børn (...). (...) Nedenfor er anført en række problemer. Angiv, hvor utryk du for tiden er over for disse problemer. For at miste mit arbejde For ikke at kunne finde arbejde, når jeg bliver færdig med min uddannelse. For at familiens unge ikke kan finde arbejde eller praktikplads.

43 pct. af befolkningen har været i berøring med ledighed i de sidste 12 måneder, enten fordi de selv er ramt, eller fordi nærtstående familie er det. Lægger man dem til, der er usikre på deres egen eller deres børns job, er ledighedsrisikoen blevet en del af hverdagen for 60 pct. af befolkningen.

Ud over de 21 pct., der selv har mærket ledighed i det sidste år, oplyser 12 pct., at samleveren har været berørt af ledighed i perioden. I alt har 29 pct. oplevet ledighed hos sig selv og/eller hos samleveren. Yderligere 7 pct. beretter om forældre, og 10 pct. om børn, der har været berørt af ledighed. Fraregner vi dem, der overlapper, har 43 pct. af de voksne danskere været berørt af ledighed i den nærmeste familie inden for det sidste år. Det svarer i runde tal til 1,7 mio. voksne danskere.

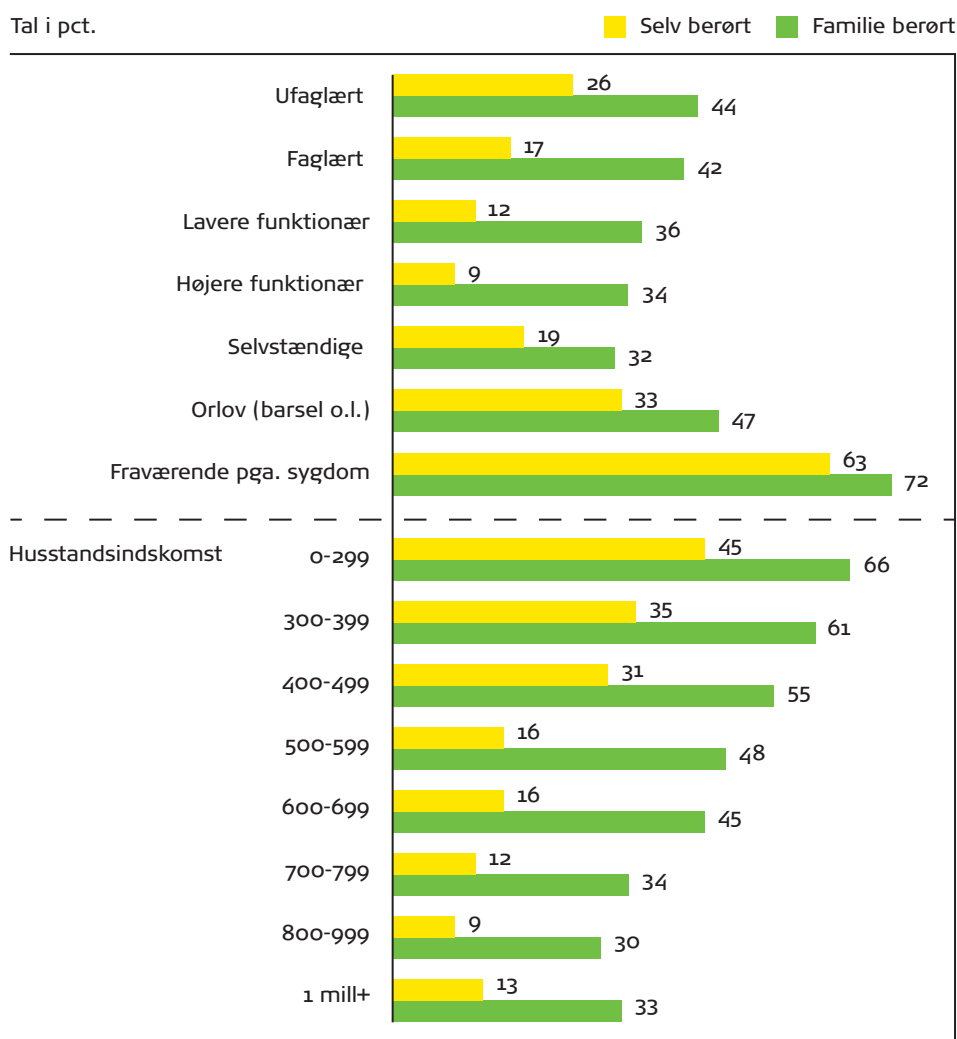
Oven i den faktiske ledighed kommer så utrygheden for at blive ledige (de grønne søjler). Vi har her medtaget svar på spørgsmål om familiens unge, men ikke til bekymringen for samleveres beskæftigelse. Hele 25 pct. af svarpersonerne er utrygge ved, om familiens unge ikke kan finde job eller praktikplads.

Derved kommer vi op på 60 pct., der påvirkes af den høje ledighed i samfundet.

Det er med til at gøre arbejdsløsheden til alle danskeres problem, ikke kun de arbejdsløses. Det er også forklaringen på, at negative historier om de ledige har begrænset appel i offentligheden: De fleste har nogle at sammenligne med, når de hører om ”dovne arbejdsløse”. Det gælder næsten uanset, hvor de er placeret i samfundet.

Således er andelen af ledighedspåvirkede omtrent lige høj blandt mænd og kvinder. Aldersforskellene er også små – pensionisterne har børn og børnebørn at bekymre sig om. Privat og offentligt ansatte er lige berørte og/eller bekymrede. Der er naturligvis sociale forskelle, når man ser på stilling og indkomster, men også de er forholdsvis små – 65 pct. blandt de ufaglærte arbejdere berøres mod 50 pct. hos de højere funktionærer eksempelvis.

Figur 5.2 – Erfaring med ledighed

Spørgsmål: Har du selv eller nogen i din nærmeste familie været berørt af arbejdsløshed inden for det seneste år? NB: Giv gerne flere svar. Har selv været berørt af arbejdsløshed., Ægtefælle/samlever., Forældre.. Børn..¹

Fordeler man de ledighedsberørte efter stilling og husstandsindkomst kommer velkendte mønstre frem. Ledighed bliver en sjældnere gæst, også i familien, jo mere familien tjener

Når vi tager utryghed for ledighed med, er der med andre ord ingen grupper, der helt kan vende ryggen til. Nøjes vi med dem, der selv har oplevet ledighed, finder

vi et noget skævere mønster. Det bliver måske især tydeligt, hvis man fokuserer på de 30-59-årige, dvs. de centrale arbejdsår, hvor få studerer ved siden af jobbet, og de færreste har forladt arbejdsmarkedet på grund af helbred eller alder.

Forskellene bliver mere markante, når vi ser på de årgange, der gerne skulle have travlt med at tjene penge til familien og pensionen. De højere funktionærer og andre højindkomstgrupper har sjældnere arbejdsløsheden helt inde på livet end grupperne i den anden ende af arbejdsmarkedet. Når vi inddrager ledighedsramte i familien udlignes forskellene dog lidt.

Job for enden af tunnelen?

Ledighed er én af de større utryghedsskabere i det moderne liv, men også så almindelig, at de færreste danskere ser den som en helt stor katastrofe. I analysen i kapitel 1 af "Det som ryster os" lå ledigheden nederst i top 5 og lavere end f.eks. utrygheden for at få en uværdig exit fra arbejdsmarkedet.

I kapitel 4 og den økonomiske utryghed så vi tilsvarende, at to tredjedele af dem, der er usikre på, om de kan bevare jobbet egentlig ikke er utrygge på deres økonomi. Først når man direkte har oplevet arbejdsløshed i familien, stiger utryghedsprocenten til 40 pct., mens udsigten til at fortabe dagpengereetten gør hver anden økonomisk utryg.

Den generelle tryghed var derimod kun påvirket i beskeden grad.

Der er således kun et af vores ledighedsspørgsmål, der for alvor slår ud på den generelle tryghed i hverdagen: Blandt dem, der er ledige lige nu, er 24 pct. utrygge – mod 15 pct. i hele befolkningen. Hvis man har været ledig, eller ens samlever er eller har været det for nylig, påvirker det som nævnt ens økonomiske tryghed, men ikke trygheden generelt.

En mulig forklaring på det er, at det ikke så meget er ledigheden i sig selv, der skaber utrygheden, som usikkerheden på, om den får ende. Udsigtsløs ledighed med andre ord.

En indikation får vi, når vi undersøger trygheden blandt ledige dagpengemodtagere, som der er 220 af i Tryghedsmåling 2013. Der er lidt flere utrygge blandt dem i gruppen, der tror, at dagpengereetten ryger, end vi finder i befolkningens gennemsnit. De ledige dagpengemodtagere, der regner med at komme i job, er derimod mindre utrygge end gennemsnittet. Det skal dog understreges, at grupperne er så små og stikprøveusikkerheden stor.

Hvordan opleves chancen for at få et nyt arbejde, hvis man ryger ud? Som det fremgår af tabellen, kan stadig færre få øje på det næste job.

Figur 5.3 – Færre jobtimister

Tal i pct.

	2009	2011	2013
Jeg kan hurtigt skaffe et tilsvarende job med nogenlunde samme løn	32.9	25,3	21.8
Jeg kan hurtigt skaffe et andet job, men lønnen vil sandsynligvis være lavere	27.4	24,1	22.6
Svært ved at finde et andet job, også selv om jeg accepterer en lavere løn	22.7	31,7	32.8
Ved ikke	17.0	18,9	22.8
Total	100.0	100,0	100.0
	-	3726	3255

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Hvis du mister dit nuværende job, hvilken situation ville du så være i?

I løbet af krisen er flere blevet pessimistiske og usikre, når det gælder deres jobchancer.

I 2009 mente 33 pct., at de hurtigt kunne skaffe et tilsvarende job. I 2011 var det kun 25 pct., og i 2013 er vi nede på 22 pct. Andelen, der forventer at kunne finde et tilsvarende job med en lavere løn, er også faldet. Tilsammen er andelen af ”jobtimister” faldet fra 60 pct. i 2009 til kun 44 pct. i 2013.

I figur 5.4 har vi opdelt pesimisterne efter demografiske kriterier.

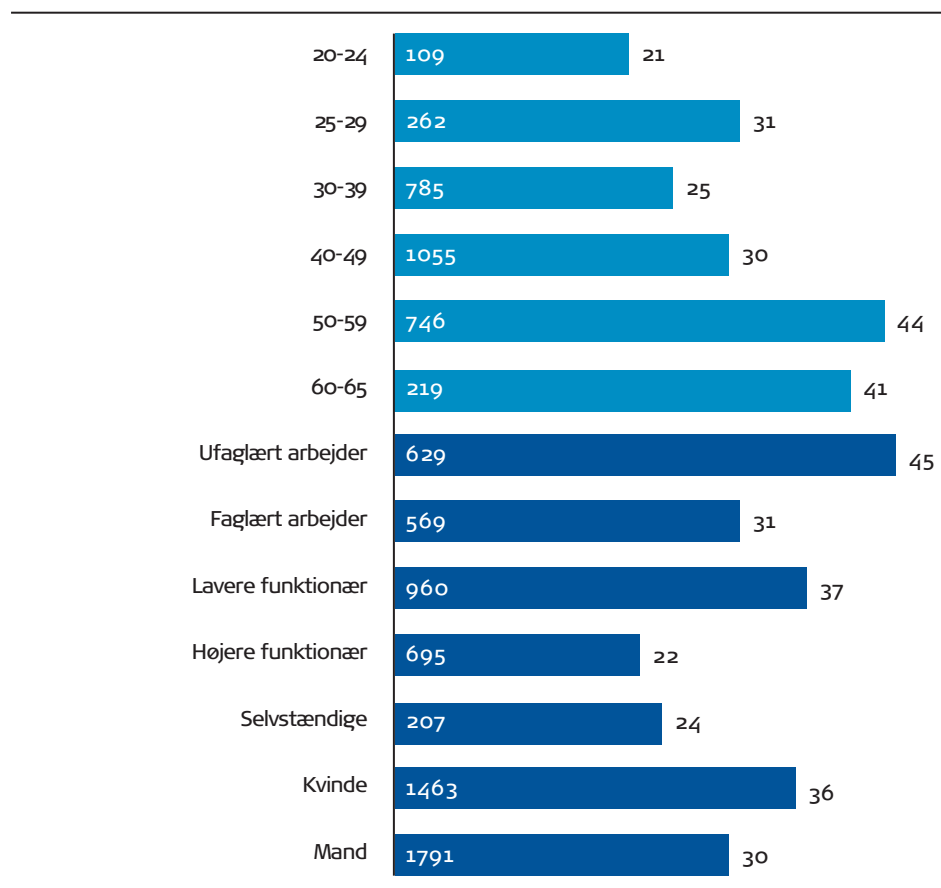
Mønstret er igen velkendt: Det er køn, klasse og alder, der slår ud. Yderligere analyser viser, at offentligt ansatte er mere pessimistiske end privatansatte (dog delvis fordi her er forholdsvis mange kvinder og ældre). Aldersmæssigt er gruppen over 50 år ganske pessimistisk – eller realistisk? – når det gælder jobmulighederne. Erhvervsmæssigt er der en slående forskel mellem ufaglærte og lavere funktionærer på den ene side og de højere funktionærer på den anden. Faglærte ligger også temmelig godt her.

Indkomstmæssigt har pessimisterne overtaget i indkomstgrupperne under 300.000. Mens pessimismen er næsten fraværende, når man kommer over 600.000.

Det kan tilføjes, at folk, der selv har ledighedserfaring, ser mere sort på mulighederne for at komme i arbejde igen (både i 2011 og 2013).

Figur 5.4 – Hvem har jobchancer?

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Som i 5.3.

Blandt de ufaglærte og de +50-årige tror et stort mindretal ikke meget på muligheden for at få job igen, hvis de mister det, de har.

Barrierer til arbejdsmarkedet

Hvorfor tror de (potentielt) ledige selv, at de vil få svært ved at finde et job? Det er vist i figur 5.5.

Det største problem handler om alder. Det har historisk været et stort problem, at så mange +50-årige har haft så svært ved at finde tilbage til arbejdsmarkedet efter (langvarig) ledighed. Der knytter sig i disse år en del forhåbninger til, at afskaffelsen af særlige tryghedsforanstaltninger for aldersgruppen kan fjerne noget af disse aldersgruppers uforholdsmæssige ledighed – fordi de ældre får stærkere incitamenter til at søge, og arbejdsgiverne mister en undskyldning for ikke at ansætte og fastholde ældre. Om strategien virker vides endnu ikke, men mange ældre er meget lidt optimistiske.

Figur 5.5 – Ingen job til mig fordi..

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Er der nogen særlig grund til, at du ville have svært ved at få et nyt job? ²

Omtrent 2/3 har en (evt. flere) grunde til, at netop de vil få svært ved at klare sig på jobmarkedet.

Næstflest svarpersoner nævner, at de ikke har de rigtige kvalifikationer til dagens arbejdsmarked, og to store andele fremhæver, at de ikke har helbred eller fysik til at klare mange af de job, der findes. Her kan gemme sig mange forskellige fysiske, psykiske og funktionelle lidelser, som vi ikke er gået ned i.

Her skal vi blot notere, at en del af de forhold, der gør nogle meget utrygge ved ledighed, burde være til at råde bod på. Det gælder også mangel på kontakter på arbejdspladserne, som fremstår som vigtigt for ganske mange. Forskningen tyder på, at problemet faktisk er endnu større, end de ledighedstruede selv vurderer det til.³ Ordblindhed og plettet straffeattest er store problemer for små grupper, der måske undervurderes i denne undersøgelse: Rigtigt læsesvage deltager ikke nødvendigvis i en undersøgelse som denne, og tidligere kriminelle skal først have et job for at få stillet dette spørgsmål.

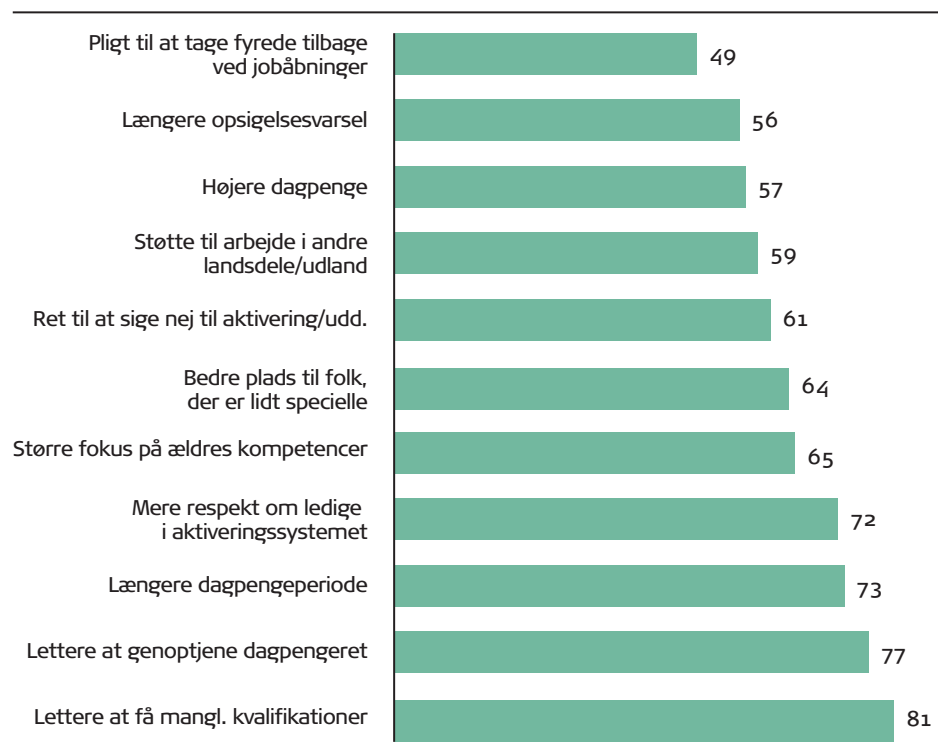
Mindre utrygge ledige

Vi udkastede tidligere den hypotese, at det især er udsigten til udsigtsløs ledighed, der gør nogle grupper meget utrygge for at blive arbejdsløse.

Vi får en pejling i svarene i figur 5.6. Vi har spurgt de ledige plus dem, der er utrygge for at blive det, hvordan ledigheden kunne blive mindre truende. Samlet set har svarpersonerne mange råd til det regeringsudvalg, der for tiden arbejder med forslag til et nyt dagpengesystem:

Figur 5.6 – Mindre utryg ledighed, hvis..

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Her kommer nogle forslag, der kan gøre ledighed til et mindre problem for den enkelte. Giv hvert forslag mellem nul og tre point efter, hvor gode de er efter din mening:

Anm. Spørgsmålet er stillet til svarpersoner, der er ledige eller er utrygge for at blive det. De har kunne give de enkelte svar mellem 0 og 3 point, der bagefter er omregnet til en skal fra 0-100.

De ledige har stadig tiltro til den såkaldte "flexicurity", hvor arbejdsgiverne let kan fyre, fordi de ledige sikres en rimelig levestandard. Krav om at forpligte arbejdsgiveren til gensættelse af fyrede og længere varsler får mindst tilslutning blandt de tryghedsforslag, vi har præsenteret svarpersonerne for.

Opkvalificering er første prioritet, et krav, der entydigt handler om chancen for at blive på arbejdsmarkedet. Også et opgør med aldersbarriererne står højt på listen over det, der kunne gøre ledigheden mindre utryg – og var som nævnt den grund, der blev nævnt af flest, da de skulle forklare deres job-pessimisme.

Ønsket om tilbagerulning af dagpengereformen er mere flertydigt. Det handler sikkert først og fremmest om at have et økonomisk grundlag, men vel også om at være en del af arbejdsmarkedet: Som dagpengemodtager er man ikke afskrevet som socialt tilfælde. Her er også et krav om (lige-)værdighed på spil. Ganske mange i gruppen oplever for lidt respekt om de ledige.

Det er også værd at se, hvad der prioriteres lavest:

- Tilbagerulning af flexicurity (opsigelsesvarsler, genansættelsespligt)
- Højere dagpenge

Vi har i figuren lagt svarene for de ledige og de ledighedsutrygge sammen, da deres præferencer er omtrent de samme. Størst er forskellen, når det gælder retten til at nægte meningsløs aktivering/uddannelse. Den lægger de ledige mere vægt på end de utrygge.

Ledighedsramte i 2012

Kan det virkelig passe, at hver femte dansker var ramt af ledighed sidste år? Eller er der tale om en skævhed i den stikprøve, vi bygger Tryghedsmåling 2013 på?

De ledige på dagpenge og kontanthjælp udgjorde i 2012 hhv. 3,7 og 5,2 pct. af den samlede arbejdsstyrke på 2,9 mio. Tallene er såkaldte statistiske helårspersoner, som sjældent ligner de enkeltpersoner, man møder i den virkelige verden. De tre grupper består af et langt større antal enkeltpersoner, der typisk modtager den pågældende ydelse i langt mindre end et år. Til gengæld berøres mange: 329.000 passerede dagpengesystemet og ca. 190.000 modtog på et tidspunkt kontanthjælp i 2012, hvis man regner aktiverede med (se også figur 4.9). Det svarer til hhv. 11 pct. og 7 pct. af arbejdsstyrken. De to tal kan ikke lægges sammen, da nogle kan have modtaget ydelser begge steder. Til gengæld mangler vi dem, der blev ramt af ledighed uden at modtage offentlig støtte og dem, der opgav at få (mere) arbejde i en tid med faldende beskæftigelse – fra toppunktet i 2007 til 2012 faldt beskæftigelsen med 184.000 jobs.

Det er især gået ud over de unges jobmarked, hvor f.eks. en firing af studerende ikke tæller i ledighedsstatistikken. ⁴

Utrygt helbred og job-pessimisme

Tilsvarende har vi spurgt dem, der frygter ikke at have helbred til fortsat at kunne klare et arbejde, hvad der kunne gøre dem mere trygge. Jf. figur 5.7.

Der er ikke overraskende pæn opbakning til samtlige ideer, men der er også en del forslag, som ikke gør nogen relevant forskel for trygheden, hvis man skal tro svarpersonerne. Det giver alt i alt to tydelige hovedprioriteringer:

Sundhedsvæsenet skal klare sine opgaver bedre (dels med at stille diagnose, dels med behandling). Det ville gavne trygheden næsten lige så meget, hvis man ikke behøvede at bekymre sig om lommemesmerter oven i købet. Det sidste kan ikke undre, derimod kunne det være interessant at vide, hvordan og hvorfor folk åbenbart føler sig svigtet af sundhedssystemet. Det kan vi ikke ud fra disse data give noget klart svar på.

Ret til at sige nej til jobtilbud, man ikke kan klare, ret til et skånejob og en større indsats fra arbejdspladsens side for at tilpasse opgaverne følger et pænt stykke efter. Set i relation til tidens tilsyneladende udbredte mistanke om, at folk gerne vil skulke fra jobbet, er det interessant, at fem af de seks første prioriteringer drejer sig om tiltag, der kan gøre det lettere for folk at forblive på arbejdsmarkedet. Ret til sygedagpenge i længere tid og nemmere adgang til førtidspension kommer nederst på listen – sammen med tilbud om fysisk træning. Tanken om, at ens personlige sundhedsadfærd spiller en rolle for ens jobtryghed, er måske fortsat fremmed for mange.

Figur 5.7 – Helbred og utryghed

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

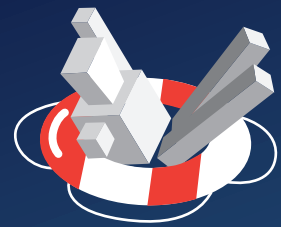
Spørgsmål: Du frygter ikke have helbred til fortsat at kunne klare at arbejde. Hvilke af følgende ting kunne gøre dig mere tryk (spørgsmålene).

Anm. Spørgsmålet er stillet til personer, der føler sig utrygge mht. at kunne fortsætte med at arbejde. Det drejer sig om i alt 1219 personer. Svarpersonerne har kunnet svare "meget mere tryk", "mere tryk", hverken/eller, hhv. "mindre tryk og meget mindre". I figuren er de to positive svarmuligheder lagt sammen.

Der er stor skepsis over for sundhedsvæsenet blandt folk, der frygter at måtte stoppe med at arbejde før tid på grund af dårligt helbred.

Noter

- 1 Hos svarpersoner uden for arbejdsmarkedet har en forholdsvis stor andel også meget ledighed i familien, hvilket trækker gennemsnittet for alle op på 44 pct.
- 2 Spørgsmålet er stillet til de 1066 svarpersoner, der anser det for svært at finde andet job i tilfælde af ledighed. (N=1066).
- 3 Jf. Christian Albrekt Larsen og Jacob L. Pedersen: Ledighedsparadokset. Information, netværk og selektion på arbejdsmarkedet. Frydenlund Academic. 2009.
- 4 Ifølge Danmarks Statistik er hver ottende arbejdsplads for 18-27-årige forsvundet fra 2007-2012. Andelen er næsten dobbelt så høj som på det samlede arbejdsmarked. Alt i alt forekommer det ikke urealistisk, at godt tyve procent personligt var berørt af ledighed i 2012.

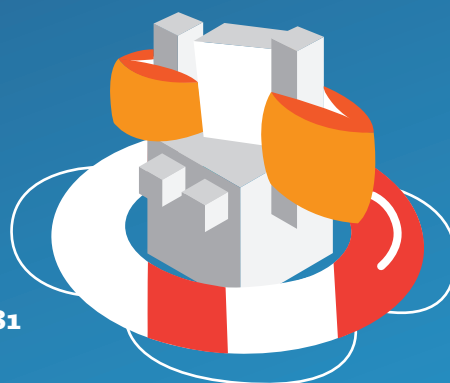

Flere jobs til de specielle /64

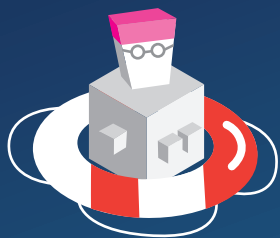
Figur 5.8 – Det som sikrer os

Ledighed kan true én på både brødet og værdigheden. Særlig utrygt er det, hvis man ikke tror på chancen for et nyt job. Samfundet kan især mindske utrygheden ved at tilbyde opkvalificering, mener de ledige og jobtrygge. Arbejdsgiverne kan hjælpe ved at skaffe mere plads til de ældre og dem, der ikke lige passer ind.

De enkelte forslag er ratet på en skala mellem 0 og 100. Se mere i figur 5.6.

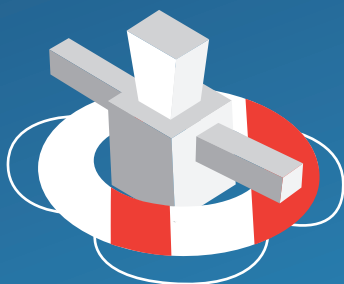
Lettere at få
kvalifikationer /81

Fokus på ældre medarbejdere /65

Respekt om den ledige
hos kommunen /72

Længere dagpengeperiode /73

Lettere at optjene
dagpengen /77

Kapitel 6

De meget trygge boligejere

En afgørende årsag til den økonomiske krise i Danmark var, at vi fik pustet en kolossal bolig- og kreditboble op – bl.a. på grund af den omfattende kreditliberalisering, der underminerede den stabiliserende effekt af det hæderkronede, danske realkreditsystem. Boligboblen 2004-2006 var den største i OECD-landene og kom oven i de i forvejen voldsomme stigninger fra 1995-2003, hvor priserne i runde tal fordobledes.

Efter at boblerne bristede, slog de vestlige lande fra 2009-10 om til en historisk unik nulrentepolitik kombineret med tilførsel af rigelig likviditet som det vigtigste middel til at holde økonomien i gang. Det har forhindret et kollaps af ejendomspriserne. Brugen af flekslån har gjort det muligt for pressede boligejere at låne til en negativ realrente, og afdragsfri lån har også hjulpet. Det har medvirket til, at antallet af tvangsauktioner er forblevet nede på en brøkdel af, hvad de nåede op på i begyndelsen af 1990'erne – selvom antallet har ligget højt sammenlignet med 00'erne. På det seneste er der endda indtrådt et fald i tvangsauktionerne.

De mildt sagt urolige år på boligmarkedet er navnlig gået hårdt ud over friværdierne, der spiller en vigtig rolle for trygheden. Det har fået mange boligejere til at konsolidere sig bedre end før, men er det nok? Tryghedsmåling 2013 har kortlagt en del af dette mønster og trækker hovedlinjerne op i dette kapitel.

Boligmarkedets farer

Selvom et større kollaps med tånhøje renter er rykket uden for den umiddelbare horisont, er mange boligejerne fortsat sårbare.

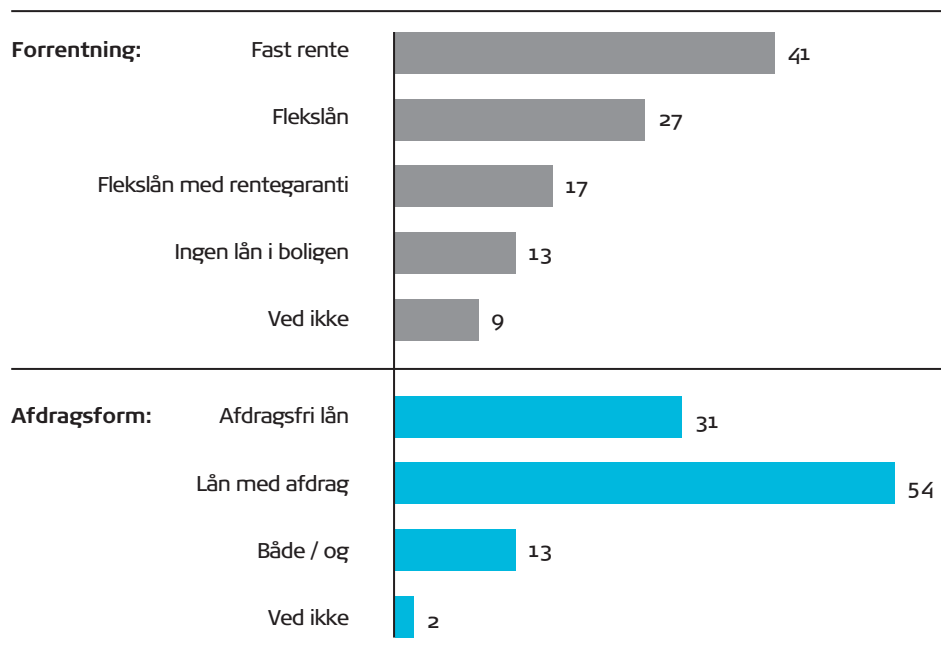
Realkreditlånenes omfang steg fra 40 pct. af BNP i 1995 til 80 pct. i 2009. Siden er gældsmassen ikke nedbragt i forhold til BNP. Det skyldes navnlig de afdragsfri lån og de meget lave renter. Et hurtigt omslag til normal rente kan med kort varsel banke ydelserne et godt stykke i vejret for mange familier. Det kan alt andet lige presse priserne – og friværdierne – så det sidste års mildere vinde erstattes af hårdere vejr.¹

En særlig fare lurar dog på dem, der har afdragsfri flekslån. Afdragsfriheden varer kun 10 år, og der kan kun optages lån for 80 pct. af handelsværdien. Er husværdien faldet, kan man ikke låne så meget.

Da boligpriserne er faldet med ca. 25 pct. på landsplan, vil en del have svært ved at refinansiere hele lånet, med mindre boligpriserne atter stiger. Vi ser de første problemer i år, når de første afdragsfri lån når 10 års grænsen. Da priserne især steg kraftigt i 2003-2006, vil det dog især være i 2016, at mange kommer i klemme – med mindre boligpriserne retter sig, eller de har sparet op.²

Figur 6.1 – Huslån – renter og afdrag

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Hvilken type lån har du/i i boligen? NB: Sæt gerne flere krydser, hvis du har flere typer lån (svarmulighederne angivet i figuren). Er dine/jeres boliglån afdragsfri eller med afdrag? Afdragsfri lån, Lån med afdrag, Både afdragsfri lån og Lån med afdrag, Ved ikke. ³

Der er færre husejere med fastforrentede lån end med flekslån, der påvirkes, når renten igen stiger.

De trygge tager risikable lån

Lad os starte med at se på udbredelsen af de kritiske lån. I vores data kan vi se antallet af låntagere, men vi kender ikke størrelsen af deres lån, og det giver selvfølgelig en begrænsning.

Antallet af boligejere med flekslån med/uden rentegaranti overstiger tilsammen akkurat antallet af boligejere med lån til fast rente. De sidstnævnte udgør 41 pct., flekslånerne tilsammen 44 pct. Men vi ved som sagt ikke noget om lånenes størrelse, og der er et mindre overlap mellem de to grupper.

Over halvdelen af svarpersonerne har kun lån med afdrag. Altså en del flere end den tredjedel, der har afdragsfri lån. Hvis vi medregner dem, der har begge dele, bliver tallene altså hhv. 67 pct. og 44 pct. Ser man på boligejernes tryghed, er det mest slående måske, hvor høj den er. Andelen af utrygge er mindre i alle de grupper, der blev vist i figuren end blandt lejerne generelt, og det gælder uanset, om man ser på økonomisk utryghed eller utrygheden i hverdagen.

Beregningerne viser også, at lånetypen ikke betyder ret meget for trygheden, og de forskelle, vi finder, er umiddelbart overraskende.

Man kunne tro, at boligejere med fastforrentede lån var de mest økonomisk trygge, men det er ikke tilfældet. Flekslånerne er faktisk en smule mere økonomisk trygge (andelen af utrygge er 14 pct. mod 16 pct.).

Man kunne måske så tro, at boligejere med flekslån med rentegaranti ville være ekstra trygge, men det er faktisk de mest utrygge (18 pct.).

Forklaringen er nok, at de mest utrygge boligejere er mere tilbøjelige til at vælge enten fast forrentede lån eller flekslån med rentegaranti. Det er de trygge, der vælger hardcore flekslån. Analysen bekræftes, når vi ser på hvilke stillings- og indkomstgrupper, der vælger hvad. Meget firkantet sagt: Almindelige lån til de ufaglærte, flekslån med garanti til skolelæreren, og flekslån uden sikkerhedsnet til lægen og advokaten – der ofte vil have flere aktiver, de kan flytte på og derfor ikke behøver betale en høj risikopræmie.

Helt det samme kan vi ikke konstatere med hensyn til de afdragsfri lån, men andelen er små og forskellene få, så længe vi kun opdeler husejerne efter lånetype.

Tryghed og polstring

Opdeler man derimod husejerne efter størrelsen af deres friværdis, kommer der markante forskelle frem. Det er især tilfældet, når man ser på den økonomiske utryghed. Den generelle tryghed i hverdagen er stort set upåvirket undtagen for de mest udsatte.

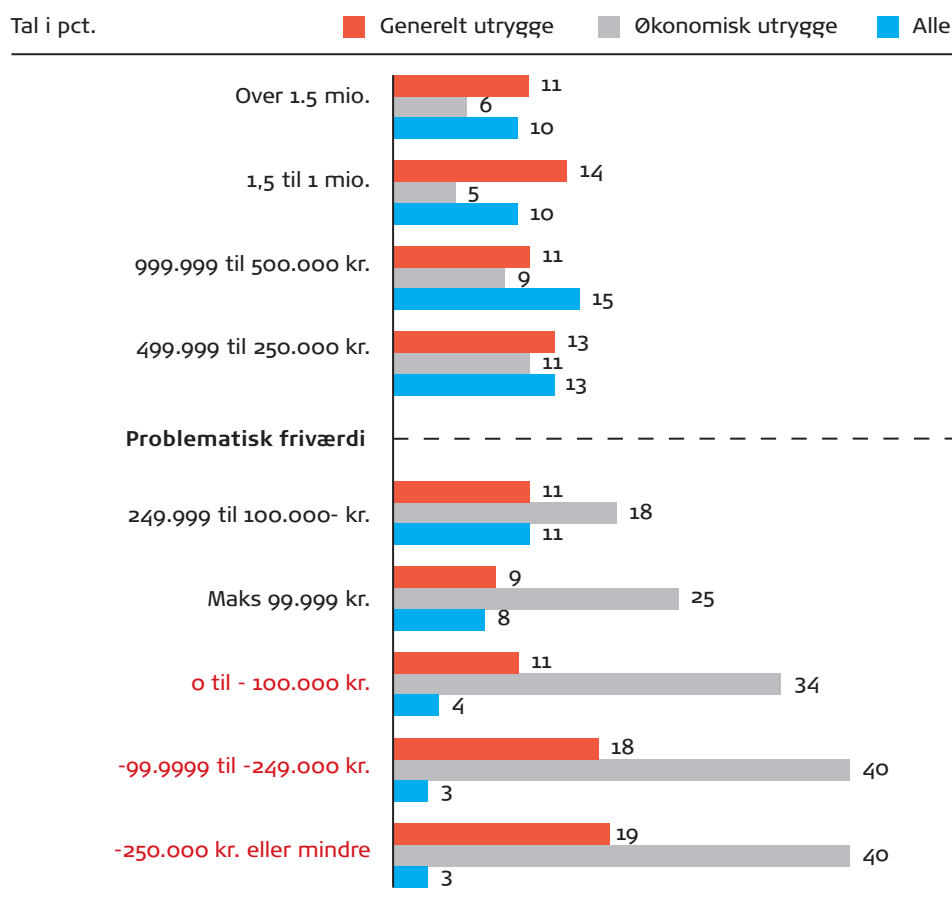
I figur 6.2 skelner vi mellem de problemfri og de problematiske friværdier under 250.000 kr. Mest problematisk er selvsagt de direkte negative friværdier, men friværdier under 100.000 kan meget snart blive det. Det er set før. Derfor betegner vi friværdier i denne størrelse som kritiske.

Blandt boligejere med negativ friværdis har den økonomiske tryghed det ikke særlig godt. Er friværdien negativ med mere end 100.000 kr., taler vi om ca. 40 pct. økonomisk utrygge. Det er værre end lejerne. Blandt boligejere med lille negativ friværdis under 100.000 kr. er det ikke ret meget bedre: 34 pct. er økonomisk utrygge.

Er friværdien under 100.000 kr., er det sjældent så sjovt, hvis man har afdragsfri lån, for så kan man ikke låne samme beløb efter 10 års periodens udløb. I intervallet mellem 100.000 og 250.000 vil de fleste også risikere at få refinansieringsproblemer. Hvis værdien er under 250.000, er der typisk ikke de fornødne 20 pct.

luft mellem maksimale kreditforeningslån og handelsværdien. Der er da også hhv. 25 og 18 pct. økonomisk utrygge i de to grupper, der kunne risikere at komme i denne klemme.

Figur 6.2 – Den trygge friværdi

N = 3313

Spørgsmål til boligejere: Hvor meget friværdi tror du sådan cirka, der er i din bolig? NB friværdien er negativ, hvis man skylder mere i boligen end den sandsynligvis kan sælges til. Besvaret af 2698 og med 22 pct. ved ikke svar.

18 pct. har kritisk lave friværdier, der kan gøre det svært at få refinansieret ejendommen, hvis f.eks. afdragsfri lån løber ud. Andelen af husejere med så tyndt et spæklæg, at det kan blive problematisk, nærmer sig en tredjedel.

Det sker sjældnere for boligejere med en friværdi over 250.000. Og for de fleste i denne gruppe ser det slet ikke så galt ud – det er nok forklaringen på, at vi ikke har set den store utryghed endsige panik blandt boligejerne – kun lidt konsolidering oven på det store formuetab.

Man skulle forvente, at afdragsfri lån og til dels flekslån var ekstra problematiske for folk med negative eller kritisk lave friværdier. Det er imidlertid ikke tilfældet. Personer med negativ eller kritisk lav friværdi føler sig mere økonomisk utrygge, men det gør næsten hverken fra eller til, hvilken type af lån, de har. Lånere med fast rente sover ikke bedre om natten end lånere med flekslån. Det hjælper heller ikke på trygheden, at man har betalt afdrag, hvis friværdien er negativ.

Det er overraskende. Det kan skyldes, at boligejerne er i større risiko, end de selv tror. Eller det kan skyldes, at det reelt ikke er noget større problem.

Hvis de afdragsfri boligejere med kritisk friværdi har benyttet afdragsfriheden til at konsolidere sig finansielt med den ekstra opsparing, som afdragsfriheden har gjort mulig, har de blot sparet op på en anden måde end i boligen. Hvis de ikke har lagt pengene til side, men brugt dem, har de påført sig selv en betydelig risiko.

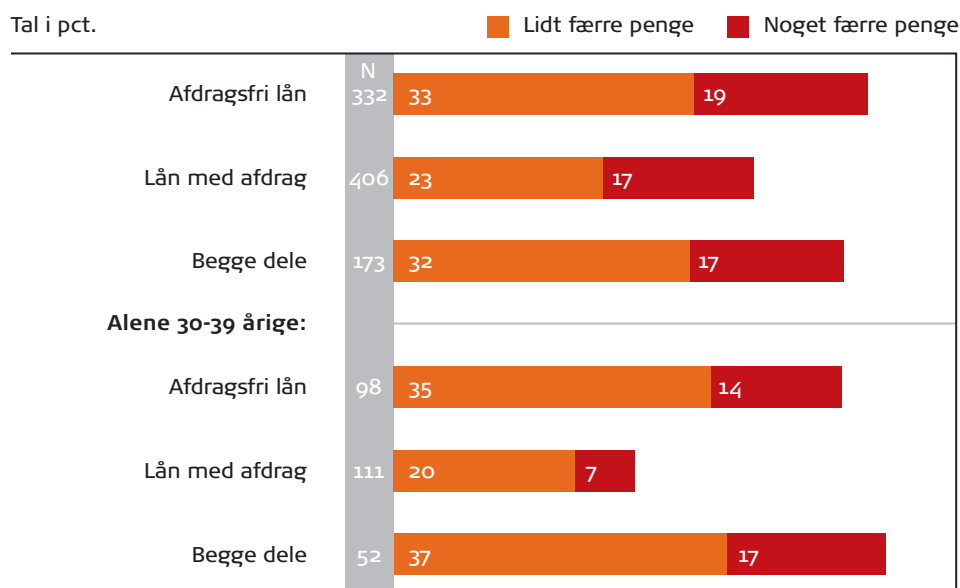
Afdragsfrihed og forbrug

Vi kan få en indikation ved at se, om boligejere med kritiske friværdier har brugt mere eller mindre i de senere år, alt efter om deres lån er ”normale” eller afdragsfri. Personer med afdragsfri lån har haft de største forbrugsmuligheder – men har de benyttet dem, eller har de sparet op? Forbrugsudviklingen er sammenlignet i figur 6.3.

Det viser sig, at boligejere med afdragsfrihed ikke har haft en mere ekspansiv forbrugsudvikling end boligejere med afdrag, snarere tværtimod. Blandt boligejere med afdragsfrihed oplyser i alt 52 pct. at have skåret ned på forbruget de seneste år. Blandt boligejere med afdrag er det tilsvarende tal 39 pct. Og blandt boligejere med begge dele er tallet 49 pct. Det tyder på, at lånere med afdragsfrihed har været mere påholdende end løsslupne, hvis de har haft friværdier i et kritisk leje.

Nu kan analysen blive forstyrret af de ældre, hvoraf mange har afdragsfri lån, men jo et andet livsperspektiv. Så lad os zoome ind til den mest kritiske gruppe: De 30-39-årige. De kan ikke antages at have så forfærdelig mange alternative aktiver – ud over eventuel opsparing af besparelsen ved ikke at afdrage. Her oplyser 49 pct. af have indskrænket forbruget. Blandt boligejere med afdrag i denne aldersgruppe er det tilsvarende tal 27 pct. Og blandt boligejere med begge dele er tallet 54 pct.

Vi har ikke spurgt til størrelsen af folks bankkonti eller om andre aktiver. Men det ser ud til, at boligejere med afdragsfrihed har holdt igen – endda ekstra meget igen – hvis de er i en kritisk friværdizone. Det er ikke noget bevis for konsolidering – og slet ikke for en konsolidering af et omfang svarende til besparelsen.

Figur 6.3 – Afbetaling

Spørgsmål: Har din husstand ændret forbrugsvaner inden for de seneste år, så I bruger flere penge i dag end før, eller så I bruger færre penge end tidligere? Vi bruger noget flere penge, Vi bruger lidt flere penge, Ingen ændring, Vi bruger lidt færre penge, Vi bruger noget færre penge, Ved ikke. ⁴

Husejere med afdragsfri lån har i højere grad strammet deres privatforbrug. Det gælder øjensynligt mest markant for husejere i 30'erne, hvor færre har andre aktiver, der kan opveje en stram boligøkonomi.

Kort sagt ser det ud til, at mange boligejere med ”problematiske” lån har holdt igen med forbruget, hvis de var i en kritisk zone mht. friværdis. Det svækker alt andet lige risikoen for, at de kommende års refinansiering vil udløse en bølge af tvangsauktioner, faldende priser som følge af tvangssalg, osv., når tiårsperiodens udløb nås for de første i slutningen af 2013.

Men det ændrer ikke på, at mange skal holde igen med forbruget, når renterne igen begynder at stige. For en mindre del af boligejerne er der dog dømt økonomisk utryghed en del år frem.

Det er ærgerligt for dem. For samfundet er der både gevinster og problemer: De påholdende boligejere vil bidrage mindre til det indenlandske forbrug, end de kunne have gjort. Til gengæld er det muligt, at vi får lov at beholde dem lidt længere på arbejdsmarkedet.

Noter

- 1 En rente på f.eks. 5 pct. vil bringe mange i vanskeligheder. Niveauet ligger dog noget højere end forventningen på det stadig krisepregede marked, med renter på 10-årige statsobligationer på 2 pct.
- 2 Se f.eks. Morten Skak og Gintautas Bloze: Husholdninger på dybt vand. Institut for Virksomhedsledelse og Økonomi, Syddansk Universitet, 2013.
- 3 Spørgsmålene er kun stillet til boligejere og 2589 har svaret. Da det er muligt at have både f.eks. fast forrentede lån og flekslån har nogle svarpersoner hakket flere svarmuligheder af – summen er derfor 106 pct. i søjlerne til højre.
- 4 Figuren bygger på svar fra 911 svarpersoner med en friværdi på under 250.000 kr. evt. eller negativ. Gruppen af 30-39-årige udgør 261. Svarpersoner, der ikke ved, om de har brugt mere eller mindre er medtaget i gruppen "Ingen ændring".

Kapitel 7

Hvem er trygge ved krisepolitikken?

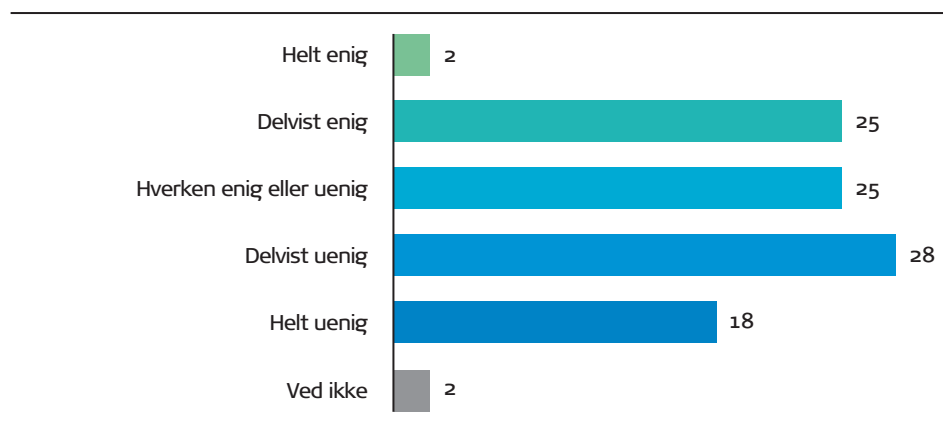
Danskernes tryghed i de senere år har i høj grad været afhængig af, hvordan politikerne håndterede den økonomiske krise. Krisens udfordringer har da også optaget størsteparten af den politiske dagsorden. Et hovedpunkt har som bekendt været at genskabe et solidt og tillidsvækkende bankvæsen og fornuftige kreditmuligheder for (fornuftige) husholdninger og erhverv. En anden central prioritet har været at få gang i boligmarkedet bl.a. for at hjælpe de hårdest medtagne fra sidste kapitel ud af nedgangsspiralen. Regeringen har i den forbindelse været bekymret for rentestigninger, og det har været et hovedargument for skrap budgetdisciplin og reformer for at øge arbejdsstyrken og forbedre konkurrenceevnen.

Denne politik har dog kostet beskæftigelse. De rekordhøje offentlige investeringer er blevet ledsaget af fyringer i kommunerne samtidig med, at forbrugerne sparer op (som vi så i kapitel 5) eller mindsker deres gæld (som vist i sidste kapitel).

Der har været ganske bred tilslutning til denne grundtegning i krisepolitikken både politisk, blandt økonomerne og mediernes meningsdannere. Derimod har der tydeligvis ikke været fuld opslutning fra vælgerne. Som vi så i kapitel 3, er 2/3 bekymrede for, om politikerne har de rigtige svar på den økonomiske krise. Vi har også spurgt om tilliden til politikerne mere generelt. Svaret ses i figur 7.1.

Figur 7.1 – Politisk tillid

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? Man kan i almindelighed stole på, at vores politiske ledere træffer de rigtige beslutninger for landet.

Næsten ingen stoler fuldstændig på, at politikerne generelt træffer de rigtige beslutninger for landet.

Kan danskernes faldende tryghed hænge sammen med, at de ikke føler, at krisepolitikken ligger i trygge hænder? På de følgende sider går vi dybere ned i spørgsmålet.

Tillid til reformpolitikken

Der er gennem de sidste 10 år gennemført en række større reforminitiativer, der på forskellig måde påvirker velfærd og tryghed. Vi har i Tryghedsmåling 2013 spurgt til seks af dem – med VK-regeringens strukturreform fra 2007 som den første og SSFR-regeringens vækstplan fra foråret som den sidste.

Reformer er naturligvis også ganske forskellige, selvom de alle er blevet gennemført med den begrundelse, at det vil gavne velfærdssamfundet på den længere bane. Og det vi måler kan naturligvis ikke være andet end de hovedindtryk, som svarpersonerne har i dag, hvor reformernes detaljer og de politiske kontroverser omkring dem er lykkelig glemt.

Figur 7.2 – Reformmistillid

Tal i pct.

	Ja	Måske	Nej	Ved ikke	I alt	Ja minus nej
1. Kommunalreformen	9	20	43	28	100.0	-34
2. Dagpengereformen 2010	15	14	53	19	100.0	-38
3. Reformen af efterlønnen 2011	17	15	49	19	100.0	-32
4. Førtidspensionsreformen	13	16	47	25	100.0	-33
5. Kontanthjælpsreformen	18	16	45	21	100.0	-27
6. Vækstplanen	12	25	36	27	100.0	-24

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Politikerne har i de seneste år gennemført flere reformer med den begrundelse, at det gavner velfærden på længere sigt. Tror du, at de følgende reformer vil forbedre befolkningens velfærd på længere sigt?

Dagpengereformen var på alles læber på interviewtidspunktet i maj/juni 2013. Det ses i en klarere stillingtagen for og imod, end man ser på andre spørgsmål. "Kun" 1/3 svarer måske eller ved ikke.

15 pct. finder dagpengereformen gavnlig for den langsigtede velfærd, 53 pct. svarer nej. Det korresponderer fint med flere meningsmålinger, der viste opbakning om den aftale, der blev indgået mellem regeringen og Enhedslisten, som gav en delvis sikring mod "udfaldsproblemet".

De andre reformer klarer sig ikke stort bedre: Efterlønsreformen (som i de fleste meningsmålinger fra de senere år har haft et lille flertal bag sig), førtidspensionsreformen og kontanthjælpsreformen. Mønstret er, at maksimalt hver sjette har ti lid til, at reformerne vil forbedre velfærden på sigt. Knap hver anden – men ikke i noget tilfælde et absolut flertal – svarer nej.

Som forventet er der dog også stor gruppe, der ikke vil tage stilling. Måske/ved ikke tæller til sammen cirka lige så mange som nej-siden. I tilfældet med vækstplanen vokser måske/ved ikke gruppen til et absolut flertal på tilsammen 52 pct. Her er afvisningen altså mindre bombastisk, hvad enten det skyldes, at de adspurgte slet ikke opfatter det som et velfærdsspørgsmål, eller at de ikke kender indholdet.

Tilsammen tegner svarene altså et billede af temmelig dyb skepsis – i hvert fald hvad angår reformernes bidrag til at sikre velfærden på længere sigt. Efter aktuel dansk sprogbrug indbefatter dette også – og måske primært – en sikring af samfundsøkonomien på længere sigt. Man skal med andre ord ikke tolke spørgsmål og svar snævert socialpolitisk. Snarere afspejler svarene, om vælgerne tror, at reformerne vil virke.

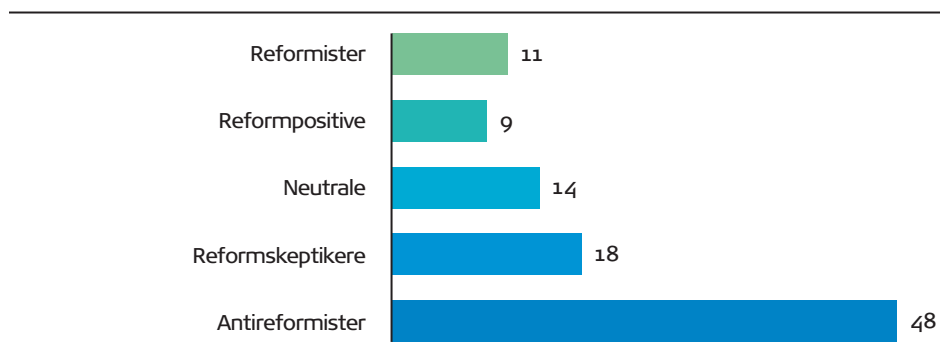
ReformDanmark mod AntireformDanmark

Det er i høj grad de samme mennesker, der afviser hhv. forkaster reformerne, uanset om reformerne er blevet til under den blå eller den røde regering. En nærmere analyse viser, at der især er meget stærk sammenhæng mellem dem, der støtter reformerne af dagpenge, efterløn, kontanthjælp og førtidspension.¹

Holdningerne til kommunalreformen og vækstplanen hænger lidt mindre sammen med de andre, men støtter man én af dem, er det stadig meget sandsynligt, at man også går ind for de andre. Der er med andre ord en tydelig opsplitning mellem reform-Danmark og antireform-Danmark uanset hvilken regering, der står bag. Også selvom vi af spørgetekniske grunde spiser lidt brød til: Der kan godt være en tendens til i spørgebatterier som dette til, at de første svar smitter lidt af på de efterfølgende.

Figur 7.3 – Reformister og antireformister

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

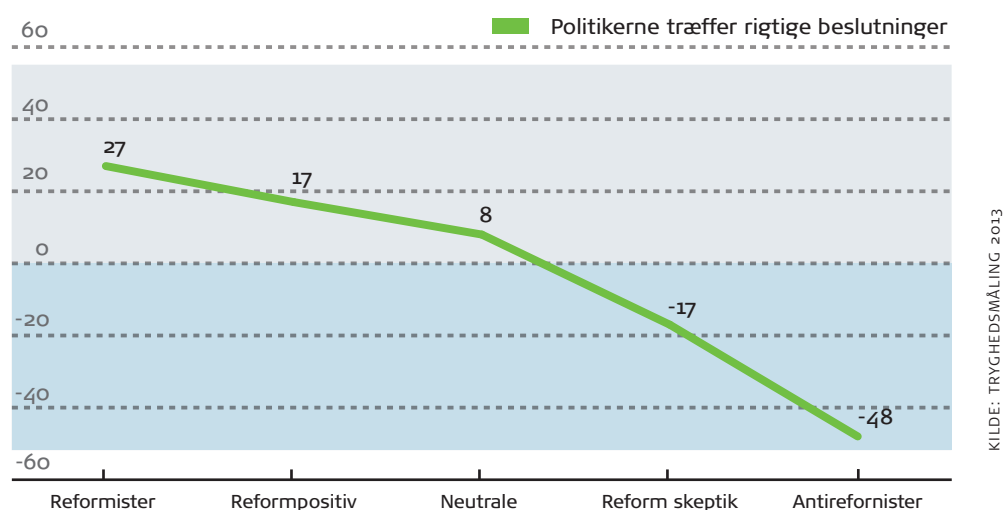
Spørgsmål: Som i figur 7.2.²

Reformpolitikken har generelt tilslutning hos ca. hver tiende, mens en anden tiendedel er positive over for nogle af de gennemførte reformer.

I figur 7.3 har vi inddelt svarpersonerne efter deres syn på fire af reformerne (dvs. uden kommunalreform og vækstplan).

Som de ses bryder omtrent halvdelen af befolkningen sig ikke om mindst tre eller flere af de senere års højprofilerede reformer. Ser man på, hvordan de samme grupper mere generelt betragter politikerne, fremtræder sammenhængen enkelt og skarp.

Figur 7.4 – Mistillid x 2

Spørgsmålsformulering som 7.1

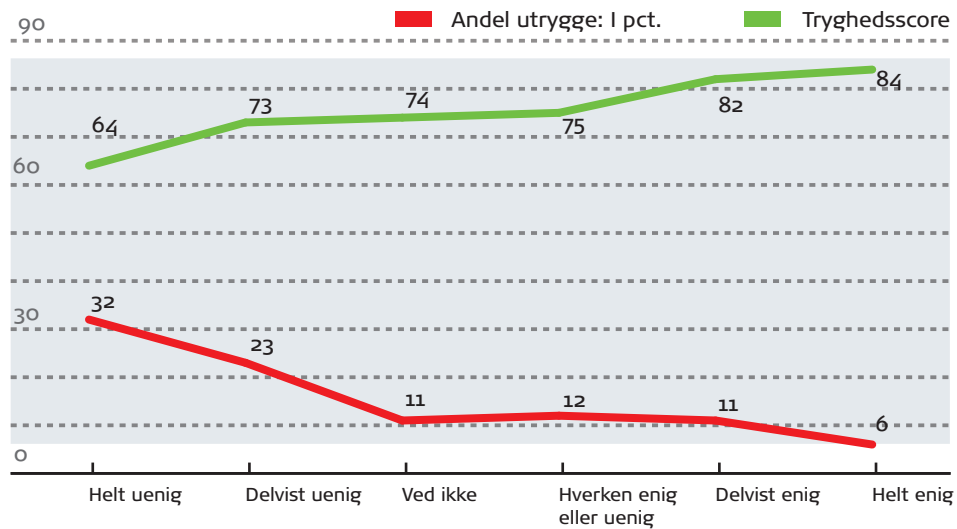
Har man ikke tillid til politikerne, er man også skeptisk over for deres reformer og omvendt. I figuren viser differencen mellem procentandelen med hhv. tillid og mistillid til de politiske ledere hos de mere eller mindre reformpositive svarpersoner i figur 7.3.

Blandt de mest reformpositive er der en positiv overvægt (+27), der mener, politikerne træffer de rigtige beslutninger. Blandt de mest negative er tallet -48. Tilsvarende for spørgsmålet om generel tillid til danske politikere. Her er yderpunkterne +10 og -68. Det sidstnævnte tal dækker næsten halvdelen af vælgerne, der ikke vurderer, at reformerne vil bringe mere velfærd.

Politisk tryghed

Har tilliden til politikerne så noget med tryghed at gøre? Mere end man skulle tro, som det ses i figur 7.5.

Figur 7.5 – Tillid og tryghed

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Som 7.1 samt På en skala fra 1 til 7, hvor 1 er "Jeg føler mig grundlæggende tryk i min hverdag" og hvor 7 er "Jeg føler mig grundlæggende utryk i min hverdag", hvor tryk føler du dig så? ..Hvor tryk eller utryk vil du overordnet set betragte den nuværende økonomiske situation i din husstand?

Jo længere til højre i figuren, jo højere er tilliden til de politiske ledere. Som det ses hænger den tæt sammen med både den generelle tryghed (tryghedsscoren) og den økonomiske tryghed (andel utrygge).

Det er tydeligt, at trygheden – både den økonomiske og den generelle – er nedsat hos dem, der har mistillid til politikerne. Om utrygheden eller mistilliden kom først, skal vi ikke kunne sige, men det virker oplagt, at tillidsskabende foranstaltninger fra det politiske system kan være med til at gøre danskerne tryggere.

Noter

- 1 Korrelationerne ligger så højt som mellem 0.57 og 0.69 i en analyse, hvor måske/ved ikke er holdt neutral.
- 2 De svarpersoner, der er modstandere af 3-4 reformer, er anbragt i den mest negative kategori, mens et nej til 1-2 reformer bringer modstanderne i næstmest negative. Svarer man måske eller ved ikke på alle, er man anbragt i den neutrale kategori – dog har vi helt udeladt svarpersoner, hvis de har 3 eller 4 ved ikke-svar. I alt indgår 4982 svarpersoner

Kapitel 8

De unges frygt

Tryghedsmåling 2011 viste, at de unge var blevet betydeligt mindre trygge end før krisen, og at andelen af utrygge også skilte sig markant ud, sammenlignet med andre aldersgrupper. Siden er temaet regelmæssigt dukket op i debatten.

Det høres f.eks. ofte, at unge presses af høje forventninger til, at de skal klare sig godt – fiasko opleves ikke så meget som ”samfundets skyld”. Målestokken kan være ydre succes i materiel eller karrieremæssig forstand, men også at den unge ”realiserer sig selv” – og dermed demonstrerer en form for personligt overskud (se tekstboks). Endelig kan den voksende utryghed forklares med de trængsler, som forholdsvis flere unge løber ind i på et krisepreget arbejdsmarked.

Vi har testet hypoteserne i en særlig survey til 1827 personer mellem 15 og 24 år, der er foretaget sideløbende med Tryghedsmålingens hovedundersøgelse af de 18-74-årige (se tekstboksen ”Om tryghedsmåling 2013 i kapitel 1 s 20). Resultaterne tyder på, at navnlig udsigterne på jobmarkedet gør en del af de unge meget, meget utrygge. Det belyser vi nærmere i dette kapitel, men vi begynder med en relativt god nyhed.

Kravet om selvudvikling

”Ve den unge, der er tilfreds med det stille liv og ikke ”udfordrer sig selv” – ikke ”rykker sig”! Ve den unge, der ikke vil finde sit eget unikke potentiale frem og promovere det! Kravet om ”at være sig selv” er næsten det sværeste at leve op til. For ve den, der bare vil være en del af fællesskabet – og ikke gøre noget særligt væsen af sig. Ve den, der ikke konstant vil bevæge sig og blot vil leve et stille liv med familie og venner.”

Gry Möger Poulsen, Formand for SFs Ungdom og Anders Andreassen, formand for Yngresagen i ”Generation Utryg”. Sohn 2013.

Hvem er de utrygge unge?

I kapitel 1 så vi, at de yngste aldersgrupper i Tryghedsmålingen ikke længere skilte sig negativt ud fra resten af befolkningen med hensyn til utryghed. Det skyldes ikke, at de unge er blevet tryggere siden 2011, men at utrygheden har bredt sig i de øvrige aldersgrupper. De 15-24-årige i Ungdomsundersøgelsen er faktisk mere trygge end gennemsnittet af alle adspurgte i Hovedundersøgelsen – med en tryghedsscore på 82 mod 74. Det afspejler formodentlig, at vi har lidt for mange succesrige unge i vores ungdomsstikprøve, et fænomen, der hyppigt ses i surveys til de 15-18-årige. Men tager vi de to undersøgelser under ét, kan vi altså stadig ikke finde belæg for, at unge anno 2013 skulle udgøre nogen særligt utryg befolkningsgruppe.

Men nogle er naturligvis utrygge. Der er kun små variationer i tryghedsscore/andelen af utrygge, når vi ser på han- og hunkøn eller sammenligner 15-19-årige med 20-24-årige. Der er heller ikke de større forskelle mellem regionerne, end at det sagtens kan bero på tilfældigheder. Hjemme- og udeboende er lige trygge – et skel, der i nogen grad falder sammen med aldersinddelingen. Endelig har vi spurgt de unge, om de har en fast kæreste og evt. bor sammen med kæresten. Heller ikke det giver synlige udslag på trygheden.

Derimod er tryghedsscoren lavere hos unge med et dårligt helbred. Hos unge med ”fremragende” helbred er den på 89 mod 67 hos dem, der angiver, at deres helbred er direkte ”dårligt”.

Oplevelsen af at passe ind er omtrent lige så udslagsgivende. I figur 8.1 er uddannelsessøgende spurgt, om de kan lide deres uddannelse.

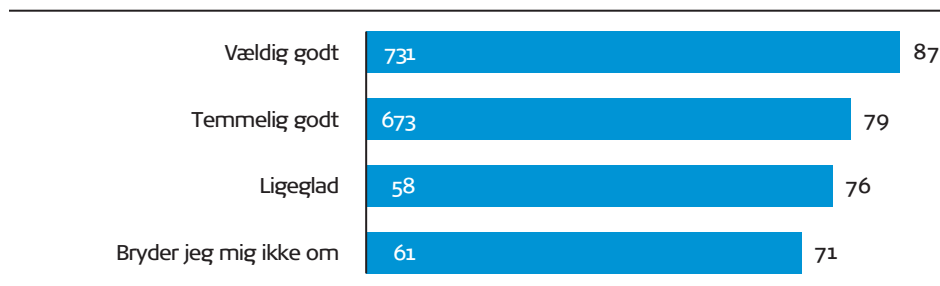
De ledige unge er dog endnu mere utrygge. De unge, der enten er på dagpenge eller på kontanthjælp, har en gennemsnitlig tryghedsscore på 57, mens de unge i aktivering eller uden forsørgelse ligger lidt højere. Samlet set bekræfter de unge ledige i Ungdomsundersøgelsen (der er 46 i alt) det almindelige billede af en vanskeligt stillet gruppe. Se også tekstboksen ”Unge ledige trives ikke”.

Unge ledige trives ikke

Trivlsen blandt unge blev i 2011 undersøgt af Center for Ungdomsforskning. Rapporten ”Når det er svært at være ung i Danmark” er baseret på en stor, repræsentativ cpr-baseret spørgeskemaundersøgelse blandt 15-24-årige og opfølgende kvalitative interviews. Data er indsamlet 2008-2011. dvs. i de første kriseår. Ifølge CEFUs undersøgelse er der ikke store forskelle på mistrivlsen blandt de unge, der er i uddannelse eller i job, men blandt de unge ledige finder undersøgelsen en række alarmerende tegn: Blandt de ledige har mere end dobbelt så mange forsøgt selvmord som blandt gennemsnittet af unge. Det er også her, man finder den største andel, som ofte føler sig ensomme og som har mange erfaringer med at blive mobbet i skoletiden. Der er også relativt mange af de ledige, som er utilfredse med deres krop, som udøver cutting, og som har taget anabolske steroider. De unge ledige er den gruppe, hvor flest har prøvet hash eller stoffer inden for den seneste måned, og hvor den største andel drikker sig fulde flere gange om ugen. Endelig er det blandt de ledige unge, vi finder den største andel, der har erfaring med hård kriminalitet. Alt i alt har vi at gøre med en række mere og mindre overlappende former for mistrivsel og problemer i gruppen, der både kan være årsag til og virkning af ledighed. For nogle af de unge er ledigheden blot en facet af en meget mere omfattende problemstilling.

Figur 8.1 – Tryk og veltilpas

Tryghedsscore

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Hvad synes du om at gå på din skole/uddannelse?

Der er statistisk sammenhæng mellem, hvor godt man synes om sin uddannelse, og hvor tryk man føler sig generelt. De hvide tal er antallet af svarpersoner i

Der er også en effekt, når man sammenligner børn af fædre uden for og inden for arbejdsmarkedet. Børn af arbejdsløse har en tryghedsscore på 78, mens scoren for funktionærbørn er 85.

Forskellen er lidt større, når man sammenligner børn med en rent dansk baggrund med dem, hvor begge forældre er født i udlandet (i alt 41 i Ungdomsundersøgelsen). De danske unge har en tryghedsscore på 83, mens unge med udenlandske forældre blot opnår en tryghedsscore på 68.¹

Forældrenes status og nationalitet er nogle af faktorerne bag børnenes forbrugsmuligheder. Og også for de unge betyder det noget for trygheden, om man har råd til at være med. Det ses i figur 8.2.

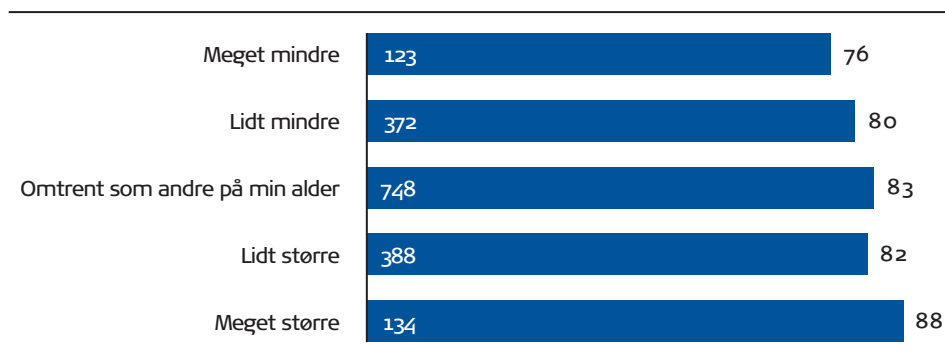
Den brede utryghed..

Ligesom i Hovedundersøgelsen har vi spurgt de 15-24-årige, hvad der gør dem utrygge. De fleste spørgsmål er gengangere fra hovedundersøgelsen, mens andre kun stilles til de unge.

Det mest overraskende er måske, hvor mange der er utrygge for ikke at leve op til folks forventninger. Det gælder 42 pct. af samtlige unge. Forventningspresset ligner præstationsangsten for at få dårlige karakterer, som hele 46 pct. af de uddannelsessøgende melder om. At utrygheden for ikke at slå til spiller en rolle hos ganske mange unge, kan der altså ikke være to meninger om.

Figur 8.2 – Socialt overskud

Tryghedsscore

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Hvordan er dine forbrugsmuligheder, hvis du sammenligner med andre unge på din alder? ²

God økonomi giver højere status, der giver højere tryghedsscore. Også blandt de unge.

Der er også en udbredt utryghed over for ikke at kunne komme ind på den ønskede uddannelse. Det drejer sig om 27 pct. af samtlige svarpersoner – et højt tal, når man betænker, at mange allerede er i uddannelse eller job og ikke søger uddannelse. For dem, der er kommet ind på drømmeuddannelsen, kan den næste bekymring være, om de kan finde arbejde bagefter. Den utryghed kender 40 pct. af de uddannelsessøgende i ungdomsundersøgelsen. I hovedundersøgelsen var denne andel dog endnu højere, måske fordi der også er ældre studerende med som snart skal møde virkeligheden på arbejdsmarkedet.

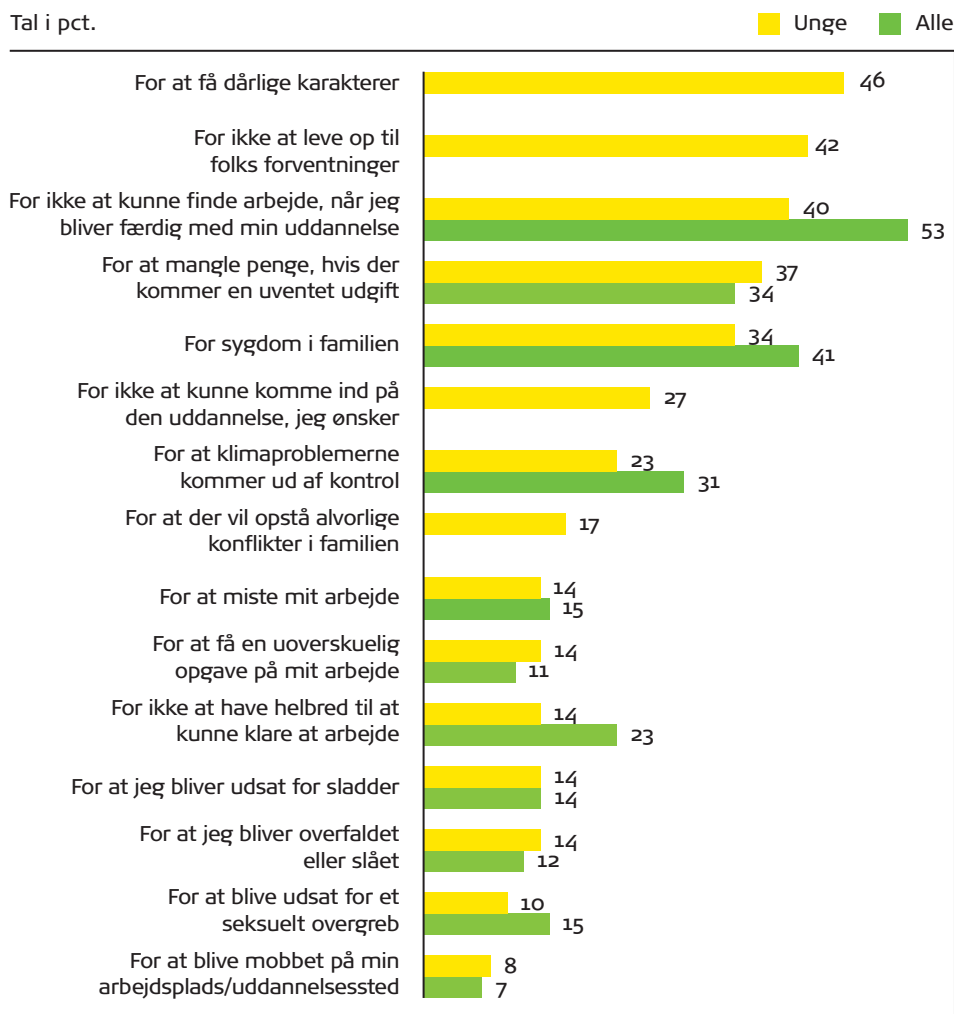
På de øvrige spørgsmål adskiller de unge sig ikke så meget fra, hvad vi fandt for befolkningen som helhed (jf. Kapitel 1). Lidt færre er utrygge for at miste jobbet end i befolkningen som helhed, ligesom færre af de helt unge bekymrer sig for, om helbredet kan holde til jobbet. Så mange som 14 pct. af de adspurgte er utrygge her. Mobning og sladder nævnes ofte som en årsag til unges utryghed. 4 pct. frygter sladder. 8 pct. frygter mobning i uddannelsen eller på arbejdet.

Overfald forekommer hyppigst blandt unge, men der er ikke mange flere utrygge blandt de unge af den grund. Derimod frygter hele 15 pct. af de unge kvinder for seksuelle overgreb. I hovedundersøgelsen var tallet 10 pct. blandt alle kvinder.

..og den dybe

Ét er, hvad der rammer mange og bredt. Noget ganske andet, hvad der rammer i dybden – og gør nogle unge generelt utrygge. Det har vi undersøgt med en korrelationsanalyse, og resultatet kan ses i figur 8.4.

Figur 8.3 – Mange utrygheder

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Nedenfor er anført en række problemer. Angiv hvor utryg du for tiden er over for disse problemer (+ formuleringerne ovenfor).

Forventningspres og dårlige karakterer er noget af det, som rigtig mange unge er utrygge for.

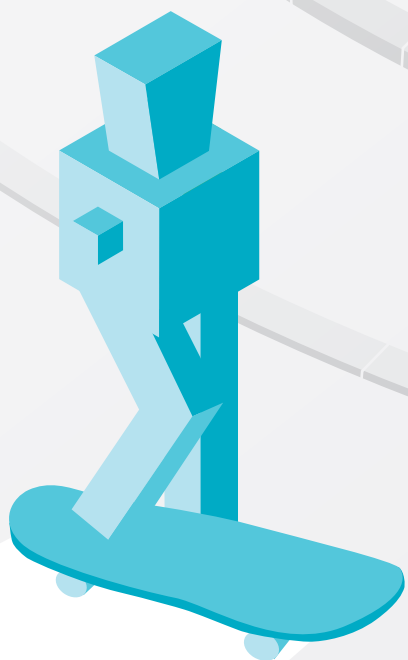
Det forventnings- eller præstationspres hos unge, som mange taler om, kommer ganske langt nede på listen. Frygten for ikke at kunne komme ind på drømmeuddannelsen, frygten for dårlige karakterer og for ikke at kunne finde arbejde efter uddannelsen rangerer også ganske lavt blandt de dybe utrygheder. De plager mange, men holder de færreste søvnløse om natten – trods alt.

Noget tilsvarende gælder pengemangel. Det hører pr. tradition ungdomstiden til og er ikke nødvendigvis så ekskluderende som i den mere etablerede del af livet.

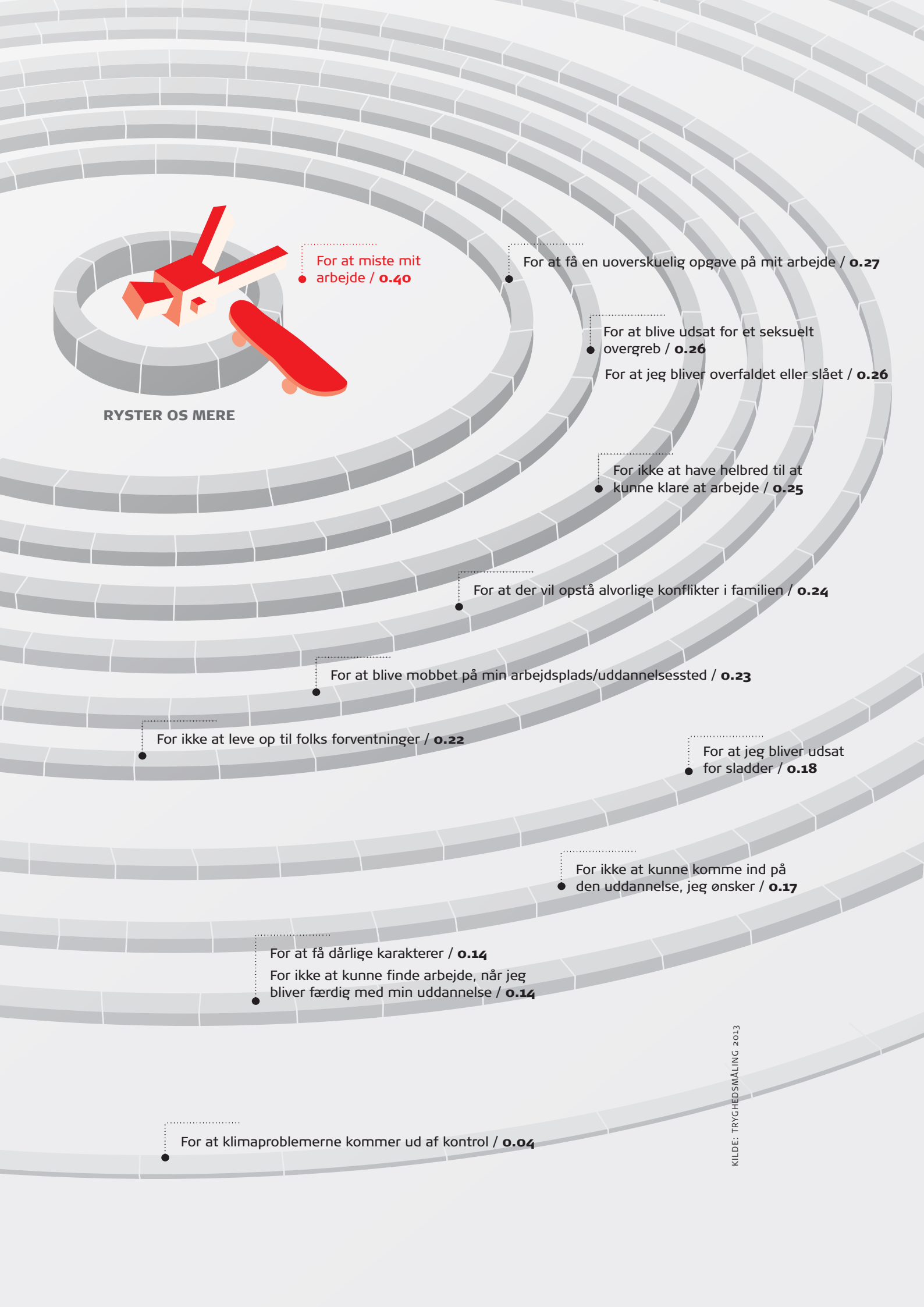
Værre er det med konflikter i familien, som de unge jo i denne fase skal frigøre sig fra hhv. skabe nye relationer til. Det går som bekendt ikke altid stille af og kan godt være en forklaring på, at denne utryghed fylder så forholdsvis meget hos nogle.

8.4 – Ungdomsrystelser

De unge er nervøse og bekymrede for mange ting. Mange i uddannelse frygter f.eks. for dårlige karakterer. Men hårdtslående utryghed findes især hos nogle af dem, der har et job, som de ikke er sikre på, at de kan beholde. (Pearson korrelationer).

RYSTER OS MINDRE

RYSTER OS MERE

For at miste mit arbejde / **0.40**

For at få en uoverskuelig opgave på mit arbejde / **0.27**

For at blive udsat for et seksuelt overgreb / **0.26**

For at jeg bliver overfaldet eller slået / **0.26**

For ikke at have helbred til at kunne klare at arbejde / **0.25**

For at der vil opstå alvorlige konflikter i familien / **0.24**

For at blive mobbet på min arbejdsplads/uddannelsessted / **0.23**

For ikke at leve op til folks forventninger / **0.22**

For at jeg bliver udsat for sladder / **0.18**

For ikke at kunne komme ind på den uddannelse, jeg ønsker / **0.17**

For at få dårlige karakterer / **0.14**

For ikke at kunne finde arbejde, når jeg bliver færdig med min uddannelse / **0.14**

For at klimaproblemerne kommer ud af kontrol / **0.04**

Utrygheden for overfald – med og uden seksuelle motiver – rammer dog hårdere. Det er ikke mærkeligt. De unge er som nævnt i højere grad udsat for overfald. Det er lidt paradoksalt, at denne utryghed spiller en mindre rolle for de unge end for befolkningen som helhed.³

Mest overraskende er måske, at utrygheder, der er knyttet til arbejdsmarkedet, fremprovokerer så meget utryghed. Frygten for at helbredet ikke rækker, er virkeligt tyngende for nogle. Og utrygheden for ikke at slå til over for en opgave på jobbet, spiller en stor rolle for ganske mange af arbejdsmarkedets nytilkomne.

Den ubestridte topscorer er dog frygten for at miste arbejdet.

Selv værd på jobmarkedet

204 af de unge i undersøgelsen er i arbejde. Blandt dem finder 14 pct., at der er stor risiko for at miste jobbet i løbet af de næste seks måneder. 61 pct. finder, at risikoen er lille eller meget lille.

Det ser egentlig ikke så galt ud i sig selv. Derimod er der overraskende stor pessimisme, når det gælder at finde et nyt job. 21 pct. svarer ”ved ikke”, når man beder dem vurdere egne jobchancer, men næsten 1/3 af resten (25 pct. af samtlige) mener, de vil have svært ved at finde et andet job, selvom de accepterer en lavere løn. Og ca. 20 pct. af resten forventer, at lønnen vil være lavere.

Færre ungdomsjob

Ifølge Danmarks Statistik er unge – i denne sammenhæng defineret som de 18-27-årige – forholdsvis hårdest ramt af krisen. Beskæftigelsen for unge toppede i 2008 med 0,5 mio. beskæftigede. I 2012 var den reduceret med 58.000 jobs eller 12 pct. Reduktionen er dobbelt så stor som den, vi har oplevet på det samlede arbejdsmarked.

Hvor de unge i 2007 udgjorde 8 pct. af alle på offentlig forsørgelse, var andelen steget til 11 pct. i 2012. 30 pct. af alle kontanthjælpsmodtagere i 2012 tilhørte denne aldersgruppe.

De unge ledige er betydeligt mere arbejdsmarkedspare end andre ledige, og langt flere af de unge sættes i aktivering. Antallet af aktiverede unge steg fra 2008 til 2012 med 173 pct., hvilket er dobbelt så mange som blandt alle ledige – relativt set. Der bliver dog også stadig flere ikke job-parate unge. I 2007 var 21 pct. af de ikke-aktiverede kontanthjælpsmodtagere i matchgruppe 2 og 3, dvs. ikke umiddelbart jobklare. I 2012 var tallet steget til 28 pct.

Hvorfor mangler så mange unge tillid til, at arbejdsmarkedet kan bruge dem? Hvis man spørger jobpessimisterne ovenfor plus de unge, der rent faktisk har et jobproblem, får man de svar, der ses i figur 8.5.

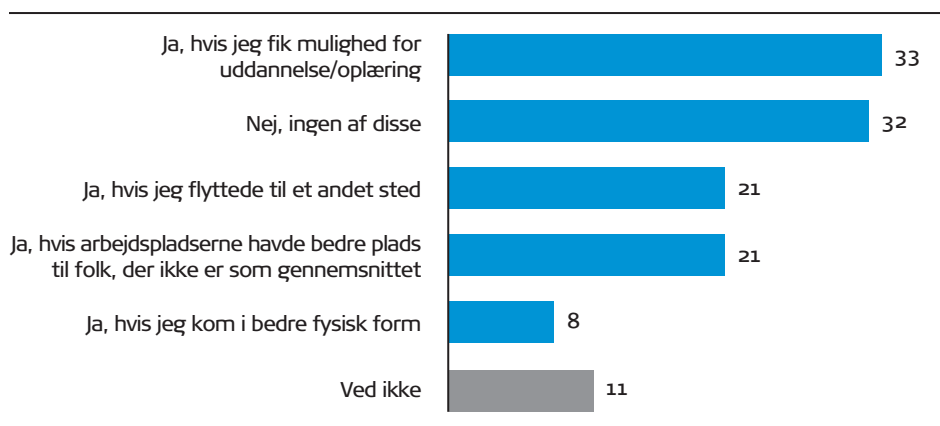
To problemer skiller sig ud: Ikke rigtig erfaring eller uddannelse (40 pct.) samt manglende kontakter på arbejdspladser (37 pct.). En meget stor andel af jobbene besættes helt eller delvist uformelt, og her betyder netværk meget, og de unge står typisk svagt.

Der har i de senere år regelmæssigt været fokus på unge, der forlader skolen uden at kunne læse eller regne. Egentlig burde de findes i denne gruppe af ledige og ledighedstruede unge, men de manglende skolekunderskaber fylder ikke så meget. Det er ikke utænkeligt, at f.eks. de læsesvage unge er hyppigere i virkeligheden end i vores stikprøve.

Vi har ikke spurgt mere detaljeret til personlige forhold, men ”manglende udadvendthed” nævnes af 12 pct. og dårlig fysisk form af 5 pct. At der kan gemme sig lidt flere problemer af denne kategori her, får vi indtryk af, når vi vender spørgsmålet positivt som i figur 8.6.

Figur 8.6 – Bedre chancer, hvis..

Tal i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2013

Spørgsmål: Tror du noget af følgende kunne forbedre dine chancer for job væsentligt?

En tredjedel af de unge ville føle sig sikre i sadlen med bedre uddannelses- hhv. oplæringsmuligheder.

Her medgiver lidt flere end ovenfor, at det kunne hjælpe dem at komme i bedre fysisk form. Men her er også en ganske stor gruppe, der efterlyser, at arbejdspladserne ”havde bedre plads til folk, der ikke er som gennemsnittet.” Vi ved naturligvis ikke nøjagtigt, hvad der gemmer sig bag disse svar. Sikkert lidt af hvert – fra regulære handicaps og personlighedsforstyrrelser over fængselsdomme og mis-

brugsproblemer til almindelig social utilpassesthed. Men det minder om den høje rating, som de tilsvarende svarpersoner i hovedundersøgelsen gav svarmuligheden ” Hvis arbejdspladserne havde bedre plads til folk, der er lidt specielle (se illustrationen ”Det som sikrer os” i Kapitel 5).

Vi får også en interessant geografisk facet frem: En del af de ledige/ledighedstruede unge bor i dele af landet, hvor der ikke er meget at lave for dem.

Det overordnede billede er dog, at vi har en gruppe, der er seriøst utrygge for fremtiden. Den består af unge ledige plus unge, der frygter at blive det. Faktisk så meget, at ledighed bliver den største trykdræber for de unge i Trykindsmåling 2013 (jf. figur 8.3).

Selvrealisering

Man kunne forestille sig, at de unge i lyset af så besværlige jobudsigter var blevet mere optaget af mere jordnære bekymringer og tilsvarende mindre af krav om selvrealisering i en mere udvidet forstand. Sådan forholder det sig antagelig for nogle af de unge, som vi netop har behandlet.

Moderne unge tager sig generelt ikke de friheder, som deres forgængere tillod sig. Analyser fra de senere år har peget på, at de unge i dag mindre hyppigt end tidligere bryder loven og andre af voksenverdenens vigtige regler – som f.eks. at blive væk en hel nat eller stjæle penge fra forældrene.⁵ Man kan vel med lidt velvilje tolke danske unges trods alt faldende forbrug af alkohol m.m. i samme retning. Også de senere års tilstrømning til uddannelsessystemet kunne tyde på, at de unge bliver mere fornuftige, velafrettede, resignerede.

Der er der dog ikke mange spor af resignation, når man spørger dagens unge, hvad man skal lægge vægt på, når man vælger en uddannelse. Vi har spurgt, hvem de er mest enige med:

A siger: Når man vælger uddannelse, er det vigtigste, at der er gode chancer for job bagefter.

B siger: Når man vælger uddannelse er det vigtigste, at det er noget, der interesserer mig.

Otte ud af ti unge foretrækker B, mens A slås med tvivlen om de to sidste. Og der er faktisk forskel på deres tryk, selvom forskellen ikke er enorm. Blandt A’erne er trykindscoren 77, mens B’erne ryger helt op på 83.

Vi har ikke stillet spørgsmålet før, og kan derfor ikke afgøre, om vi har fået flere af de knap så trygge A'ere i kriseårene. Men der er ikke mange af dem i det hele taget. De fleste unge lever med forventningerne i behold såvel som med forventningspresset. Og rimelig trygt, ser det ud til.

Noter

- 1 Forskellen på tryghedsscore er signifikant på de vejede data. Derimod er der ikke signifikant flere decideret utrygge blandt de udenlandsfødte unge.
- 2 N = 1765. 63 ved-ikke svar er udeladt.
- 3 Korrelationen mellem utryghed for overfald og generel tryghed er Pearsons $r = .26$ for de 15-24-årige og $.30$ for de 18-74-årige.
- 4 Spørgsmålet er stillet til unge, der søger mere arbejde, end de har nu, er ledige/i aktivering eller som ikke tror, at de kan finde et andet arbejde. N=135.
- 5 Flemming Balvig: Lovlydig ungdom. Det Kriminalpræventive Råd. 2011.

TryghedsGruppen er hovedejer i forsikrings-selskabet Tryg og står bag TrygFonden, som varetager TryghedsGruppens almennyttige arbejde. Vi skaber værdi og tryghed gennem langsigtede investeringer og almennyttige uddelinger.

© Copyright TrygFonden

Udgiver: TrygFonden, smba
(TryghedsGruppen smba)
Redaktion: Dansk Kommunikation Aps.
Design og grafik: Dansk Kommunikation Aps.
ISBN 978-87-992261-5-3

TrygFonden smba
(TryghedsGruppen smba)
Lyngby Hovedgade 4, 2. sal
2800 Kgs. Lyngby

www.trygfonden.dk